

Varajast koolist väljalangevust soodustavad tegurid ja Ida-Harju piirkonna olemasolevad ressursid ennetuseks ning tugiteenuste pakkumiseks

Uuringu raport

2023

**Raasiku
vald**

**Anija
vald**

**Jõelähtme
vald**

**Kose
vald**

**Kuusalu
vald**

**Loksa
linn**

Raport koostati osana hanke „Ida-Harju piirkonna koostöömudeli loomine integreeritud teenuste pakkumiseks varajase koolist väljalangevuse ennetamiseks ja sekkumiseks“ teostamisest Raasiku Vallavalitsuse tellimusel Stories For Impact OÜ ja Sotsiaalse Innovatsiooni Labor MTÜ poolt ning seda rahastati Euroopa Majanduspiirkonna ning Norra finantsmehhanismi 2014-2021 toel läbi Riigi Tugiteenuste Keskuse.

Raporti koostajad: Aune Lillemets ja Jaan Aps.

Raporti koostajad on sisuka koostöö eest tänulikud tellija esindajatele (Liisa Mäemets, Juta Asuja, Kairi Burnaševa) ja uuringu läbiviimisse panustanud omavalitsuste (s.o Anija valla, Jõelähtme valla, Kose valla, Kuusalu valla, Loksas linna ja Raasiku valla) töötajatele ning teiste osapoolte esindajatele.

Stories For Impacti missioon on suurendada inimeste heaolu ja arengusse panustavate organisatsioonide positiivset mõju. Selleks jagab ettevõtte oskusteavet ja teostab uuringuid ning analüüse seoses sotsiaalse mõju hindamise ja juhtimisega.

Sotsiaalse Innovatsiooni Labor arendab, rakendab ja õpetab koosloome meetodikaid ühiskondlike probleemide lahendamiseks ja osalusdemokraatia arendamiseks.

Sisukord

Sisukord	3
Uuringu eesmärk, metoodika ja sihtgrupid	5
1. Tegurite analüüs ja mõõdikud	7
1.1 Analüüsi taust	7
1.2 Varajast koolist väljalangevust soodustavad tegurid	7
1.3 Võimalikud mõõdikud	11
2. Ida-Harju omavalitsuste analüüs	14
2.1 Sihtgrupid ja teenusvajadus	14
2.1.1 Haridusvaldkond	14
2.1.2 Tervishoiu valdkond	22
2.1.3 Sotsiaalvaldkond	23
2.1.4 Korrakaitse valdkond	24
2.2 Ülevaade tugispetsialistidest	25
2.2.1 Tugispetsialistid Anija valla haridusasutustes	25
2.2.2 Tugispetsialistid Jõelähtme valla haridusasutustes	26
2.2.3 Tugispetsialistid Kose valla haridusasutustes	27
2.2.4 Tugispetsialistid Kuusalu valla haridusasutustes	28
2.2.5 Tugispetsialistid Loksa linna haridusasutustes	29
2.2.6 Tugispetsialistid Raasiku valla haridusasutustes	30
2.2.7 Tugispetsialistide koormuste võrdlus omavalitsustes	31
2.3 Ülevaade teistest laste ja peredega seotud spetsialistidest	33
2.3.1 Tugiisikud	33
2.3.2 Abiõpetajad	34
2.3.3 AEV/HEVKOd	35
2.3.4 Kooliõed ja tervishoiutöötajad	36
2.3.5 Muud spetsialistid	37
2.4 Laste ja peredega seotud spetsialistide töökorraldus	38
2.4.1 Tähelepanekud töökorraldusest	38
2.4.2 Ajapuudusel kõrvale jäävad valdkonnad	38
2.4.3 Probleemid töökorralduses	39
2.4.4 Koostöö omavalitsusega	41
2.4.5 Hariduse tugikeskuste loomine	42
2.5. Laste ja peredega seotud spetsialistide koolitus- ja toevajadus	43
2.5.1 Koolitusvajadus	43
2.5.2 Toevajadus	46
2.6 Pakutavate teenuste kättesaadavus ja rahastamine	47
2.6.1 Esmatasandi tervishoiuteenused	47
2.6.2 Nõustamisteenused	48
2.6.3 Muud sotsiaalteenused lastele ja peredele	49
2.6.4 Vanemaharidus	51
2.6.5 Teenuste rahastamise jätkusuutlikkus ja prioriteedid	52

2.7 Teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti mõjutavad tegurid	53
3. Uuringu järeldused ja soovitusel tuleviku uuringuteks	56
Summary	62
Kasutatud allikad	63
LISA 1. Ankeetküsitlus	65
LISA 2. Fookusgruppide vestluskavad	67
LISA 3. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid Anija vallas	69
LISA 4. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid Jõelähtme vallas	74
LISA 5. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid Kose vallas	79
LISA 6. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid Kuusalu vallas	85
LISA 7. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid Loxa linnas	90
LISA 8. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid Raasiku vallas	95
LISA 9. Fookusgruppide laiendatud kokkuvõte	100

Uuringu eesmärk, metoodika ja sihtgrupid

Uuringu eesmärgiks on varajast koolist väljalangevust soodustavate tegurite väljaselgitamine ja analüüs ning Ida-Harju piirkonna laste ja perede toetamiseks vajalike ressursside kaardistamine.

Uuring toimus projekti "Ida-Harju piirkonna koostöömudeli loomine integreeritud teenuste pakkumiseks varajase koolist väljalangevuse ennetamiseks ja sekkumiseks" raames. Projekti eesmärgiks on suurendada Ida-Harju piirkonna omavalitsuste suutlikkust pakkuda ebasoodsas olukorras olevatele lastele ja noortele tugiteenuseid, mis ennetavad varast haridusest väljalangemist ning edendavad kaasatust hariduses. Projekti rahastatakse Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra finantsmehhanismide taotlusvoorst "Integreeritud tugiteenused koolist väljalangevuse ennetamiseks". Projektis osalevad 6 Ida-Harju omavalitsust: Anija, Jõelähtme, Loksa, Kose, Kuusalu ja Raasiku.

Uuringu esimeses etapis selgitati välja ja analüüsiti varajast koolist väljalangevust soodustavaid tegureid ning pakuti välja mõõdikud nende seireks. Tegurite analüüs põhines nii Eesti kui rahvusvahelisel allikatel, sealjuures keskenduti ülevaateartiklitele ja rahvusvaheliste organisatsioonide nagu Euroopa Komisjon ja UNICEF raportitele. Mõõdikute välja pakkumisel tugineti lisaks kirjalikele allikatele ka omavalitsuste sisendile ja raporti koostajate kogemustele.

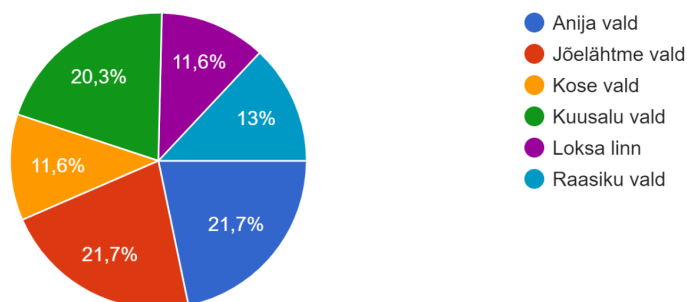
Omavalitsuste ressursside kaardistus viidi läbi ajavahemikus november 2022 kuni jaanuar 2023. Esimeses etapis koguti uuringus osalevatelt omavalitsustelt kirjalikult andmeid väljalangevusriskis olevate sihtgruppide suuruse, pakutavate teenuste ja tugispetsialistide kohta. Hariduslike erivajadustega õpilaste ja riskis sihtrühmade kohta koguti täiendavalt infot Eesti Hariduse Infosüsteemi EHISe ja Sotsiaalkindlustusameti andmepäringutega.

KOV spetsialistidelt koguti informatsiooni teenuste saajate arvu, haridusasutuste väliste riskis sihtrühmade, spetsialistide arvu ja koormuse ning KOV territooriumil pakutavate teenuste kohta. Haridusasutused esitasid spetsialistide arvu, koormuse ja tugispetsialistide kvalifikatsioonile vastamise andmed. Lisaks paluti neil hinnata vaimse tervise probleemidega ning riskikäitumisega õpilaste arvu.

Seejärel viidi spetsialistide seas läbi küsitlus, millele vastas 69 inimest. Küsitluse sihtgrupiks olid abiõpetajad, eripedagoogid, HEV/AEV koordinaatorid, logopeedid, psühholoogid, sotsiaalpedagoogid ja tugiisikud. Küsitlus oli avatud ajavahemikus 29.11 kuni 16.12.2022 Google Drive'i keskkonnas. Küsitlus oli anonüümne. Vastajate seas olid esindatud kõigi 6 omavalitsuse spetsialistid.

2. Millises omavalitsuses töötad?

69 vastust

Joonis 1. Küsitlusele vastanud spetsialistide jaotus omavalitsustes.

Kolmandas etapis toimus 12 fookusgrupi intervjuud. Need viidi läbi ajavahemikus 5.12.22 kuni 5.1.2023. Igas vallas oli üks intervjuu noorte ja peredega tegelevate valla töötajatega ning teine intervjuu haridusasutuste esindajatega. Haridusasutustest olid kaasatud tugispetsialistid, abiõpetajad, HEVKOd ja osadel juhtudel ka haridusasutuste juhid. Intervjuud salvestati, transkribeeriti ning seejärel koostati kirjalik kokkuvõte. Intervjuude tulemused on esitatud anonüümselt. Tsitaatide tähistamiseks määrati iga osalejale juhuslikus järjekorras numbrid.

1. Tegurite analüüs ja mõõdikud

1.1 Analüüsi taust

Ehkki koolist väljalangevust mõjutavaid tegureid (edaspidi: riskitegureid) on maailmas uuritud palju, pole ühegi uuringu tulemusi võimalik Eestis kasutamiseks üks-ühele üle võtta. Peamised põhjused on järgmised:

- oluline osa ingliskeelsetest käsitlemistest käsitleb Ameerika Ühendriikide olukorda, kus mõned olulisematest (nt rassilise ebavõrdsusega) seotud teguritest pole Eestis asjakohased;
- Eesti kohta on vastavaid analüüse koostatud pigem vähe ja alati väikese arvu võimalike tegurite lõikes.

Seetõttu on järgneva materjali koostamisel lähtutud järgnevast:

- arvesse on võetud tunnustatumad ja tsiteeritud kirjanduse ülevaated, mis võtavad kokku erinevate usaldusväärsete uuringute järeldused;
- samuti on arvestatud järeldustega rahvusvaheliste organisatsioonide nagu Euroopa Komisjoni ja UNICEFi raportitest;
- riskitegurite valikul on lähtutud andmetest või hinnangutest selle kohta, kas nad on või võiksid olla ka Eesti kontekstis asjakohased.

Allpool esitatud riskitegurite kategoriseering on originaalne, eesmärgiga aidata haridusasutustel ja koolipidajatel mõista uuringute põhjal välja selgitatud riskitegureid ning nende põhjal mõõdikuid kujundada.

Kategoriseeringule järgnevad mõõdikute ettepanekute koostamisel on lisaks kirjalikele allikatele kasutatud hanke elluviimise käigus omavalitsuste poolt antud sisendit. Samuti on tuginetud raporti koostajate valdkondlikel kogemustel.

Kuna enamus tegureid kajastub mitmetes allikates, pole järgnevalt iga tegurit eraldi viitama hakatud. Ainsaks erandiks on mõned konkreetset viited Eesti erisustele võrreldes Euroopa Liidu teiste liikmesriikidega. Ülevaade peamistest kasutatud allikmaterjalidest on esitatud raporti lõpuosas.

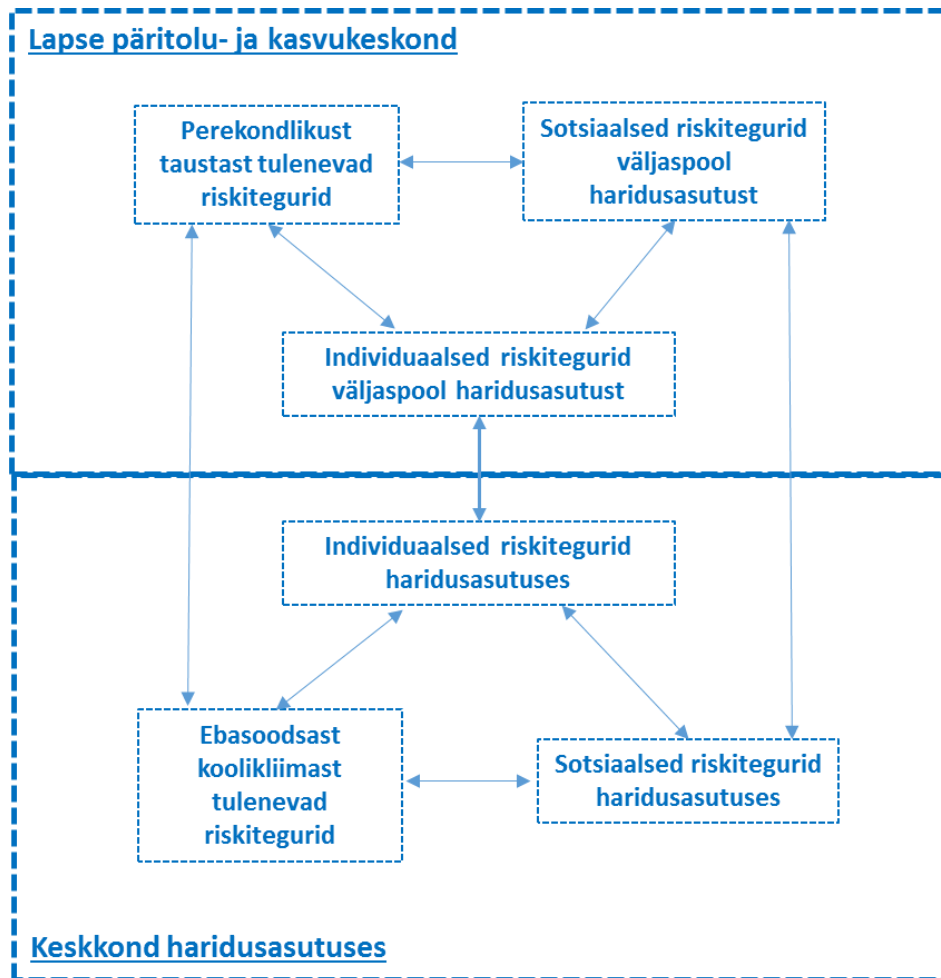
1.2 Varjast koolist väljalangevust soodustavad tegurid

Varjast koolist väljalangevust soodustavad tegureid (edaspidi: riskitegureid) on uuringute tulemusena välja selgitatud kümneid. Sealjuures on nad seotud nii lapse ja noore perekondliku ja kogukondliku tausta ning individuaalsete karakteristikutega kui ka keskkonnaga koolis, milles õpilane asub haridust omandama.

Tegurid esinevad tihti **kombineeritult** ja **mõjutavad üksteist**. Samuti võib tegurite kategoriseerimine olla tinglik. Näiteks lapsevanema ja kooli töötajate konfliktid võivad tuleneda korraga mõlema osapoole negatiivsetest hoiakutest ja ebapiisavatest oskustest

taoliste olukordade lahendamiseks, mida omakorda võimendavad kõneks oleva õpilase käitumismustrid.

Riskitegureid on nende parema mõistmise eesmärgil siiski võimalik kategoriseerida, kusjuures kategooriate loomise viise on erinevaid. Üks võimalik jaotus on kujutatud alloleval joonisel, mille loogika põhineb kahel peakategoorial, millest kumbki jaguneb kaheks alamkategooriaks.

Joonis 2. Koolist väljalangevuse riskitegurite peamised kategooriad.

Riskitegurid on jaotatud kahte peamisse kategooriasse:

- riskid, mis on seotud lapse päritolu ja kasvukeskkonnaga ning mis on olemas või võivad välja kujuneda haridusasutusest sõltumatult;
- riskid, mis avalduvad ainult seoses lapse või noore kokkupuutes haridussüsteemi ja –asutus(t)ega.

Lapse päritolu ja kasvukeskkonnast tulenevad riskitegurid jaotuvad omakorda allolevatesse kategooriatesse:

- perekondlikust taustast tulenevad riskitegurid;
- individuaalsed riskitegurid väljaspool haridusasutust;
- sotsiaalsed riskitegurid väljaspool haridusasutust.

Perekondlikust taustast tulenevad peamised riskitegurid tulenevad keskkonnast, millesse laps sünnib ning milles laps üles kasvab.

1. Elukoht maa-asulas (s.o alevikus, külas)¹.
2. Vanemate madal haridustase.
3. Elamine üksikvanemaga peres.
4. Ebasoodne sotsiaal-majanduslik taust².
5. Vanemate välismaal töötamine.
6. Pere sagedane kolimine.
7. Vajadus hoolitseda erivajadusega või terviseprobleemiga pereliikme eest.
8. Vanemate hoiakud ei soosi hariduse omandamist.
9. Vanemate hoolimatu suhtumine lapsedesse.
10. Peresisesed konfliktid.

Individuaalsed riskitegurid väljaspool haridusasutust tähistavad lapse või noorega olemuslikult seotud asjaolusid, mis on muuhulgas seotud sooga, staatusega ühiskonnas ja füüsilise ning vaimse tervisega.

1. Meessoost olemine.
2. Muu riigi kodakondsus või kodakondsusetus³.
3. Füüsilise ja/või vaimse tervise probleemid.
4. Puude olemasolu.
5. Keskendumishäired.
6. Puudulikud probleemilahendusoskused.
7. Madal enesehinnang.
8. Suhtlemisraskused.

Sotsiaalsed riskitegurid väljaspool haridusasutust toovad esile asjaolud, mis seonduvad lapse või noore vaba aja veetmise eelistuste ning perevälise suhtlusvõrgustikuga.

1. Vähene osavõtt huvitegevustest.
2. Suhtlemine antisotsiaalselt käituvate sõpradega.
3. Alkoholi ja narkootikumide tarvitamine.
4. Õigusrikkumiste sooritamise⁴.

Riskid, mis avalduvad ainult seoses lapse või noore kokkupuutes haridussüsteemi ja –asutustega, jaotuvad samuti kolme alamkategoriasse:

¹ Võrreldes teiste liikmesriikidega on Eestis maa-asulates elamine palju suurem varakult haridussüsteemist lahkumise riskitegur. Peaaegu iga viies 18–24aastane noormees, kes elab alevikus või külas, piirdub põhihariduse või sellest madalama haridustasemega. Kõige suuremas koolist väljalangemise ohus on Eesti maakoolides õppivad poisid, kelle puhul võib eeldada, et paljud neist on pärit majandusprobleemidega peredest, kus murede lahendusena nähakse noore kiiret tööle asumist. (Kallip, K., & Heidmets, M., 2017)

² Eestis on sellel näitajal ebaedule koolis ja PISA testi tulemustele siiski palju väiksem mõju võrreldes enamuse teiste EL ja OECD riikidega. Kallip, K., & Heidmets, M. (2017)

³ Rahvuse pinnal eestlastest ja mitte-eestlastest Eesti kodanike vahel erisusi pole (Kallip, K., & Heidmets, M. (2017)). Ukraina sõjapõgenikest õpilaste haridustee katkestamist Eestis käesoleva raporti koostamise seisuga süsteemselt veel uuritud pole.

⁴ Muud õigusrikkumised lisaks eelmises punktis mainitud alkoholi ja narkootikumide tarvitamisele, millest esimene on alaealiste puhul samuti õigusrikkumine.

- ebasoodsast koolikliimast tulenevad riskitegurid;
- individuaalsed riskitegurid haridusasutuses;
- sotsiaalsed riskitegurid haridusasutuses.

Ebasoodsast koolikliimast tulenevad riskitegurid seonduvad keskkonnaga, milles laps õppima asub. Kuigi allpool on esitatud hulk eraldiseisvaid riskitegureid, tuuakse ebasoodsat koolikliimat välja ka eraldi riskitegurina. Koolikliima (eba)soodsust mõõdetakse kombinatsioonina erinevatest näitajatest nagu kooliülene puudumiste määr, koolikorra rikkumiste hulk, õpetajate hoiakud õpilaste suhtes jt.

1. Nõrgad sotsiaalsed sidemed koolis.
2. Ebapiisav koostöö lapsevanemate ja kooli vahel.
3. Vähene akadeemiline kuuluvustunne (sh õpilaste poolne tajumine, et kool ei toeta neid).
4. Koolijuhtide vähene kriitikameel oma õpetajaskonna⁵ suhtes.
5. Õpilaste individuaalsete vajadustega arvestamata jätmine.
6. Õpetajate madalad ootused õpilaste suhtes ja õpilaste vähene julgustamine nende potentsiaali avamisel
7. Õpetajate ja õpilaste halvad suhted.
8. Õppimine keskkonnas, milles õpilaste käitumine takistab õppetööd.

Individuaalsed riskitegurid haridusasutuses on õpilasega olemuslikult seotud asjaolud, mis avalduvad õpilase kokkupuutel haridussüsteemi ja –asutus(t)ega.

1. Hariduslik(ud) erivajadus(ed),
2. Madal õpimotivatsioon⁶.
3. Vähene ambitsioon hariduse omandamiseks.
4. Sage koolist puudumine.
5. Madal õppeedukus⁷.
6. Klassi kordama jäämine⁸.
7. Koolivahetus.

Sotsiaalsed riskitegurid haridusasutuses on seotud õpilase suhetega kaasõpilaste ja kooli töötajatega.

1. Raskused kooli reeglitele ja distsipliinile allumisel.
2. Käitumisprobleemid koolis.
3. Konfliktid suhtes õpetajatega.
4. Konfliktid suhtes klassikaaslastega.
5. Kiusatava rollis olemine.

⁵ Hinnangut tugispetsialistidele viidatud uuringus ei käsitletud.

⁶ Keskmiselt on õpimotivatsioon madalam poistel, sh koolis igavuse tundmise tõttu.

⁷ Keskmiselt on õppeedukus madalam poistel.

⁸ Eestis on sellel siiski palju väiksem mõju võrreldes enamuse teiste Euroopa Liidu riikidega. (Kallip, K., & Heidmets, M., 2017)

1.3 Võimalikud mõõdikud

Võimalikud mõõdikud on mõeldud haridusasutuste ja koolipidaja tasandile, mille alusel seirata väljalangevust soodustavaid tegureid ning kavandada sekkumis- ja toetagevusi.

Mõõdikute ettepanekute koostamisel on lähtutud teaduskirjanduses välja toodud varajast koolist väljalangevust soodustavad tegurid (vt eelmine peatükk), mida on seostatud aspektidega, mille kohta Eestis teemaga seotud osapooled infot koguvad või võiksid seda kaaluda.

Järgnevates tabelites toodud näiteid tüüpilistest osapooltest, kes võivad märkaja rolli võtta või olla isikuteks, keda märkajad teavitavad. Siinjuures on oluline märkida, et märkajatena aktiivse rolli võtvate osapooled sõltuvad iga haridusasutuse ja omavalitsuse ressursidest (s.o eelkõige loodud ametikohtadest ja olemasolevatest töötajatest) ning töökorralduse eripäradest. Tähtis on lihtsalt see, et selged kokkulepped märkamise ja teavitamise osas oleksid osapooltega tehtud.

Riskitegurite jälgimist on koolipidaja ehk reeglina omavalitsuse tasandil võimalik alustada ebasoodsast koolikliimast tulenevatest riskiteguritest. Nendele keskendumine aitab ennetada ja leevendada individuaalsete riskitegurite koolieelset ja –aegset võimendumist.

Tabel 1. Ebasoodsast koolikliimast tulenevad riskitegurid

Riskitegur	Näiteid osapooltest, kes võivad riskitegurit eelkõige märgata ning keda seejärel informeeritakse
Õppijate hinnang oma heaolule klassis ja koolis	- Hinnangud selguvad klassipõhistest ja kooliülestest regulaarsetest küsitlustest - Klassipõhiste küsitluste tulemustele peab olema ligipääs koolijuhil, tulemused on sisendiks juhtimisotsusteks seoses koolikliima kujundamisega - Kooliülestest küsimuste tulemustele peab olema ligipääs koolipidaja esindajal, tulemused on sisendiks juhtimisotsuste toetamiseks seoses koolikliima kujundamisega
Õppijate hinnang õpetajate poolsele toetusele	
Lapsevanemate rahulolu koostööle kooliga	
Kooliülene statistika puudumiste, hilinemiste, õppeedukuse ja käitumisega seotud märkuste kohta	Ligipääs on koolijuhil ja koolipidaja esindajal, tulemused on sisendiks juhtimisotsuste toetamiseks seoses koolikliima kujundamisega
Õppijad, kelle vanematega on õpetajatel või tugispetsialistidel korduvalt konflikte	- Juhtumite kaardistamine haridusasutuse spetsialistide vahelistel ümarlaudadel - Juhtumite kaardistamise tulemused on sisend võrgustikutööks ja juhtumikorralduseks

Õpetajad või tugispetsialistid, kellel on korduvalt konflikte õppijate, vanematega, teiste õpetajate või tugispetsialistidega	
Õppijad, kellel on konflikte õpetajate või tugispetsialistidega	
Kiusamise määr koolis ja kiusamisjuhtumite tõsidus	• Hinnangud juhtumite arvukuse ja tõsiduse kohta selgub küsitlustest • Küsitluste tulemused on koolijuhile sisendiks juhtimisotsusteks seoses kiusamise ennetustööga ja juba aset leidnud juhtumite tagajärgede leevendamisega

Konkreetsete indiviididega seotud riskitegurite märkamised võivad tulla lisaks haridusasutuse töötajatele ka haridusasutuse välistelt osapooltelt. Valik on esitatud allolevas tabelis.

Tabel 2. Konkreetsete indiviididega seotud riskitegurid

Riskitegur	Näiteid osapooltest, kes võivad riskitegurit eelkõige märgata ning keda seejärel informeeritakse
Ebasoodne sotsiaalmajanduslik taust leibkondades, kus kasvavad lapsed	• KOV sotsiaaltöötaja informeerib lastekaitsetöötajat • Lasteaiaõpetaja või klassijuhataja informeerib sotsiaalpedagoogi
Vajadus hoolitseda erivajadusega või terviseprobleemiga pereliikme eest leibkonnas, kus kasvavad lapsed	• Perearst või pereõde informeerib vajadusel lastekaitsetöötajat • KOV sotsiaaltöötaja informeerib vajadusel lastekaitsetöötajat
Vanemate hoolimatu suhtumine lapsesse	• Lasteaiaõpetaja või klassijuhataja informeerib sotsiaalpedagoogi • Lastekaitsetöötaja kogub lähemat infot haridusasutusest
Vägivallajuhtumid leibkondades, kus kasvavad lapsed	• Piirkonnapolitseinik informeerib lastekaitsetöötajat, lastekaitsetöötaja küsib ka koolist lähemat infot
Õppijad, kes tulevad haridusasutusse haridusasutuse vahetamise tõttu	• Koolijuht informeerib klassijuhatajat ja sotsiaalpedagoogi
Õppijad, kelle vanematega vestlustest ilmneb hariduse madal väärtustamine	• Klassijuhataja või aineõpetaja informeerib sotsiaalpedagoogi

Hariduslike erivajadustega õppijad	Aineõpetaja informeerib klassijuhatajat või HEV koordinaatorit
Madala õpimotivatsiooniga õppijad	Aineõpetaja informeerib klassijuhatajat ja sotsiaalpedagoogi
Sagedaste põhjuseeta puudumistega õppijad (või klassijuhataja hinnangul lapsevanema poolt põhjendamatult antud põhjusega puudumistega õppijad)	Märkab klassijuhataja manuaalselt või digitaalse süsteemi abil
Madala õppeedukusega õppijad	Märkab klassijuhataja manuaalselt või digitaalse süsteemi abil
Klassi kordama jäänud õppijad	Klassijuhataja informeerib HEVKOt ja sotsiaalpedagoogi
Õppijad, kelle olukorrast või käitumisest paistavad välja vanemate hoolimatu suhtumine lapsesse või peresisesed konfliktid või mõni muu perekondlik riskitegur	Lasteaiaõpetaja või klassijuhataja informeerib sotsiaalpedagoogi
Õppijad, kellel on muu riigi kodakondsus või kodakondsusetus	Koolijuht informeerib klassijuhatajat ja sotsiaalpedagoogi
Õppijad, kellel on füüsilise ja/või vaimse tervise probleemid (NB! seos ka põhjusega puudumistega)	Kooliõde, klassijuhataja või aineõpetaja informeerib sotsiaalpedagoogi
Õppijad, kellel on õpetajate või tugispetsialistide hinnangul madal enesehinnang, suhtlemisraskused, keskendumishäired ja/või puudulikud probleemilahendusoskused	Sotsiaalpedagoog informeerib haridusasutuse spetsialistide ümarlauda
Õppijad, kes ei võta osa huvitegevustest	Kaardistab klassijuhataja, informeerib huvijuhti ja/või sotsiaalpedagoogi
Õppijad, kes on jäänud vahele alkoholi ja narkootikumide tarvitamisega	Piirkonnapolitseinik informeerib lastekaitsetöötajat, lastekaitsetöötaja küsib ka koolist lähemat infot
Õppijad, kes on sooritanud muid õigusrikkumisi	Piirkonnapolitseinik informeerib lastekaitsetöötajat, lastekaitsetöötaja küsib ka koolist lähemat infot

2. Ida-Harju omavalitsuste analüüs

2.1 Sihtgrupid ja teenusvajadus

- **0-18aastaste elanike osakaal oli valdades sarnane:** 2022. aastal Anijal 21%, Jõelähtmel 24%, Kosel 25%, Kuusalus 22% ja Raasikul 27%.
- Samas **Loksa linnas** oli kuni 18aastaste osakaal **oluliselt väiksem**, vaid 14% elanikest.

Allpool on esitatud ülevaade koolist väljalangevuse ennetuse sihtgruppidest Ida-Harju omavalitsustes haridus-, sotsiaal-, tervise ja korrakaitse valdkonnas. Haridusvaldkonna andmeid koguti Eesti Hariduse Infosüsteemi EHISE infopäringuga, sotsiaal- ja korrakaitse valdkonnas kirjalikult omavalitsuste spetsialistidelt ning tervisevaldkonnas haridusasutustelt. Suuremate erinevuste korral paluti omavalitsustel andmed uuesti üle kontrollida. Siiski võib esitatud andmetes olla ebatäpsusi. Ka EHISesse andmete esitamisel on haridusasutustel kohati erinevad praktikad ja tõlgendused, mistõttu andmed ei ole täielikult võrreldavad.

2.1.1 Haridusvaldkond

EHISE andmetel on kõigis valdades õppurite arv aasta-aastalt kasvanud, kuid Loksa linnas kahanenud. Eriti kiiresti on suurenenud alushariduses ja gümnaasiumis õppijate arv Anija, Jõelähtme ja Kose vallas ning gümnaasiumis õppijate arv Kuusalu vallas .

Anija, Jõelähtme ja Kose vallas suurenes õppurite arv 2020/21- 2022/23 õppeaastatel oluliselt kõigis õppeastmetes. Anija vallas oli 2022/23 õppeaastal õppijate arv suurem kui 2020/21 õppeaastal alushariduses 14%, põhihariduses 2% ja gümnaasiumis koguni 83%. Jõelähtme vallas oli õppijate arv suurem alushariduses 13%, põhihariduses 6% ja gümnaasiumis 21%. Kose vallas oli õppijate arv suurem alushariduses 17%, põhihariduses 13% ja gümnaasiumis 18%.

Raasikul ja Kuusalus on õppurite kasv aeglasem. Õppijate arv kasvas 2020/21- 2022/23 õppeaastatel Kuusalus alushariduses 12% ja gümnaasiumis 26%, kuid vähenes veidi (4%) põhihariduses. Raasiku vallas kasvas alushariduse õppurite arv 7%, kuid põhikoolis õppijate arv ei ole oluliselt muutunud ning gümnaasiumit vallas pole.

Erinevalt teistest omavalitsustest on Loksa linnas õppijate arv kahanenud. Õppijate arv oli 2022/23 õppeaastal põhihariduses väiksem 2% ja gümnaasiumis 24% kui 2020/21 õppeaastal. Alushariduses õppurite arv ei ole samal perioodil oluliselt muutunud.

Seoses õppurite arvu tõusuga kasvab eeldatavasti ka toevajadusega õpilaste arv ning sellest lähtuvalt ka tugispetsialistide koormus. Järgnevalt on täpsemalt välja toodud toevajadusega õppurite ülevaade alus- ja üldhariduses 2022. aasta lõpu seisuga.

I Alusharidus

Allolevas tabelis on esitatud omavalitsuste kaupa alusharidust pakkuvate haridusasutuste ning õppurite arv. Taas eristub Loksa linn, kus on vaid 1 lasteaed ja 2022/23 õppeaastal EHISe andmetel alla 100 õppuri. Valdades on kuni 4 alushariduse pakkujat ning õppurite arv omavalitsuses kokku vahemikus 300-600 last. Kosel, Kuusalus ja Raasikul on lisaks lasteaedadele ka lasteaed-alkkoolid või -põhikoolid. Oluline on silmas pidada, et alushariduse õppurite arv ei ole võrdne lasteaiaaialiste arvuga omavalitsuses, sest osad lapsed on kodused ning osad õpivad teistes omavalitsustes.

Tabel 3. Alusharidust pakkuvate asutuste ja õppurite arv 2022/23 õa EHISe andmetel.

Omavalitsus	Lasteaedade arv	Lasteaed-alkkoolide arv	Lasteaed-põhikoolide arv	Alushariduse õppurite arv
Anija	2	x	x	332
Jõelähtme	3	x	x	430
Kose	2	1	1	563
Kuusalu	3	1	x	359
Loksa	1	x	x	88
Raasiku	1	1	2	394

Alushariduses on **toevajadusega õppuritele** loodud Anija ja Kuusalu vallas sobitusrühm, Jõelähtme vallas erirühm (tasandusrühm) ning Kose vallas nii sobitus- kui ka tasandusrühm. Tasandusrühma maksimaalne suurus on 12 õpilast. Nii Kosel kui Jõelähtmel oli EHISe andmetel 2022. aastal rühmas veidi vähem, 10 õpilast. Tasandusrühmad luuakse spetsiifilise arenguhäirega lastele, keda ei pruugi olla omavalitsuses väga palju. Samas võib olla siin kasutamata potentsiaali, sest näiteks vanemad ei ole soovinud või tajunud õigel ajal vajadust tasandusrühma valimiseks.⁹

Loksa linnas ja Raasiku vallas **pole ei eri- ega sobitusrühmi**. Võib eeldada, et nendes omavalitsustes on toevajadusega lapsed kas tavarühmas, kodused või õpivad teises omavalitsuses.

Teiste omavalitsuste eri- või sobitusrühmades õpivad EHISe andmetel 2022/2023. aastal kõigist Ida-Harju omavalitsusest alla 5 elaniku. Viimasel 3 õppeaastal see oluliselt muutunud ei ole. Seega on enamik toevajadusega lapsi siiski kas kodused või omavalitsuse õppeasutustes.

Koduste eelkooliealiste laste kohta enamikel omavalitsustel info puudus. Ennetuse seisukohast on oluline edaspidi jälgida aiarühmavanuste koduste laste osakaalu. Enamasti

⁹ Koolieelse lasteasutuse seaduse kohaselt on erirühmade alaliigid 1) kehapuudega laste rühm, 2) tasandusrühm, kus käivad spetsiifiliste arenguhäiretega lapsed, 3) arendusrühm, kus käivad vaimse alaarenguga lapsed, 4) meelepuudega laste rühm, 5) liitpuudega laste rühm ning 6) pervasiivsete arenguhäiretega laste rühm. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006> (viimati külastatud 22.2.2023)

on tugispetsialistide teenused kättesaadavad vaid haridusasutuste kaudu. Samuti on tähtis hariduslike erivajaduste märkamine enne kooli.

Uussisserändajatest lapsi oli EHISe andmetel 2022. aasta lõpu seisuga Anija vallas 11, Jõelähtmel 6, Kosel 8, Loksa linnas 7, Kuusalu vallas 4 ja Raasiku vallas 3. Kuigi need arvud ei ole suured, võib ka väheste laste olemasolevasse süsteemi integreerimine ja vajaliku tugipersonali leidmine olla keerukas. Omavalitsuste spetsialistid töid täiendava probleemina välja, et kasvava alushariduse õppurite arvu juures on neil raskusi lasteaiakohtade pakkumisega nii kohalikele elanikele kui ka uussisserändajatele.

Haridusasutustel paluti hinnata **perede arvu, kus vanemaga suhtluses esineb murekohti**: näiteks oleks vaja arendada vanemlike oskusi, tekkis vanemaga konflikt või vanem ei tee koostööd Rajaleidjaga. Osad alushariduse pakkujad ei osanud arvu hinnata, teised töid välja, et need on siiski üksikud juhtumid. Näiteks eitavad vanemad probleeme või ei soovi pöörduda Rajaleidja keskuse poole. Enamikel rühmaõpetajatel on tõenäoliselt üsna hea ülevaade vanemate koostöövalmidusest, kuid nad ei pruugi soovida seda väljendada. Samuti võis olla andmete esitajale tülikas mitme rühma peale infot koguda. Ilmselt ei ole mõtet edaspidi kirjalikult neid andmeid koguda. Selle asemel võiksid KOV spetsialistid haridusasutustega otse arutada võimalustest rohkem vanemaharidust pakkuda.

Haridusasutusel paluti veel hinnata aiarühmadest sagedaste puudumiste põhjuseid. Kõigis omavalitsustes leiti, et sotsiaalmajanduslikel põhjustel enamasti aiarühmadest ei puuduta või ole haridusasutustel selle kohta infot. Tervislikel põhjustel puudumise kohta on info allpool tervisevaldkonna alapunktis.

II Üldharidus

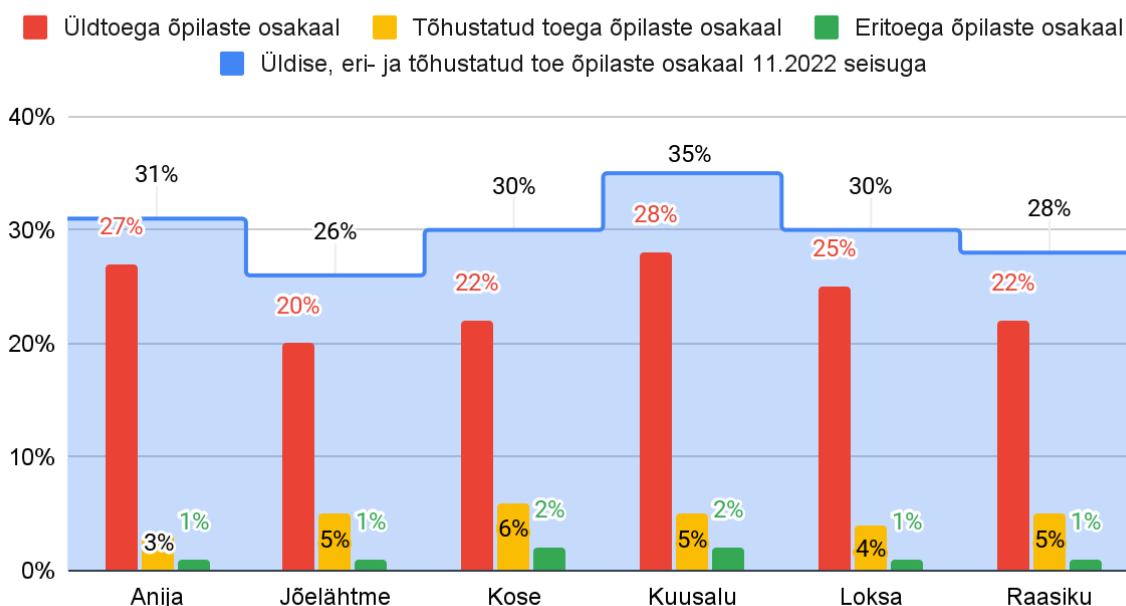
Allolevas tabelis on esitatud omavalitsuste kaupa üldharidust pakkuvate haridusasutuste ning nendes õppijate arv. Raasiku vald eristub teistest, sest seal ei ole gümnaasiumi. Teistes omavalitsustes on üks gümnaasium. Loksal on üks üldharidust pakkuv asutus ja 2022/23 õppeaastal EHISe andmetel alla 300 õppuri. Valdades on kuni 4 üldhariduse pakkujat ning õppurite arv põhikooliastmes kokku 500-1000 vahemikus ning alla 125 gümnaasiumis.

Tabel 4. Üldharidust pakkuvate asutuste ja õppurite arv 2022/23 õa EHISe andmetel.

Omavalitsus	Lasteaed- algkoolide arv	Lasteaed- põhikoolide & põhikoolide arv kokku	Gümnaasiumide arv omavalitsuses	Põhihariduses õppijate arv KOV-i haridus- asutustes	Gümnaasiumis õppijate arv KOV-i haridus- asutustes
Anija	0	2	1	588	75
Jõelähtme	0	2	1	752	94
Kose	1	2	1	924	124
Kuusalu	1	1	1	734	117
Loksa	0	0	1	214	32
Raasiku	1	3	0	749	0

Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilaste osakaal põhihariduses oli novembri 2022 seisuga EHISE andmetel omavalitsustes sarnane. Kuusalu valla üldtoega õpilaste numbrit korrigeeriti veebruaris 2023. aastal, sest ühe kooli andmed EHISEs vajasisid parandamist. Eritoega õpilasi oli omavalitsustes 1-2% ning tõhustatud toega 3-6% põhihariduse õpilastest. Üldtoega õpilaste osakaalus olid suuremad erinevused. Jõelähtme vallas oli 20%, Kosel ja Raasikul 22%, Loksa linnas 25%, Anija vallas 27% ja Kuusalu vallas 28% põhihariduse õpilastest üldtoega. Osaliselt võivad olla need erisused tingitud haridusasutuste erinevast praktikast EHISE täitmisel.

Toega õpilaste osakaalud Ida-Harju omavalitsustes

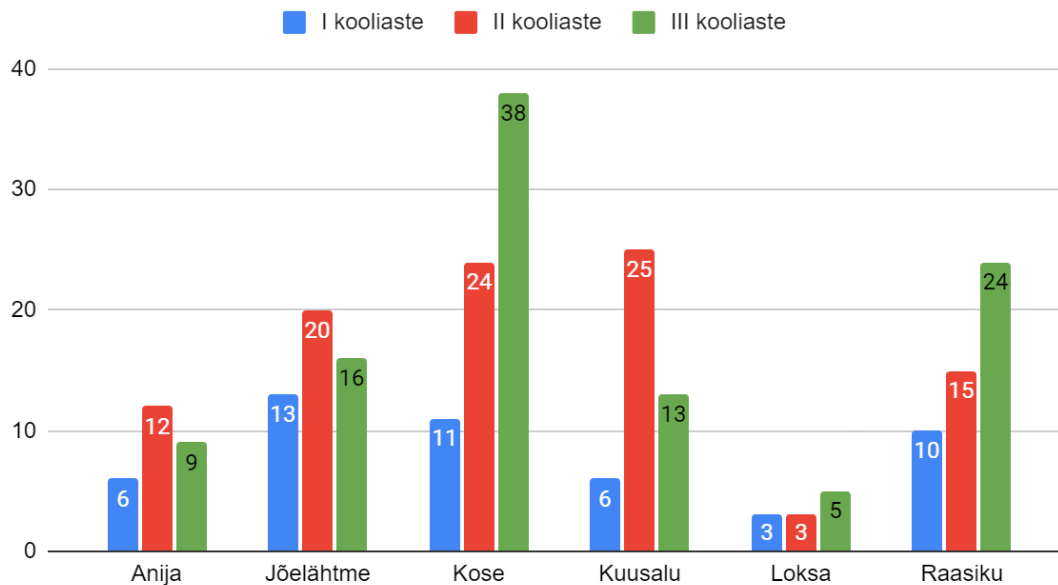
Joonis 3. Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilaste osakaal põhihariduses 11.2022 seisuga EHISE andmetel.

Kõigis omavalitsustes oli põhihariduses **toega õpilaste seas enam poisse kui tüdrukuid**: Anija (63%), Jõelähtme (61%), Kose (56%), Kuusalu (59%), Loksa (52%) ja Raasiku (62%) toega põhihariduse õpilastest olid meessoost. Poiste suurem osakaal toevajadusega õpilaste seas oli ootuspärane ja läheb kokku varasemate uuringutega. Vaata täpsemalt väljalangevust soodustavaid tegureid peatükis 1.2.

Toega õpilaste **vanuseliseks võrdlemiseks** tehti EHISE andmepäring toeliigi ja vanuse kaupa. Järgnevalt on võrreldud toega õpilaste arve 2022/23 õppeaastal kooliastmeti: I kooliaste ehk 1.-3. klass vanuses 6-9 aastat, II kooliaste ehk 4.-6. klass vanuses 10-12 aastat ning III kooliaste ehk 7.-9. klass vanuses 13-16 aastat.

Enim eri- ja tõhustatud toega õpilasi oli 2022/23 õppeaastal 2. kooliastmes Anija, Jõelähtme ja Kuusalu vallas ja 3. kooliastmes Kose, Loksa ja Raasiku vallas. Kõige vähem oli eri- ja tõhustatud toega õpilasi kõigis omavalitsustes esimeses kooliastmes. Osadel juhtudel võib see olla tingitud toevajaduse hilisemast avaldumisest või avastamisest. Samuti võib olla põhjuseks, et eri- ja tõhustatud toe määramiseks on vaja koolivälise nõustamismeeskonna otsust, mis võtab rohkem aega. Erisused on ilmselt vähemalt osaliselt tingitud ka õpilaste vanuselise struktuuri erinevustest omavalitsustes.

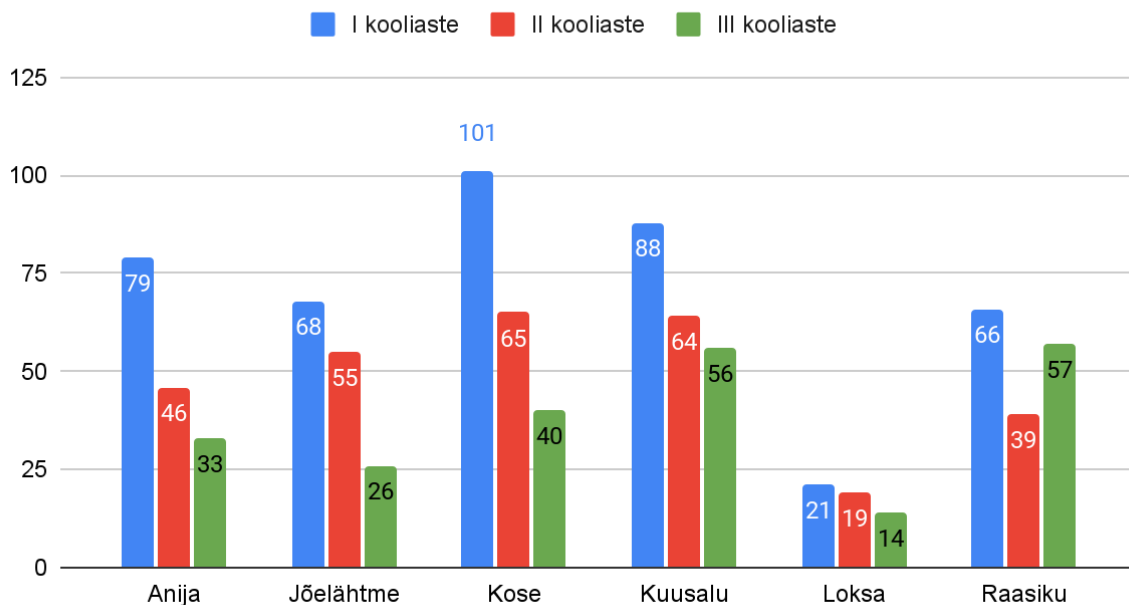
Eri- ja tõhustatud toega õpilased Ida-Harju omavalitsustes

Joonis 4. Eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv I-III kooliastmes 11.2022 seisuga EHISE andmetel.

Erinevalt eri- ja tõhustatud toest oli 2022/23 õppeaastal üldtoega õpilasi kõige rohkem just esimeses kooliastmes. Anijal, Jõelähtmel, Kosel, Kuusalus ja Loksal üldtoega õpilaste arv kooliastmeti järjest vähenes. Raasikul oli neid kolmandas kooliastmes rohkem kui teises kooliastmes. Raske on öelda, millest need kõikumised võivad olla tingitud.

Üldtoega õpilased Ida-Harju omavalitsustes I-III kooliastmes

Joonis 5. Üldtoega õpilaste arv I-III kooliastmes 11.2022 seisuga EHISE andmetel.

Järgnevalt vaatame üldtoe määramise põhjuseid lähemalt. Üldtoe määrab kool õpilastele, kellele rakendatakse individuaalset lisajuhendamist klassis või väljaspool õppetunde,

tugispetsialistide teenust ning vajaduse korral õpiabitunde individuaalselt või rühmas. Võimalikud täpsustused kooli poolt on: ajutine õpiraskus, koduõpe lapsevanema soovil, kirjutamis- ja/või lugemisraskus, arvutamisraskus, käitumisprobleemid, õppekeelest erineva koduse keelega, välisriigist naasnud õpilane, uussisserändaja, õppimine välisriigis ja andekus. Vahel lisatakse üldtoega õpilastele ka koolivälise nõustamismeeskonna poolt tehtud täpsustused, sealhulgas “püsiv õpiraskus”.

EHISE andmetel oli 2022.aasta lõpus kõigis Ida-Harju omavalitsustes üldhariduses **üldtoega õpilaste** seas enim, kolmandik kuni pool õpilastest, **kirjutamis- ja/või lugemisraskusega**. Alla veerandi oli arvutamisraskusega ja õppekeelest erineva koduse keelega üldtoe õpilasi. Käitumisprobleemidega õpilasi oli Anija vallas 9%, Kuusalu vallas 7% ning mujal alla 5% üldtoega õpilastest. Vanema soovil koduõppel, välisriigis õppimas või välisriigist naasnud ning andekaid õpilasi oli märgitud üksikuid.

Kolmandikul või enamal üldtoega õpilastest oli märgitud **ajutine õpiraskus**. EHISE juhend näeb ette, et võimaluse korral kool täpsustab ajutise õpiraskuse olemust, näiteks lisatakse ka kirjutamis-, lugemis- ja arvutamisraskused. Samas oli kirjutamis-, lugemis- ja arvutamisraskuse tunnusega üldtoel õpilasi kokku rohkem kui ajutise õpiraskusega. Seega võib arvata, et osad koolid jätavad ajutise õpiraskuse märkimata ja nende õpilaste osakaal on tegelikkuses suurem.¹⁰

Uussisserändajaid oli 2022.aasta lõpus koolides enim Kose (39) ja Anija vallas (32), veidi vähem Jõelähtmel (20) ning Loksas linnas (17) ja Kuusalu vallas (10) ning alla 5 Raasiku vallas. Eeldatavasti lähiajal nende osakaal õpilaste seas suureneb ja haridusasutused vajavad tuge nende integreerimiseks õppetöösse. Ka üksikute ukraina emakeelega õpilaste lisandumine kollektiivi võib tähendada, et haridusasutusel on raske neid piisavalt toetada. Näiteks pole võimalik tugiteenuseid emakeeles pakkuda.

Lihtsustatud õppekavaga õpet rakendatakse seadusest tulenevalt intellektipuudega õpilastele¹¹, seega on ootuspärane, et neid ei ole väga palju. EHISE andmetel on enamikes Ida-Harju omavalitsustes kuni 5 põhikooli õpilast lihtsustatud õppekavaga õppel ning toimetulekuõppel ja hooldusõppel õpilasi ei ole. Kosel on põhikooli LÕK lihtsustatud õppel olnud 2020/21 kuni 2022/23 õppeaastal veidi enam, 12-14 õpilast. Omavalitsuse andmetel on see seotud erivajadustega õpilastele mõeldud Kosejõe Kooli sulgemisega, varasemalt oli neid üksikuid.

Toega õpilaste arv 2020/21 kuni 2022/23 õppeaastal suurenes EHISE andmetel kõigis omavalitsustes, seda peamiselt üldtoe arvelt, mingil määral ka tõhustatud toe arvelt. Fookusgruppidest jäi kõlama, et toevajadustega õpilaste arv on seotud ka tugispetsialistide arvu ja koormusega haridusasutuses. Näiteks on koolis põhikohaga HEV koordinaator või logopeedid-eripedagoogid teevad vaatlusi klassides, mistõttu leitakse enam toevajadusega õppureid.

¹⁰ https://www2.just.ee/ehis/help/oppur_juhend_yld.htm (viimati külastatud 23.2.2023)

¹¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122010014> (viimati külastatud 22.2.2023)

Tabel 5. Eri- ja tõhustatud toega ning LÕK õpilaste arv I-III kooliastmes 2022/23 õa, EHISe andmed.

Õpilaste arv	Anija	Jõelähtme	Kose	Kuusalu	Loksa	Raasiku
Eritoega KOVi haridusasutustes	7	12	19	11	<5	9
Eritoega teistes KOVides	12	6	8	11	<5	<5
Tõhustatud toega KOVi haridusasutustes	20	37	54	33	9	40
Tõhustatud toega teistes KOVides	6	<5	7	<5	<5	<5
Põhikooli LÕK lihtsustatud õppel KOVi haridusasutustes	<5	0	14	<5	<5	<5
LÕK lihtsustatud õppel teistes KOVides	5	<5	<5	6	<5	<5
LÕK hooldusõppel KOVi haridusasutustes	0	0	0	0	0	0
LÕK hooldusõppel teistes KOVides	0	<5	<5	<5	0	0
LÕK toimetulekuõppel KOVi haridusasutustes	0	0	0	0	0	0
LÕK toimetulekuõppel teistes KOVides	7	<5	<5	<5	<5	<5

Teistes omavalitsustes õpib 2022/2023 õppeaastal I-III kooliastmes:

- Anija vallast 12 eritoega, 6 tõhustatud toega, 5 LÕK lihtsustatud õppel ning 7 LÕK toimetulekuõppel õpilast,
- Jõelähtme vallast 6 eritoega,
- Kose vallast 8 eritoega ja 7 tõhustatud toega õpilast
- Kuusalu vallast 11 eritoega ja 6 LÕK lihtsustatud õppel.
- Ülejäänud kategooriates on mujal KOVides õppivaid õpilasi alla 5.

Need õppijate arvud polnud võrreldes kahe varasema õppeaastaga oluliselt muutunud.

Teistes omavalitsustes õppijate arvud ei tundunud esmapilgul väga suured. Samas Koselt on eritoega õppijaid valla haridusasutustes 19 ja väljaspool 9 ning Kuusalus 11 nii valla kui teiste omavalitsuste koolides ja Anijal 7 vallas ja 12 väljaspool. Lihtsustatud õppekavaga õpilasi on väljaspool omavalitsust sama palju või rohkem. Seega on suurema toevajadusega õpilaste ränne väga levinud ja viitab sellele, et nad ei ole kas saanud kohapeal piisavalt tuge või on nende vanemad kartnud, et nad ei saa piisavalt tuge. Näiteks puudub omavalitsuse haridusasutustes võimekus pakkuda hooldusklasse, toimetulekuõppel olevate õpilaste klasse või muud meetmeid HEV õpilastele.

III Muud näitajad haridus- ja noortevaldkonnas

Haridusasutustel paluti hinnata **riskikäitumisega noorte arvu**, kuid enamikul oli seda raske teha. Mõned koolid märkisid ainult kõige probleemsemad juhud, mida on vaid üksikud. Kahe gümnaasiumi esindajad hindasid, et umbes 13-15% õpilastest on riskikäitumisega, sealhulgas tubakatoodete ja alkoholi tarvitamine, enesevigastamine, halb liikluskäitumine, vägivaldsus jms. Hinnangu aluseks oli seejuures juhtumite, nõustamiste ja käitumise tugikava rakendamise arv. Haridusasutuste poolt esitatud andmed ei ole võrreldavad või puuduvad. Kui tulevikus nähakse vajadust neid andmeid süsteemsemalt koguda, siis tuleks vähemalt omavalitsuse tasandil kokku leppida andmete kogumise metoodika.

Noorte arv vanuses 7-19 aastat, kes ei **osalenud huvihariduses, -tegevuses ega noorsootöös** 2021/22 õppeaastal on veidi alla kolmandiku Kose vallas (31%) ja Loksa linnas (30%), üle viiendiku Raasiku vallas (21%), kümnendik Jõelähtme vallas ja alla kümnendiku Anija (7%) ning Kuusalu vallas (hinnanguliselt 5%). Tõenäoliselt ei ole tegelikkuses need erinevused nii suured, vaid on põhjustatud erinevast andmete kogumise viisidest ja täpsusest.

Küll aga võib võrdluseks tuua, et viimasest noorsootöö rahulolu-uuringust selgus, et 2020. aastal 6-26aastastest Eesti noortest 20% ei osalenud huvihariduses, -tegevuses ega noorsootöös. Vanuserühmadest olid tegevustesse rohkem kaasatud nooremad vastajad kuni 11-aastased ja oluliselt vähem üle 17aastased. Seega võivad olla omavalitsuste erinevad tulemused olla tingitud ka erisustest noorte vanuselises struktuuris.¹²

Ajutiselt õppetööst **kõrvaldati** ja/või **ei jätkanud põhikooli lõpetamisele järgnenud aastal õppimist** EHISe andmetel 2020/21 ja 2021/22 õppeaastal kuni 5 õpilast igast omavalitsusest. Ka **klassikursuse kordajaid** oli pigem üksikuid, kuid see näitaja on osades omavalitsustes tõusutrendis. Kuusalus oli EHISe andmetel klassikursuse kordajate arv 2020/21 õppeaastaga võrreldes tõusnud 2022/23 õppeaastal 5lt 13le, Anija vallas vähem kui viielt 12le ja Loksa linnas vähem kui viielt 6le. Kindlasti tuleks jälgida, kas tegemist on ajutise ülemaailmse tervisekriisi tagajärgjega või jätkub tõusutrend edaspidi.

Gümnaasiumiõpingud katkestas 2020/21 ja 2021/22 õppeaastal omavalitsustes kuni 10 õpilast. Kuusalus katkestajaid ei olnud ning Raasikul ei ole gümnaasiumi. 2021/22 õppeaastal oli gümnaasiumi katkestajate osakaal gümnaasiumiõpilaste arvust Anija vallas 2%, Jõelähtmel 5%, Kosel 6% ja Loksal 9%. Eesti keskmine oli 2021. aastal 9%, seega oli katkestajate arv Loksal Eesti keskmisega võrdne ning mujal omavalitsustes väiksem.¹³

Gümnaasiumi järel edasiõppimise kohta olid EHISes kättesaadavad 2020/21 õppeaasta andmed. Keskmiselt ei jätkanud Eestis 2020/21 õppeaastal lõpetamisele järgneval aastal õpinguid 42% gümnaasiumilõpetajatest. Kosel oli Haridussilm.ee andmetel vastav näitaja võrdne Eesti keskmisega, veidi kõrgem Kuusalus vallas (46%) ja Loksa linnas (45%) ning väiksem Anijal (25%) ja Jõelähtmel (32%). Raasiku vallas gümnaasiumi ei ole.¹⁴

¹² Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga 2020, uuringu lõpparuanne.

https://www.hm.ee/sites/default/files/noorsootoo_tegevuste_rahulolu_2020_lopparuanne.pdf (viimati külastatud 2.2.2023)

¹³ Haridus- ja Teadusministeeriumi tulemusvaldkonna „Tark ja tegus rahvas“ 2021. aasta tulemusaruanne:

https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/tuv_tark_ja_tegus_rahvas_2021_tulemusaruanne%20%281%29.pdf (viimati külastatud 31.1.2023)

¹⁴ Eesti hariduse teabevärv, haridussilm.ee (viimati külastatud 31.1.2023)

2.1.2 Tervishoiu valdkond

Omavalitsuste haridusasutustelt küsiti tervislikel põhjustel sagedasti lasteaiast puuduvate laste arvu, õpilaste arvu, kes on kooliõe vastuvõtul tihemini kui kolm korda kuus ning vaimse tervise probleemidega üldhariduse õppijate arvu. Osadel haridusasutustel puudusid vastavad andmed, seetõttu pole võimalik omavalitsusi omavahel võrrelda.

Aiarühmadest sagedasti tervislikel põhjustel puudujate kohta enamik haridusasutusi arvestust ei pea. Seetõttu ei ole võimalik omavalitsuste kaupa infot välja tuua. Mõned haridusasutused oskasid siiski puudujate kohta infot anda. Huvitav oli seejuures, et kui neil paluti täpsustada tiheda puudumise määratlust, siis vastused varieerusid tugevalt: tihedaks peeti puudumist nii 30%, 60% kui ka 75% ajast. Sage puudumine on oluline riskitegur, mida tasuks edaspidi rohkem jälgida. Kõigepealt on vaja seejuures kokku leppida, mida pidada sagedaseks puudumiseks.

Ka **vaimse tervise probleemidega** kooliõpilaste kohta ei olnud hinnangut võimalik saada kõigilt haridusasutustelt. Ühes koolis toodi välja, et nad korraldasid küsitluse ja sealt selgus, et umbes 25-30% õpilastest kogeb vaimse tervisega seotud probleeme. Teiste haridusasutuste hinnangud olid madalamad: kuni 10% õpilastest kogeb vaimse tervise probleeme.

Võrdluseks, „Eesti rahvastiku vaimse tervise uuringu“ andmetel esineb 15,9% noorukitel (15-17a) surma- või suitsiidimõtteid, kusjuures mitu korda enam tüdrukutel (22,1%) kui poistel (4,5%). Depressiooni, ärevushäirete, raskete stressireaktsioonide ja kohanemishäirete, somatoformsete häirete ja unehäirete diagnoosi olid saanud kokku 10,6% uuringu valimisse kuulunud noorukitest.¹⁵

„Eesti inimarengu aruandest 2023“ selgub, et viimase kümnendi jooksul on sagenenud kurbuse, masenduse ja depressiivsuse esinemine Eesti noorte hulgas. Tüdrukud kogevad vaimse tervise probleeme sagedamini ja see kasvab vanusega nii tüdrukute kui ka poiste hulgas. Halvemad vaimse tervise näitajad on tugevalt seotud ebatervislike eluviisidega, sh mõnuainete tarvitamisega.¹⁶

Kooliõe vastuvõtul olid september kuni november 2022 käinud tihemini kui 3 korda kuus üksikud õpilased või ei osanud haridusasutused hinnangut anda. Fookusgruppides mainiti, et tihe kooliõe vastuvõtul käimine võib olla märgiks vaimse tervise probleemidest või õpiraskustest, mis tekitavad soovi koolist puududa. Kui tervishoiutöötaja on majas harva, siis külastavad need noored tihedalt pigem kooli administratiivset personali.

Osades omavalitsustes osutab kooliõe teenust erinevates haridusasutustes sama ettevõtte või tervishoiutöötaja. Sellisel juhul on omavalitsusel väga hea koostööpartner, kelle kaudu saada hinnangut abivajavate laste kohta erinevates õppeasutustes.

Tervishoiu valdkonna andmete kogumiseks oleks vaja omavalitsuste siseselt või üleselt kokku leppida vajadused ja meetodika. Lastekaitse spetsialisti, tervishoiutöötajate,

¹⁵ <https://tai.ee/et/valjaanded/eesti-rahvastiku-vaimse-tervise-uuring-lopparuanne> (viimati külastatud 23.2.2023)

¹⁶ <https://inimareng.ee/noorte-vaimne-tervis-ja-heaolu-ning-selle-seos-eluviisiga/> (viimati külastatud 23.2.2023)

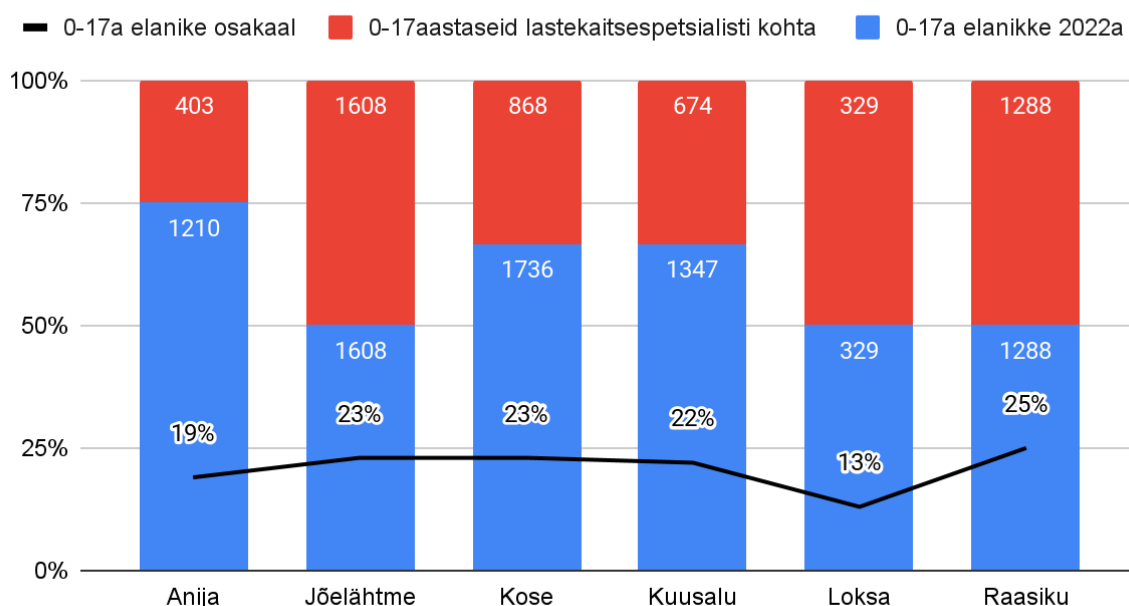
psühholoogide jt koostöös on võimalik neid andmeid koguda, kuid selleks on vaja kindlaid eelkõkkuleppeid ja eestvedajat. Vaimse tervise probleemide esinemise sagedust mainiti fookusgruppides olulise probleemina, seega tundub ka vastava statistika kogumine tähtis.

2.1.3 Sotsiaalvaldkond

Sotsiaalvaldkonna andmeid koguti omavalitsustelt, teenuste kasutajate kohta ka Sotsiaalkindlustusametilt. Allpool on välja toodud lastekaitsepspetsialistide koormuse, puuetega laste osakaalu ja mitteõppivate ega töötavate (NEET) noorte osakaalu võrdlus omavalitsustes.

Kui võrrelda omavalitsuste **suhtarvu 0-17aastaseid lastekaitsepspetsialisti kohta**, siis on erinevused üsna suured. Loksa linnas ja Anija vallas jääb näitaja alla 500, Kosel ja Kuusalus 500-1000 vahemikku, Raasikul 1000-1500 vahemikku ning Jõelähtmel üle 1500. Võrdluseks, "Laste ja pere arengukavas 2012–2020" määrati 2020. aasta sihttasemeks 1274 alaealist elanikku lastekaitsepspetsialisti kohta¹⁷. Sellest suurem alaealiste arv lastekaitsepspetsialisti kohta on seega Jõelähtme (1608) ja Raasiku vallas (1288). Omavalitsuste võrdlemisel tuleb arvesse võtta, et neis on töö erinevalt korraldatud ja lastekaitsepspetsialisti tööülesandeid võivad täita ka teised sotsiaalvaldkonna spetsialistid.

Kuni 17a osakaal ja lastekaitsepspetsialisti suhtarv KOVides

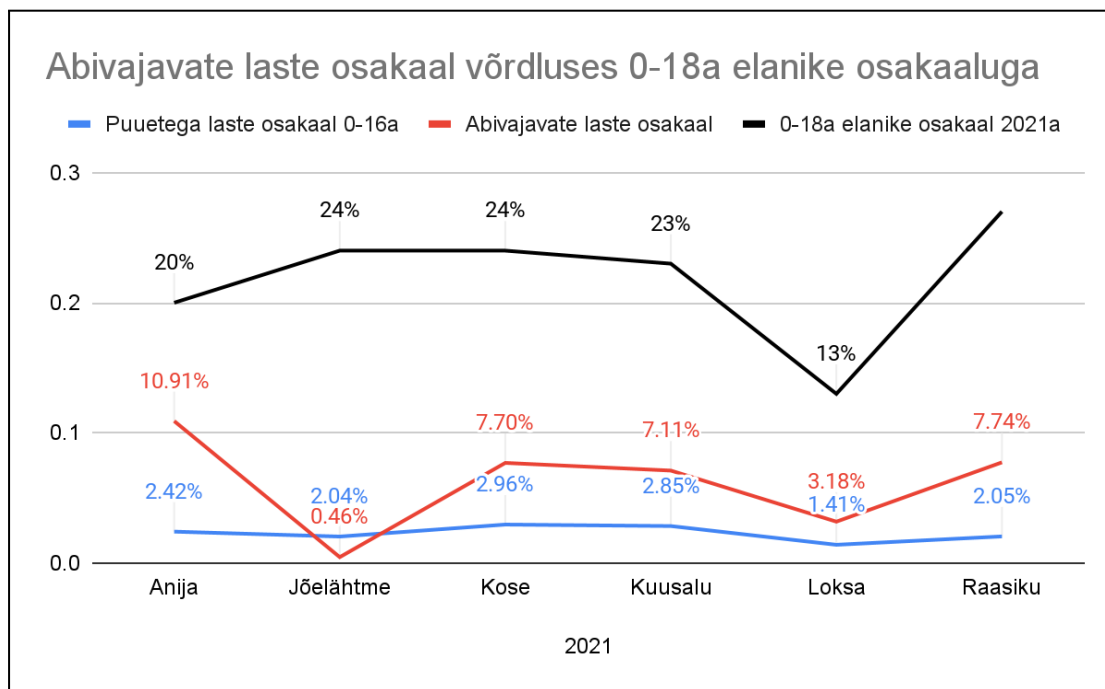
Joonis 6. Ida-Harju omavalitsuste võrdlus: 0-17a elanike arv ja osakaal 1.1.2022 seisuga Statistikaameti andmetel, 0-17a elanike arv lastekaitsepspetsialisti kohta 2022.a.

Juhtumimenetluste arvu poolest eristusid Jõelähtme ja Loksa, kus neid oli 2021. aastal kuni 10, mujal omavalitsustes üle 100. Juhtumimenetluste osakaal 0-17a vanusegrupist oli Anija vallas 11%, Kosel ja Raasikul 8%, Kuusalus 7%, Loksal 3% ja Jõelähtmel 0,5%. Omavalitsuste spetsialistid tõid välja, et omavalitsustel on erinevad praktikad, näiteks

¹⁷ Sotsiaalministeerium, "Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond. Laste ja pere arengukava 2012–2020", 2011. https://lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2012/03/Laste_ja_pere_arengukava_2012-2020.pdf (viimati külastatud 25.1.23)

millistel alustel juhtumeid algatatakse. Anija ja Kose vallas on kõige kõrgem juhtumimenetluste arv ja kõige madalam 0-17aastaste laste arv lastekaitse spetsialisti kohta, aga need näitajad ei pruugi olla seotud.

Puuetega lapsi oli vanuses 0-16 aastat 2021. aastal Loksa linnas alla 5, mujal vahemikus 26-48 last ja nad moodustasid 1,4-3% vanusegrupist. Puuetega laste üsna väike arv omavalitsustes on ilmselt tinginud ka eri- ja sobitusrühmade vähesuse.

Joonis 7. Abivajavate laste osakaal omavalitsustes. Puuetega laste osakaal 0-16a vanusegrupis 2021. aastal Sotsiaalkindlustusameti andmetel ja abivajavate laste osakaal (juhtumimenetlused S-veebist) omavalitsuste andmeil, 0-18 aastaste elanike osakaal Statistikaametist.

NEET noorte arv vanuses 16-26 aastat oli 2021. aastal Noortegarantii tugisüsteemi (NGTS) andmetel 10-15% noortest. Need andmed ei vastanud omavalitsuste hinnangul tegelikkusele. Andmekorje tabelites kommenteeriti, et seires kajastuvad ka välismaal õppivad, lapsehoolduspuhkusel olevad noored ja noored, kes seire hetkel just on töökohta või õppeasutust muutnud. Anija hinnang andmete täpsusele puudub. Jõelähtme, Kose, Kuusalu ja Raasiku valla spetsialistide hinnangul oli NEET noori vähem kui NGTS seirest selgus. Loksa spetsialistide hinnangul oli tegelikkuses NEET noori rohkem. Seejuures ei ole täpsustatud, kuidas erinevad spetsialistid NEET noorte mõistet tõlgendavad.

2.1.4 Korrakaitse valdkond

Lastega perede arv, kus registreeriti 2021. aastal **lähisuhtevägivalla juhtum** on omavalitsustes sarnane, vahemikus 10-18 peret. Anija valla kohta need andmed puuduvad. Siinjuures tuleb arvestada, et paljudel juhtudel politsei poole ei pöördata. Näiteks Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti naistevastasest uuringust selgus, et ainult 10% Eesti naistest

pöörduvad politsei poole ka pärast kõige tõsisemat vägivallajuhtumit. Seega võib olla tegelik juhtumite arv kuni 10 korda kõrgem.¹⁸

Alaealiste õigusrikkujate arvu kohta puudus info Anija ja Loksa omavalitsusel. Kose ja Kuusalu vallas alustati 2021. aastal alaealiste õigusrikkujatega väärteomenetlusi 14, Jõelähtmel 12 ja Raasikul 8. Kuriteomenetlusi oli alla 5. Seejuures tuleb tähele panna, et tegemist on menetluste arvuga, mitte õigusrikkujate arvuga. Edaspidi tasuks omavalitsustel koostöös piirkonnapolitseinikega jälgida tegelikku õigusrikkujate arvu ja osakaalu noorte seas.

2.2 Ülevaade tugispetsialistidest

Alljärgnevalt on välja toodud laste ja peredega tegelevate spetsialistide andmed omavalitsustes. Kõigepealt antakse omavalitsuste kaupa ülevaade tugispetsialistidest, seejärel võrreldakse tugispetsialistide koormust ning viimaks tehakse ülevaade muudest laste ja perede toetamisega seotud spetsialistidest omavalitsustes. Spetsialistide kohta andmeid koguti haridusasutustelt ja KOV spetsialistidelt 2022. aasta novembri seisuga. Haridusasutustel paluti märkida lisaks tugispetsialistide arvule ja koormusele ka nende kvalifikatsiooninõuetele vastavus. Tegemist on haridusasutuste hinnanguga ja see võib erineda tegelikkusest.

2.2.1 Tugispetsialistid Anija valla haridusasutustes

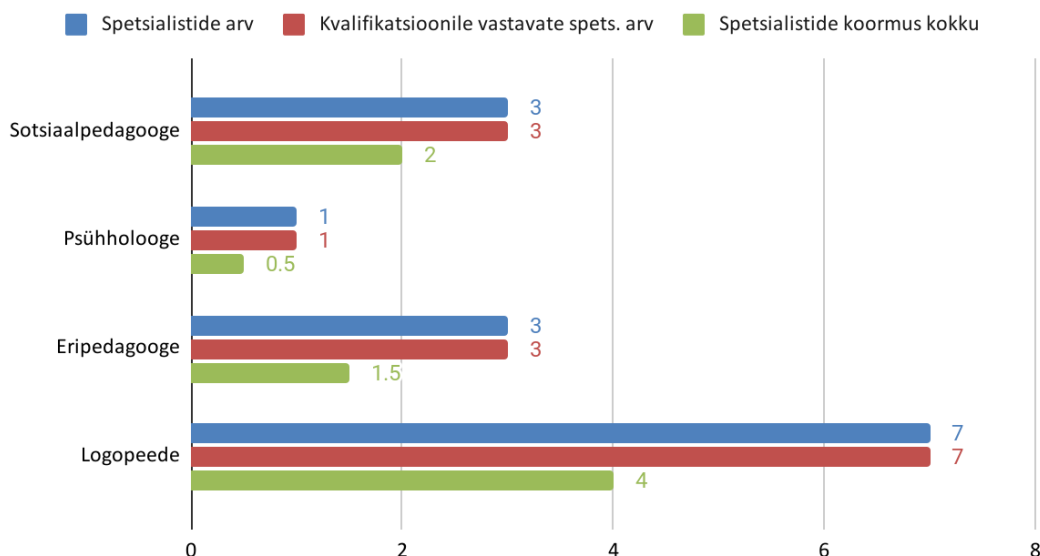
Anija valla haridusasutuste hinnangul vastavad 2022/23 õppeaastal **kõik tugispetsialistid kvalifikatsiooninõuetele**.

2022/23 õppeaastal jaotub spetsialistide koormus järgnevalt:

- **Sotsiaalpedagoogid** on kõigis kolmes valla koolis. Põhikoolides on sotsiaalpedagoogid poole ja gümnaasiumis täiskoormusega.
- **Psühholoog** on ainult ühes lasteaias (poole kohaga), kuid puudub mujal. Gümnaasiumis on psühholoogi koht täitmata.
- **Eripedagoog** on täiskohaga 1 lasteaias ja 1 põhikoolis, ametikoht on täitmata gümnaasiumis ja puudub ühes lasteaias ning ühes põhikoolis.
- **Logopeedid** on kõigis valla haridusasutustes, seejuures 1,5 koormusega ühes lasteaias ja gümnaasiumis ning kuni 0,5 koormusega mujal.

¹⁸ http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_et.pdf (viimati külastatud 2.2.2023)

Tugispetsialistide arv ja koormus Anija haridusasutustes

Joonis 8. Anija valla tugispetsialistide arv, koormus ja kvalifikatsioonile vastamine haridusasutuste andmetel 2022/2023 õppeaastal.

Valla spetsialistide hinnangul on vaid veerand tugispetsialistide vajadustest täidetud. Spetsialistide puudumine on peamine probleem õppurite tugisüsteemis.

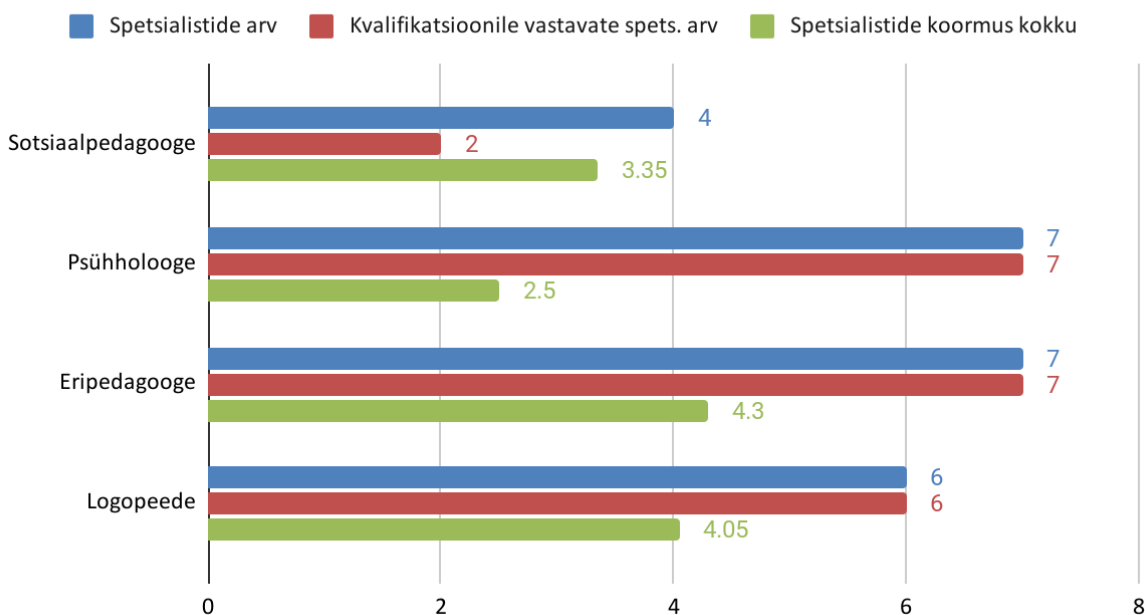
2.2.2 Tugispetsialistid Jõelähtme valla haridusasutustes

Jõelähtme valla haridusasutuste hinnangul ei vasta 2022/23 õppeaastal kaks neljast sotsiaalpedagoogist kvalifikatsiooninõuetele, kuid üks neist peaks kvalifikatsiooni omandama õppeaasta lõpus. Ülejäänud tugispetsialistid vastavad nõuetele.

2022/23 õppeaastal jaotub spetsialistide koormus järgnevalt:

- **Sotsiaalpedagoogid** on ühes lasteaias kolmest ja kõigis kolmes valla koolis. Ühes põhikoolis on sotsiaalpedagoog 0,35 koormusega, mujal täiskoormusega.
- **Psühholoogiteenus** on kättesaadav kõigis haridusasutustes. Gümnaasiumis on 2 psühholoogi kokku 1,5 koormusega, ühes põhikoolis 0,4 koormusega ning mujal käivad psühholoogid 2-3 korda kuus valla teenuslepingu alusel. Seetõttu on kokku 7 psühholoogi koormus vaid 2,5 kohta.
- **Eripedagoogid** on kõigis valla haridusasutustes, seejuures täiskoormusega 1 lasteaias ja 2 koolis ning osalise koormusega 2 lasteaias ja 1 põhikoolis.
- **Logopeedid** on kõigis valla haridusasutustes, seejuures kaks täiskoormusega lasteaias, üks täiskoormusega gümnaasiumis ning kuni 0,3 koormusega 2 lasteaias ja 2 põhikoolis.

Tugispetsialistide arv ja koormus Jõelähtme haridusasutustes

Joonis 9. Jõelähtme valla tugispetsialistide arv, koormus ja kvalifikatsioonile vastamine haridusasutuste andmetel 2022/2023 õppeaastal.

Võrreldes teiste omavalitsustega oli Jõelähtmel tugispetsialistide leidmisega olukord pigem parem, kuid ka seal nähti vajadust veel rohkem tugiteenuseid pakkuda.

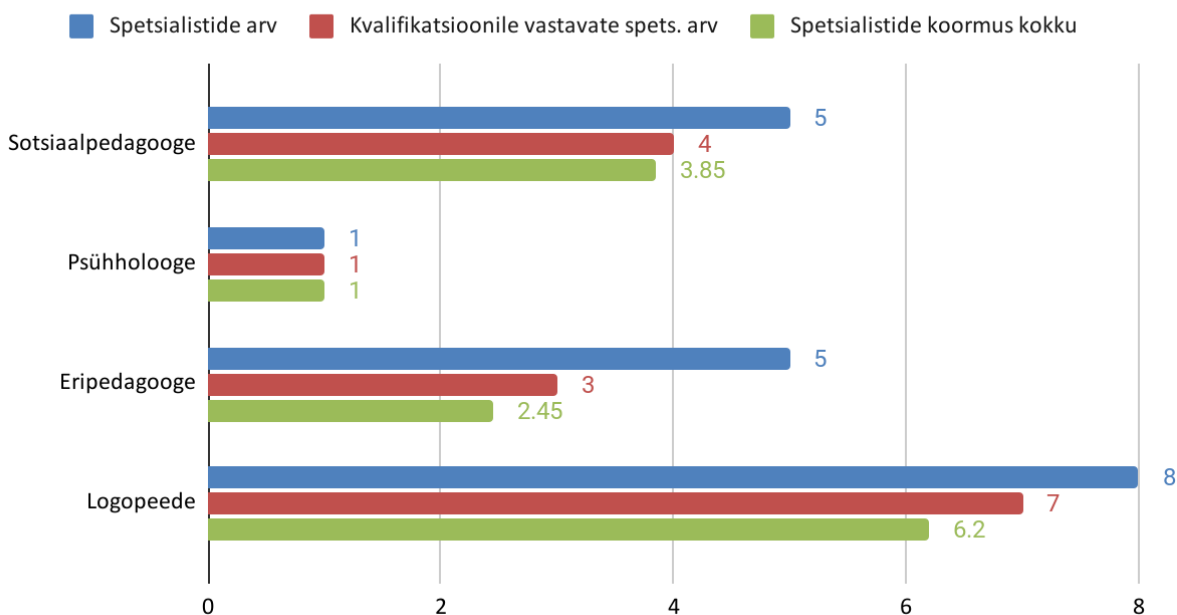
2.2.3 Tugispetsialistid Kose valla haridusasutustes

Kose valla haridusasutuste hinnangul ei vasta 2022/23 õppeaastal 4 tugispetsialisti kvalifikatsiooninõuetele, sh sotsiaalpedagoog, 2 eripedagoogi ja logopeed. Osadel neist on õpingud pooleli.

2022/23 õppeaastal jaotub spetsialistide koormus järgnevalt:

- **Sotsiaalpedagoogid** on põhikoolides ja gümnaasiumis, kuid pole lasteaed-alkkoolis. Viimases on see asendatud eripedagoog-logopeedide ametikohaga. Gümnaasiumis on 3 täiskoormusega ja põhikoolides osalise koormusega sotsiaalpedagoogid.
- **Psühholoog** on ainult gümnaasiumis (täiskoormusega), mujal pole. Ühes lasteaias kommenteeriti, et nad vajaksid väga psühholoogi vanemate ja õpetajate nõustamiseks. Lasteaed-alkkool on kasutanud psühholoogi teenust Kose Gümnaasiumi tugikeskusest ja ka väljastpoolt valda.
- **Eripedagoogid** on lasteaed-alkkoolis (1,2 koormusega, puudu 0,3), ühes põhikoolis (täiskoormus) ja gümnaasiumis (olemas 0,25, puudu 1 koht), kuid neid pole lasteaedades ja teises põhikoolis. Ühes lasteaias kommenteeriti, et nähakse vajadust täiskohaga töötava eripedagoogi järgi.
- **Logopeedid** peaksid olema kõigis haridusasutustes, kuid ühes põhikoolis on koht täitmata. Lasteaedades on täiskoormusega logopeedid olemas, aga koolidesse oli leitud ainult osalise koormusega logopeede. Kokku on nelja kooli peale täitmata ametikohti 3,05.

Tugispetsialistide arv ja koormus Kose valla haridusasutustes

Joonis 11. Kose valla tugispetsialistide arv, koormus ja kvalifikatsioonile vastamine haridusasutuste andmetel 2022/2023 õppeaastal.

Ka Kose vallas on suureks probleemiks vajalike tugispetsialistide leidmine. Fookusgruppidest jäi kõlama, et gümnaasiumis on eraldi tugikeskus ja läbimõeldud süsteem. Teised haridusasutused on väiksemad ning seal langeb HEV lastega tegelemine paljuski juhtkonna ja väheste olemasolevate spetsialistide õlgadele.

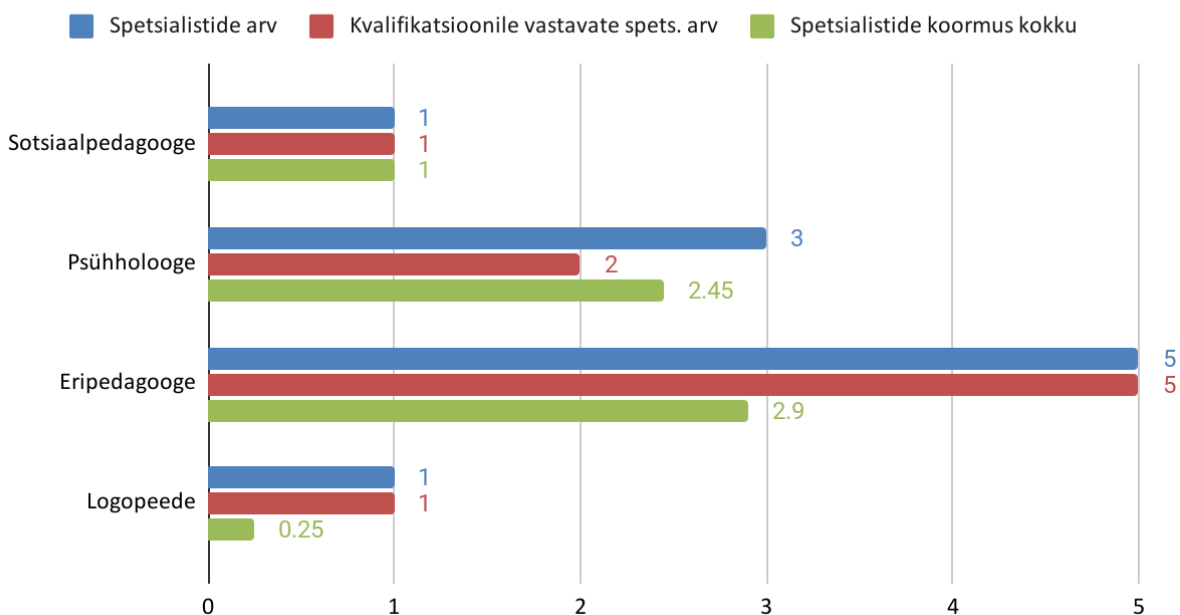
2.2.4 Tugispetsialistid Kuusalu valla haridusasutustes

Kuusalu valla andmetel ei vasta 2022/23 õppeaastal kvalifikatsiooninõuetele üks psühholoog, ülejäänud tugispetsialistidel on kvalifikatsioon olemas.

Kuusalu Hariduse Tugikeskuse spetsialistide koormus jaotatakse haridusasutuste vahel. Koormuste kohta esitatud andmetes võib olla ebatäpsusi, sest spetsialistid ei ole haridusasutuste palgal ning uuringu perioodil muudeti koormuseid. Haridusasutuste andmeil on koormuste jaotus 2022/23 õppeaastal järgnev:

- **Sotsiaalpedagoog** on täiskoormusega gümnaasiumis, ülejäänud haridusasutustes pole.
- **Psühholoogide** koormus (2,45) on jaotatud 3 kooli vahel, lasteaiad saavad vajadusel nende poole pöörduda.
- **Eripedagoogide** koormus (2,9) on jaotatud kõigi haridusasutuste vahel. Gümnaasiumis on eripedagoog 1,5 koormusega, mujal osalise koormusega.
- **Logopeedidest** on vallas suur puudus, mistõttu on logopeed ainult ühes lasteaias veerand koormusega.

Tugispetsialistide arv ja koormus Kuusalu haridusasutustes

Joonis 12. Kuusalu valla tugispetsialistide arv, koormus ja kvalifikatsioonile vastamine haridusasutuste andmetel 2022/2023 õppeaastal.

Kuusalu eripäraks on, et kõik tugispetsialistid töötavad Kuusalu Hariduse Tugikeskuses. Spetsialistide koormus on seejuures jaotatud erinevate haridusasutuste vahel. Tugikeskuse tööd raskendab põhiliselt sobivate tugispetsialistide puudus, mistõttu on täitmata osa ametikohti.

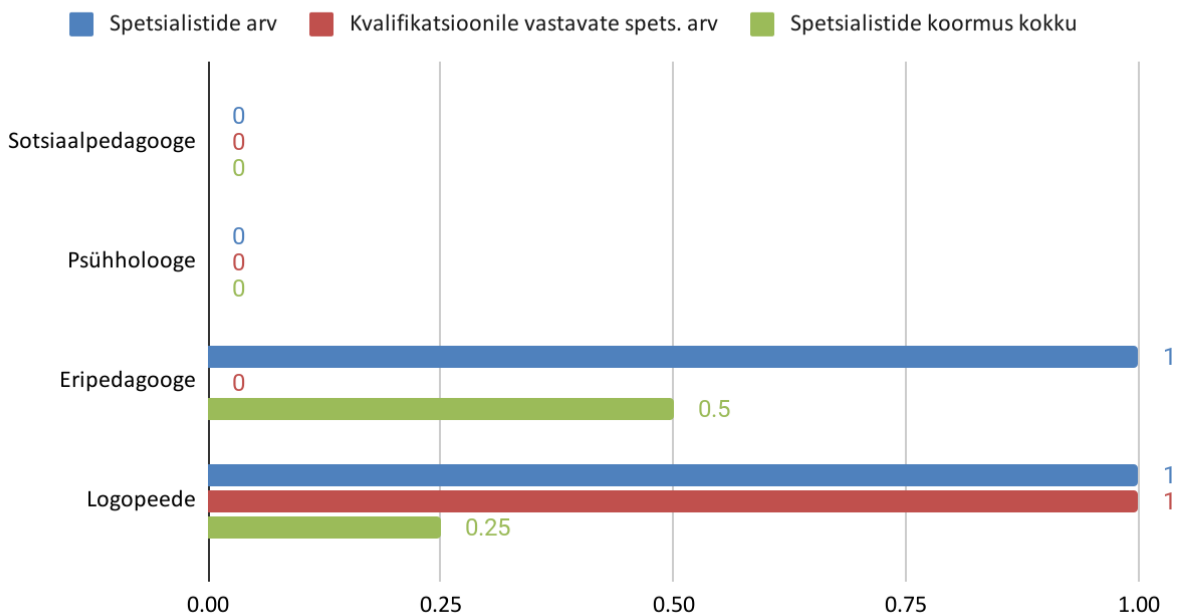
2.2.5 Tugispetsialistid Loksa linna haridusasutustes

Loksa haridusasutuste hinnangul vastab 2022/23 õppeaastal logopeed kvalifikatsiooninõuetele, aga eripedagoog ei vasta. Andmete kogumise hetkel ei olnud haridusasutustes sotsiaalpedagooge ega psühholooge. Väljaspool haridusasutusi on võimalik kord nädalas saada vaimse tervise nõustamist, psühholoogi teenust ja perenõustamist. Teenust pakub MTÜ TOETUS.

2022/23 õppeaastal jaotub spetsialistide koormus järgnevalt:

- **Sotsiaalpedagoogi** ei ole ei lasteaias ega koolis.
- **Psühholooge** ei ole ei lasteaias ega koolis. Gümnaasiumis on täitmata poole koormusega psühholoogi ametikoht.
- **Eripedagoog** on koolis, kuid mitte lasteaias. Koolis on poole kohaga eripedagoog, lisaks otsitakse täiskoormusega eripedagoogi.
- **Logopeed** on lasteaias, kuid puudub koolis. Seejuures on lasteaias täidetud veerand kohta ning täitmata kolmveerand kohta.

Tugispetsialistide arv ja koormus Loksa haridusasutustes

Joonis 10. Loksa linna haridusasutuste tugispetsialistide arv, koormus ja kvalifikatsioonile vastamine haridusasutuste andmetel 2022/2023 õppeaastal.

Loksa eripäraks on alaealiste väiksem osakaal rahvastikust, mistõttu on ka toevajadusega õpilasi vähem. Samas on vähemate ressursside tingimustes ka raskem vajalikke tugispetsialiste leida. Sekkumiste planeerimisel tuleb arvestada, et sotsiaalpedagooge ja psühholooge haridusasutustes pole ning logopeed ja eripedagoog on osalise koormusega.

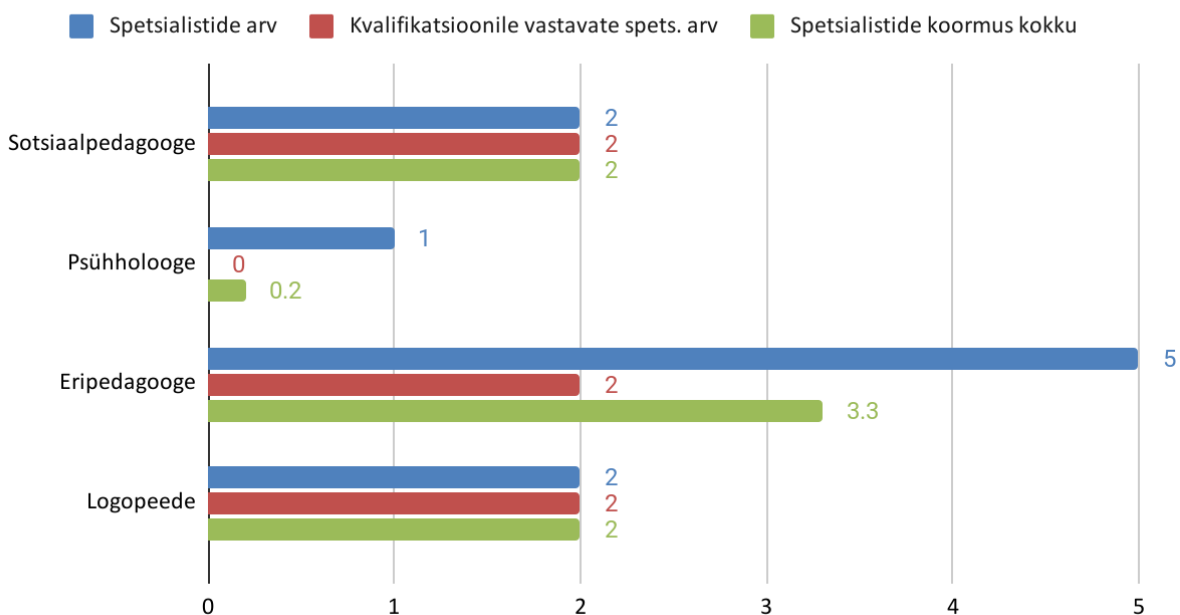
2.2.6 Tugispetsialistid Raasiku valla haridusasutustes

Raasiku valla haridusasutuste hinnangul ei vasta 2022/23 õppeaastal kvalifikatsiooninõuetele psühholoog ja kolm viiest eripedagoogist. Üks eripedagoogidest peaks saama kvalifikatsiooni 2023. aasta kevadeks.

2022/23 õppeaastal jaotub spetsialistide koormus järgnevalt:

- **Sotsiaalpedagoog** on põhikoolis. Lisaks on vallas tööl sotsiaalpedagoog, kes teenindab teisi valla koole.
- **Psühholoog** on põhikoolis. Lisaks on vallas tööl psühholoog, kes teenindab teisi valla haridusasutusi. Andmete kogumise hetkel oli täidetud vaid 0,2 kohta põhikoolis ja valla psühholoogi ametikoht oli täitmata.
- **Eripedagoog** on lasteaias (0,5 koormusega), ühes lasteaed-põhikoolis (täiskoormusega) ja põhikoolis (1,8). Vastav ametikoht puudub lasteaed-alkoolis ja Waldorf lasteaed-põhikoolis.
- **Logopeed** on täiskoormusega ühes lasteaed-põhikoolis ja põhikoolis. Vastav ametikoht on täitmata lasteaias ja lasteaed-alkoolis ning puudub Waldorf lasteaed-põhikoolis.
- Waldorfkoolist kommenteeriti, et nii sotsiaalpedagoogi kui eripedagoogi esmaseid ülesandeid täidab waldorfkoolis klassiõpetaja ning sotsiaalsete oskuste õpetamine on integreeritud õppekavasse.

Tugispetsialistide arv ja koormus Raasiku valla haridusasutustes

Joonis 13. Raasiku valla tugispetsialistide arv, koormus ja kvalifikatsioonile vastamine haridusasutuste andmetel 2022/2023 õppeaastal.

Raasikul on pigem väikesemad õppeasutused ja teistest rohkem lasteaed-koole. Väiksematesse õppeasutustesse on raskem leida tugispetsialiste. Ühe lahendusena on võetud valla palgale psühholoog ja sotsiaalpedagoog, kelle koormus on jagatud haridusasutuste vahel. 2022. aasta lõpus aga oli ka valla psühholoogi koht täitmata.

2.2.7 Tugispetsialistide koormuste võrdlus omavalitsustes

Omavalitsuste võrdlemiseks on välja arvatud tugispetsialistide koormuse ja õppurite arvu suhe taandatud täistööajale. Kokku on liidetud alushariduse, põhihariduse ja gümnaasiumi õppurid vallas, sest lasteaed-algkoolide ja- põhikoolide puhul ei olnud võimalik eristada alus- ja põhihariduse õpilastele pakutavat tuge.

Tabelis on arvestatud vaid õppuritega tegelevate spetsialistide koormuseid. Kogukonna- või perenõustamisteenuse pakkuja ei arvestata. Andmeid koguti haridusasutustelt ja valla spetsialistidelt detsember 2022 seisuga. Kuusalu Hariduse Tugikeskuse tugispetsialistide koormused olid märgitud haridusasutuste juurde, seega oli ka neid võimalik arvesse võtta. Võrdluseks on eraldi esitatud suhtarvud täidetud ja loodud ametikohti arvestades.

Õppurite ja spetsialistide suhtarvud on omavalitsustes väga erinevad, paarisajast mitmetuhandeni. Muuhulgas mõjutab seda täitmata ametikohtade arv. Näiteks Jõelähtmel oli teistest vähem täitmata ametikohti ning ka suhtarvud on pigem väiksemad. Teisalt on ka oluline kui palju ametikohti on üldse loodud. Eripedagoogi ja logopeedi ametikoht on loodud enamikes haridusasutustes, psühholoogi ametikohti polnud kõigis lasteaedades ega väiksemates koolides. Sotsiaalpedagoogi ametikohti on kõige vähem loodud, sest neid pole enamikes lasteaedades.

Tabel 6. Alus-, põhihariduse ja gümnaasiumi õppurite arv tugispetsialisti kohta arvestades spetsialistide koormust (haridusasutustes kokku, taandatud täistööaja ekvivalendile), 12.2022 seisuga

Suhtarvu nimetus		Anija	Jõelähtme	Loksa	Kose	Kuusalu	Raasiku
Õpilasi sotsiaalpedagoogi kohta	täidetud ametikohad	498	381	-	418	1210	572
	täidetud + täitmata ametikohad	498	381	-	418	605	572
Õpilasi psühholoogi kohta	täidetud ametikohad	995 (arvutuslikult 1990) ¹⁹	510	- ²⁰	1611	494	1143 (5715)
	täidetud + täitmata ametikohad	663	510	334 (668)	1611	288	572
Õpilasi eripedagoogi kohta	täidetud ametikohad	607	297	334 (668)	658	417	346
	täidetud + täitmata ametikohad	377	282	223	418	346	327
Õpilasi logopeedi kohta	täidetud ametikohad	249	315	334 (1336)	260	1210 (4840)	572
	täidetud + täitmata ametikohad	249	273	334	174	538	286

Järgnevas tabelis on esitatud info täitmata tugispetsialistide ametikohtadest omavalitsuste kaup. Andmed on kirjalikult kogutud haridusasutustelt 2022. aasta lõpus ja üle kontrollitud valla spetsialistide poolt. Siiski võib veel olla ebatäpsusi. Segadusi tekkis peamiselt seetõttu, et osad spetsialistid ei ole haridusasutuste palgal ja nende koormus on mitme asutuse vahel jagatud.

Tabel 7. Täitmata tugispetsialistide ametikohtade arv kokku, 12.2022 seisuga

	Anija	Jõelähtme	Loksa	Kose	Kuusalu	Raasiku
Täitmata ametikohti: sotsiaalpedagoog	0	0	0	0	1	0
Täitmata ametikohti: psühholoog	1	0	0.5	0	1.75	1.8
Täitmata ametikohti: eripedagoog	1	0.23	1	1.4	0.6	0.2
Täitmata ametikohti: logopeed	0	0.62	0.75	3.05	2	2

Suureks probleemiks on logopeedide leidmine, neid otsitakse kõigis omavalitsustes peale Anija valla ja täitmata kohti on kokku tervelt 8,42. Võrdluseks, et olemasolevate logopeedide koormus kokku on 17,4 ehk pea kolmandik kohtadest on täitmata.

Eripedagoogi kohti on täitmata igas omavalitsustes, kokku 4,43 kohta. Psühholoogi otsitakse Anija, Kuusalu, Loksa ja Raasiku omavalitsuses, 5,05 koha ulatuses. Sotsiaalpedagooge

¹⁹ Kui omavalitsuse haridusasutuste peale on spetsialisti koormus alla 1 koha, siis arvutuslikult on tulemuseks suurem õppurite arv kui vallas kokku õppureid on. See on vajalik numbrite võrreldavuse tagamiseks.

²⁰ Vastavad spetsialistid linna haridusasutustes puuduvad.

vajatakse juurde Kuusalu valda, kus oli vaid 1 sotsiaalpedagoog. Loksa linnas ei ole sotsiaalpedagoogi. Fookusgrupis toodi esile, et koolis oleks vaja sotsiaalpedagoogi ja hetkel täidab tema ülesandeid osaliselt HEVKO.

Lisaks täitmata kohtadele nähakse vajadust veel lisaks pakkuda teenuseid nii haridusasutuste siseselt kui ka väliselt. Täpsemalt leiab selle kohta infot alapeatükist 2.6.

2.3 Ülevaade teistest laste ja peredega seotud spetsialistidest

Alljärgnevalt on välja toodud laste ja peredega tegelevate spetsialistide andmed omavalitsustes. Spetsialistide kohta andmeid koguti haridusasutustelt ja KOV spetsialistidelt detsembri 2022 seisuga. Tugiisikute, abiõpetajate ja HEV koordinaatorite peamiste ülesannete kohta koguti täiendavalt infot spetsialistide küsitlusest ning fookusgruppidest.

2.3.1 Tugiisikud

- **Tugiisikuteenus** on kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav sotsiaalteenus, mille eesmärk on iseseisva toimetuleku toetamine. Tugiisikuteenust pakutakse täiskasvanutele, lastele ja peredele. Täiskasvanutele tugiisikuteenuse pakkumise andmeid antud uuringus ei kajastata.
- **Haridusasutuses** kaasatakse tugiisik last toetava personali tugivõrgustikku. Tugiisik tegeleb lepingu alusel ühe konkreetse lapsega kokkulepitud tingimustel, toetades teda õppeprotsessis.

Küsitlusele vastanud tugiisikud toovad oma **peamise rollina** välja laste jälgimise ning vajadusel abistamise. Haridusasutuses on esikohal käitumise jälgimine ja lapsel keskenduda aitamine. Perede tugiisikud mainivad lisaks emotsionaalsele toele ka abi dokumentide ja asjaajamisega asutuses.

Tugiisikuid palgatakse vajadusepõhiselt, mistõttu ei ole neid kõigis haridusasutustes:

- Üks tugiisik on Kuusalu vallas (gümnaasiumis, osalise koormusega) ja Loksa linnas (lasteaias).
- Anija vallas on 2 tugiisikut, täiskoormusega lasteaias ja poole kohaga gümnaasiumis.
- Raasikul on valla rahastusega tugiisikuid 2, lasteaias ja lasteaed-põhikoolis.
- Jõelähtme vallas on 5 tugiisikut, kahes lasteaias ning gümnaasiumis. Tugiisikud on Jõelähtme Valla Päevakeskuse struktuuris.
- Kõige rohkem tugiisikuid on Kose vallas (8), samas on seal ka kõige rohkem õppureid. Tugiisikud on mõlemas lasteaias, lasteaed-põhikoolis ja gümnaasiumis. Üks lasteaed kommenteeris, et neil on üks tugiisik, kuid vaja oleks kolme.

Väljaspool haridusasutusi on lastel tugiisikuid Kose ja Jõelähtme vallas 1, Anijal 3 ja Kuusalus 5. Loksa linnas ning Raasikul väljaspool haridusasutusi tugiisikuid pole. Perede tugiisikuid on Kuusalus 2, mujal 1. Sama tugiisik tegeleb tavaliselt mitme perega.

Tabel 8. Tugiisikute arv, haridusasutuste ja omavalitsuste andmeil 12.2022 seisuga

	Anija	Jõelähtme	Loksa	Kose	Kuusalu	Raasiku
Tugiisikute arv haridusasutustes	2	5	1	8	1	3
Lastele määratud tugiisikute arv väljaspool haridusasutusi	3	1	0	1	5	0
Perede tugiisikute arv	1	1	1	1	2	1

Koostöömudelite ja sekkumiste disainimisel tuleb arvestada, et tugiisikuid ei ole kõigis haridusasutustes ning enamasti on nende töökohustused seotud kindlate toevajadusega laste abistamisega.

2.3.2 Abiõpetajad

- **Abiõpetaja ülesanne** on koostöös õpetajaga toetada õppija arengut, aitamaks õpilasel saavutada püstitatud õpitulemusi.
- **Abiõpetaja töökorraldus** lepitakse igas haridusasutuses kokku. Abiõpetajad juhendavad õpilasi individuaalselt ja grupiti, tegelevad õpilastega, kellel on individuaalne õppekava, käivad mõnel õpetajal või õpilasel tunnis abiks jms.

Küsitluses ja fookusgruppides toodi **abiõpetajate ülesannetena** välja järgnevat:

- Peamiseks ülesandeks on õpilaste toetamine ainetundides, kuid mõned viivad läbi ka individuaalseid tunde või õpiabirühma.
- Lisaks mainiti laste vaatlemist, nende murede ära kuulamist, koos mängimist ning tähelepanu hoidmist õppetööl.
- Abiõpetajad aitavad oma tegevusega ennetada õpiraskuste tekkimist.

Abiõpetajad on olemas kõigis omavalitsustes, kuid mitte kõigis koolides:

- Anija vallas on abiõpetaja ametikoht kõigis haridusasutustes peale ühe põhikooli. Gümnaasiumis on 4 abiõpetajat, mujal 1.
- Jõelähtme vallas on koolides 2-6 osalise koormusega abiõpetajat.
- Kosel on abiõpetajaid gümnaasiumis 3, põhikoolis osalise koormusega 2 ja lasteaed algkoolis 1, osalise koormusega.
- Kuusalus on osalise koormusega abiõpetajaid põhikoolis 3 ning keskkoolis 5.
- Loksa linnas on üks kool ja seal on 2 abiõpetajat.
- Raasiku vallas on abiõpetajad 3 põhikoolis.

Tavaliselt on abiõpetajad koolides ning lasteaedades on õpetaja abid või assistendid. Siiski märkisid Anija ja Loksa lasteaiad, et neil on nii õpetaja abid kui ka abiõpetajad.

Tabel 9. Abiõpetajate arv ja koormus haridusasutustes kokku, 12.2022 seisuga haridusasutuste andmetel

	Anija	Jõelähtme	Loksa	Kose	Kuusalu	Raasiku
Abiõpetajate arv	7	12	4	6	8	4
Abiõpetajate koormus	6.96	6.17	3.5	4.5	5.6	2.5

Koostöömodelite ja sekkumiste disainimisel tuleb arvestada, et osades koolides puuduvad abiõpetajad. Fookusgruppides toodi välja, et tulevikus tasuks abiõpetaja ametikohti juurde luua, et toevajadusega õpilasi paremini toetada.

2.3.3 AEV/HEVKOd

- HEVKO ehk haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija
- AEVKO ehk arenguliste erivajadustega laste õppe koordineerija lasteaias

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus näeb ette, et direktor määrab haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija. HEVKO ülesandeks on haridusliku erivajadusega õpilase õppe ja arengu toetamiseks vajaliku koostöö korraldamine tugispetsialistide, andekate õpilaste juhendajate ja õpetajate vahel.²¹ Kehtivas koolieelse lasteasutuse seaduses ei ole lasteaedadele ette nähtud arenguliste erivajadustega laste õppe koordineerija määramist, kuid osad on seda siiski teinud omal initsiatiivil.²²

Spetsialistide küsitluses ja fookusgruppides toodi **AEV/HEV koordineerijate peamiste ülesannetena** välja:

- Juhtumikorraldust ning koostööd lapse arengu toetamiseks vajalike osapooltega, sh vanemad, tugispetsialistid, lastekaitse jt.
- Omajagu aega kulub vajaliku dokumentatsiooniga tegelemisele (Rajaleidjale dokumendid, individuaalse arengu jälgimise kaart jne).
- Mõned mainisid ka õpetajate nõustamist, laste vaatlemist ning individuaalsete õppekavade koostamist.

HEVKO ülesannete ulatust mõjutab talle tööks ette nähtud koormuse suurus. Ida-Harju haridusasutuste andmekorjest on näha üldine trend, et suuremates koolides on pigem loodud eraldi HEVKO ametikoht ja väiksemates koolides on HEV õppurite koordineerimine juhtkonna liikme või tugispetsialisti lisaülesanne. Lasteaedades ja lasteaed-koolides ametikoht enamasti puudub või on spetsialisti lisaülesanne. Nii Kosel kui ka Anijal on ühes suuremas lasteaias eraldi AEVKO ametikoht. Nendes lasteaedades on ka sobitus- või tasandusrühmad.

Täpsemalt on AEV/HEVKO:

- Anija vallas osalise koormusega ühes lasteaias, põhikoolis ja gümnaasiumis. Eraldi rolli ei ole määratud ühes lasteaias ning info puudub ühe põhikooli kohta.
- Jõelähtme vallas kõikides koolides, eraldi rolli ei ole määratud lasteaedades. Põhikoolides on HEV koordineerimine muu töötaja lisaülesanne, gümnaasiumis eraldi ametikoht.

²¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410> (viimati külastatud 28.2.2023)

²² <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006> (viimati külastatud 28.2.2023)

- Kosel osalise koormusega ühes lasteaias, täiskoormusega gümnaasiumis ning ülejäänud haridusasutustes mõne spetsialisti lisaülesanne.
- Kuusalus kõigis haridusasutustes mõne spetsialisti täiendav tööülesanne põhitöö kõrvalt.
- Loksa koolis, eraldi rolli ei ole määratud lasteaias. Koolis on 2 osalise koormusega koordinaatorit.
- Raasiku vallas põhikoolides osalise koormusega, lasteaed-alkkoolis töötaja lisaülesandena ning eraldi rolli ei ole määratud lasteaias.

Tabel 10. HEVKO/AEVKOde arv ja koormus haridusasutustes kokku, 12.2022 seisuga haridusasutuste andmeil

	Anija	Jõelähtme	Loksa	Kose	Kuusalu	Raasiku
HEV/AEVKO arv	3	3	2	5	6	3
HEV/AEVKO koormus	0.75	1.44	1	1.45	1	1.2

Andmekorjes kommenteerisid haridusasutused, et HEV koordinaatori roll on õppejuhi, õppealajuhataja või direktori lisaülesanne, osad ei täpsustanud ametinimetust. Fookusgrupis osales sotsiaalpedagoog, kelle lisaülesandeks on HEV laste koordineerimine.

Koostöömudelite ja sekkumiste disainimisel tuleb arvestada, et HEV õppurite koordineerimise roll on küll enamikes haridusasutustes kellegi ülesanne, kuid paljudel juhtudel tuleb tal selleks aega leida muude töökohustuste kõrvalt.

2.3.4 Kooliõed ja tervishoiutöötajad

Kooliõde või tervishoiutöötaja on enamikes haridusasutustes olemas, enamasti küll ühel või kahel päeval nädalas või harvem. Osades lasteaedades ja väiksemates koolides puudub tervishoiutöötaja.

Täpsemalt on tervishoiutöötajad:

- Anijal osalise koormusega koolides, lasteaedades pole.
- Jõelähtmel kõigis haridusasutustes, keskkoolis täiskoormusega ja mujal osalise koormusega. Koolides osutab teenust OÜ Koolitervishoid, lasteaedades on loodud eraldi töökoht.
- Kosel kõigis haridusasutustes peale ühe lasteaia. Teenust pakub enamikes haridusasutustes TNP Konsultatsioonid OÜ.
- Kuusalus kõigis haridusasutustes. Tervishoiutöötaja külastab haridusasutusi teatud kindlatel päevadel. Üks lasteaias teenust osutav isik on Hariduse Tugikeskuse palgal.
- Loksal 0,2 koormusega lasteaias ja 0,8 koormusega koolis.
- Raasikul osalise koormusega kõigis haridusasutustes peale lasteaed-alkkooli.

Koostöömudelite ja sekkumiste disainimisel tuleb arvestada, et tervishoiutöötajaid pole kõigis haridusasutustes. Samuti on mitu päeva nädalas haridusasutuses kohapeal oleval medtöötajal parem ülevaade ja rohkem võimalusi sekkumiseks kui kord kuus või nädalas asutust külastaval töötajal.

2.3.5 Muud spetsialistid

Muudest spetsialistidest on haridusasutustes veel:

- **Õpetaja abid või assistendid** pea kõigis lasteaedades ning mõnes üksikus koolis.
- **Õpiabitundide läbiviijad** peamiselt gümnaasiumides ja suuremates põhikoolides.
- **Õpilasnõustajaid** on vaid kaks, Kose Gümnaasiumis ja Aruküla Põhikoolis. Mõlemad on osalise koormusega. Aruküla õpilasnõustaja asendab lisaks puuduolevat psühholoogi 0,2 koormusega.
- **Pikapäevarühma** juhendaja(d) on olemas kõikides koolides.
- **Huvijuhtid** on kõigis Anija, Jõelähtme ja Loksa koolides. Kosel ja Kuusalus puudub huvijuht vaid lasteaed-alkoolis ning Raasikul Waldorfi lasteaed-põhikoolis.

Täpsemad andmed spetsialistide arvu ja koormuse kohta on välja toodud allolevas tabelis. Õpiabitundide läbiviijate info Raasiku vallas puudub.

Tabel 11. Muude spetsialistide arv ja koormus haridusasutustes kokku, 12.2022 seisuga
haridusasutuste andmeil

	Anija	Jõelähtme	Loksa	Kose	Kuusalu	Raasiku
Õpiabitundide läbiviijate arv	6	14	3	34	13	andmed puuduvad
Õpiabitundide läbiviijate koormus	1.44	4.35	1	4.6	4.5	andmed puuduvad
Õpilasnõustajate arv	0	0	0	1	0	1
Õpilasnõustajate koormus	0	0	0	0.5	0	0.24
Pikapäevarühma juhendajate arv	3	18	4	24	21	7
Pikapäevarühma juhendaja koormus	1.5	3.67	0	4.57	6.5	3
Huvijuhtide arv	2	3	1	3	2	2.5
Huvijuhi koormus	1.5	2.4	0.7	2	1.5	2.5

Lisaks koguti valla spetsialistidelt infot väljaspool haridusasutusi laste ja peredega töötavate spetsialistide kohta. Oluline on seejuures tähele panna, et sotsiaalvaldkonna spetsialistide ametinimetused erinevad omavalitsuseti. Eraldi paluti välja tuua lastekaitse spetsialisti, juhtumikorraldaja ja sotsiaalkaitse ennetustöö spetsialisti ning üldisemalt sotsiaaltöötajate arv. Enamik sotsiaaltöötajaid tegelevad lisaks lastele ja peredele ka teiste sihtgruppidega.

1.11.2022 seisuga oli omavalitsuses spetsialistide ametikohti järgnevalt:

- Lastekaitse spetsialiste Anijal 3, Kosel ja Kuusalus 2 ning mujal 1.
- Sotsiaaltöötajaid Kuusalus 4, Anijal ja Jõelähtmel 3 ning mujal 2.
- Noortekeskuste noorsootöötajaid Kosel 5, Jõelähtmel 3, Raasikul ja Loksal 2. Kahes vallas märgiti noorsootöötajate arv läbi koormuse: Kuusalus 2,5 ja Anijal 3,5.
- Sotsiaalkaitse ennetustöö spetsialist oli ainult Raasiku vallas.
- Juhtumikorraldaja ametikoht omavalitsustes puudub, kuid Kuusalus täidab osaliselt neid ülesandeid Hariduse Tugikeskuse koordinaator. Raasiku vallas oli kuni 31.10.22 juhtumikorraldaja. Peale seda on ülesanded teiste spetsialistide vahel jagatud.

2.4 Laste ja peredega seotud spetsialistide töökorraldus

Laste ja perede toetamisega seotud spetsialistide töökorralduse kohta koguti infot spetsialistide küsitlusest ja fookusgruppides. Fookusgruppides oli erilise tähelepanu all abiõpetajate, tugiisikute ja HEVKOde roll, kuid uuriti ka laiemalt toevajadusega õppurite toetamisega seotud töökorraldust.

2.4.1 Tähelepanekud töökorraldusest

Erinevused töökorralduses ilmnevad peamiselt haridusasutuste vahel, mitte omavalitsuste üleselt. Kui oli erisusi omavalitsuse praktikates, siis on seda eraldi mainitud.

Toevajadusega õppurite märkamisel tuleb esmane info tavaliselt õpetajatelt. Edasine tööprotsess sõltub sellest, millised spetsialistid on koolis kohapeal. Mõnedes haridusasutustes teevad **sotsiaalpedagoogid või psühholoogid vaatlusi**, et tuvastada probleeme. Paljudel ei jätku aga väikese töökoormuse tõttu selleks aega või on osad spetsialistide ametikohad pikalt täitmata.

Võimalikuks lahenduseks on seejuures õpetajate ja tugispetsialistide koostöö: õpetajad paluvad teha vaatlusi vastavalt vajadusele. Lisaks mainiti, et lapsed ise pöörduvad oma muredega ka koolipersonali teiste liikmete, näiteks õppealajuhataja või kooliõe poole.

Osades koolides on iganädalased tugimeeskondade kohtumised, teistel vajadusepõhiselt kohtumised, kus arutatakse konkreetse õpilase olukorda.

AEVKO/HEVKO koormused varieeruvad 0,1 kuni täiskoormuseni, mõningatel juhtudel ei ole koormust täpselt kokku lepitud. Seadusest tulenevalt on HEVKO rolli määramine koolidele kohustuslik, kuid AEVKO roll lasteaedadele mitte. Fookusgrupi intervjuudest jäi kõlama, et kui AEVKO rolli pole määratud, siis täidab tema ülesandeid direktor, õppejuht või tugispetsialist.

Abiõpetajate ja tugiisikute rollide segunemine tundub olevat sage, mis viitab vajadusele neid rolle paremini mõtestada. Tugiisiku pakkumine sotsiaalteenus, mida on võimalik abivajavate laste toetamiseks taotleda kindlatel tingimustel. Kui tingimused ei ole täidetud, siis leitakse mõnikord vahendid haridusvaldkonnast. Näiteks ühes lasteaias loodi juurde assistendi kohti, sest tugiisikut ei olnud võimalik suuremat tuge vajavatele, kuid ilma diagnoosita lastele taotleda. Assistentid suunati koheselt end täiendama erivajadustega laste abistamise valdkonnas. Teises lasteaias suurendati olemasoleva personali koormust, et tugiisiku rolli täita. Ühes koolis toodi ka näide tugiisikust, kellest hiljem sai abiõpetaja.

Fookusgruppides mainiti veel, et **abiõpetajad on pigem esimeses ja teises klassis**, vanemates klassides on neid vähem. Samas vajadust nähakse ka teises kooliastmes. Abiõpetajate leidmine on seotud lisaks eelarvelistele piirangutele ka õpetajate suhtumisega. Nad eelistavad tunde üksi läbi viia ja ei soovi abiõpetajat oma klassi.

2.4.2 Ajapuudusel kõrvale jäävad valdkonnad

Teadaolevalt on spetsialistidel pidev ajapuudus. Küsitluses paluti neil välja tuua, milliste oluliste valdkondade või ülesannetega nad ei jõua tegeleda. Vastajad tõid esile järgnevat:

- **HEVKOd** sooviks rohkem peredega suhelda. Lisaks näevad nad laiemalt vajadust rohkem tegeleda ennetavate tegevuste ja vanemate koolitamisega.
- **Abiõpetajad** leiavad, et neil ei jää piisavalt aega kõigi lastega tegelemiseks, kes nende abi vajaksid. Lisaks sooviksid nad arendada sotsiaalseid oskusi ja pakkuda rohkem füüsilist tegevust.
- **Tugiisikud** ei osanud küsitluses pigem välja tuua valdkondi, millega nad ei jõua tegeleda. Mainiti vaid, et nad sooviksid pakkuda lisategevusi peale koolipäeva lõppu ja õppetegevust rohkem toetada.

Küsitlusele vastanud **eripedagoogid ja logopeedid** tõid esile liigset koormust, mis ei võimalda piisavalt **üksühele tegelemist lastega**. Rohkem soovitakse tegeleda ennetavate tegevustega ning märkamisega. Näiteks teha tunnivaatlusi ja tegeleda üldtoega õppuritega. Samuti oleks vaja rohkem suhelda vanematega ning teha arengumänge.

Psühholoogid soovivad tegeleda enam ennetavate tegevustega, teha vaatlusi ning suhelda õpetajate ning vanematega.

Mainiti veel veel järgnevaid valdkondi:

- Õpetajate nõustamine ja jõustamine;
- Kiusamisvaba kooli projekti rakendamine;
- Alklassides õpilastega tunnis regulaarne kohtumine, et tutvustada psühholoogi töö olemust. Samuti juhendada, millal võiks õpilane ise pöörduda, mis on kiusamine, mida teha tugevate tunnetega toime tulemiseks, kuidas hoida sõprussuhteid jne.
- Vestlused nende õpilastega, kes ei ole ise pöördunud spetsialisti poole.
- Testide läbiviimine skriinimiseks.
- Põnevate ja kaasavate lahenduste väljatöötamine ennetuse eesmärgil.

Sotsiaalpedagoogid soovivad enam koostööd teha ennetustegevuste

koordineerimiseks ja planeerimiseks kolleegide, kooli juhtkonnaga ja kohaliku omavalitsuse spetsialistidega. Eraldi mainiti uimastiennetust, seksuaalharidust, sotsiaalsete oskuste arendamist ning kiusamise ennetamist. Ennetusloengutele lisaks on oluline teha jätkuprojekte koostöös klassijuhatajatega.

Soovitakse **end täiendada** ja rohkem rakendada hindamisvahendeid, näiteks hinnata õpilaste omavahelisi suhteid klassis. Samuti **ei jää piisavalt aega võrgustiku kohtumisteks** juhtumipõhiselt ning kogemuste vahetamiseks teiste sotsiaalpedagoogidega.

Läbivalt mainiti teiste spetsialistide puudust, mistõttu on oma töö tegemine raskendatud. Piisavalt aega ei jää ka andekate lastega tegelemiseks.

2.4.3 Probleemid töökorralduses

Küsitluses tõid kõik tugispetsialistid välja liiga suurt töökoormust ja teiste spetsialistide puudust, mis raskendab nende tööd.

Kui juhtum on mitu osapoolt, siis on tihti probleemiks, et ei lepi kokku, kes on **peamine juhtumikorraldaja**. Lisaks on spetsialistid koormatud ja ei jõua piisavalt analüüsida, kas abivajadusega lapsele määratud teenused olid sobivad.

Omaavalitsuste esindajad tõid fookusgruppides välja, et põhitööna HEVKO rolli täitmine on **oluline juhtumikorralduse parandamiseks**. Seetõttu on nad valmis haridusasutustele eraldama lisaressursse HEVKO koormuse suurendamiseks. Oluline on siiski ka koolisisene töökorraldus. Näiteks suurendati HEVKO ametikoha koormust haridusasutuses, kuid see jagati mitme inimese vahel ning süsteemsemat lähenemist ei saavutatud.

Fookusgruppides toodi esile **tugiisikute palkamisega seotud raskusi**. Sageli leitakse vaid ilma vastava väljaõppeta inimesi ja osad neist ei tule tööga toime. Tugiisikute leidmise muudab raskeks pakutav **käsundusleping**, mis ei taga sotsiaalseid garantiisid. Olukorra leevendamiseks võtavad osad haridusasutused **tugiisiku palgale** ja annavad talle lisaülesandeid. Samuti on osad omaavalitsused sõlminud laste ja perede tugisikutega töölepinguid. Töölepinguga tööle olevat tugisikuid kergem leida, kuid vastava väljaõppega inimestest on siiski puudus.

Osades haridusasutustes **peavad tugispetsialistid** mõnikord asendama ainetundides või rühmas või **täitma muid ülesandeid**, mistõttu jääb neil vähem aega põhitööks.

Küsitletud **abiõpetajate** hinnangul on veel probleemiks järgnev:

- Õpiabitunnid jäävad koolipäeva lõppu, kuid lapsed on siis juba väsinud ja vähem koostöövalmid.
- Mitmed lapsed soovivad korraga abi ja tähelepanu, mistõttu on keeruline end kõigi vahel jagada.
- Vähene kogemuste ja teadmiste pagas.
- Vähe informatsiooni põgenikega töötamise kohta.

Logopeedid hinnangul peaks **laste erivajaduste väljaselgitamine toimima tõhusamalt koolieelses asutuses**. Lasteaedades ei ole piisavalt logopeede, mistõttu jäävad osad probleemid õigeaegselt märkamata ja siis tuleb neid lahendada koolis.

HEVKOd ja eripedagoogid leidsid, et:

- KOV spetsialistide suure töökoormuse tõttu võib lapsele teenuse määramine liiga pikalt aega võtta.
- Puudub ühtne ja üheselt mõistetav dokumentatsioon.
- HEVKOI puudub ligipääs tugispetsialistide sissekannetele, mistõttu tunneb ta, et ei saa tervikpilti.

Psühholoogidele ja sotsiaalpedagoogide arvates võiks haridusasutuses olla parem koostöö toevajadusega õpilaste toetamisel. Näiteks peaksid õpilastega vestlused toimuma koolipäeva jooksul. Samas ei soovi aineõpetajad, et lapsed nende tundidest puuduksid. Eriti keeruline on kontakti saada õpilastega, kes puuduvad tihti.

Fookusgruppides mainiti veel **ruumipuudust**, mistõttu ei saa eriklasse piisavalt juurde teha. Lisaks vajaksid tugispetsialistid kohandatud ruume teenuse pakkumiseks.

Tugispetsialistid võivad pörkuda ka **keelebarjääriga**. Näiteks ei ole spetsialisti keeleoskus piisav perega suhtlemiseks, kelle kodune keel on vene, ukraina või inglise keel.

Psühholoogid leidsid ka, et vahel pöörduvad klassijuhatajad või aineõpetajad nende poole **teemadega, mis on tegelikult on õpetajate endi pädevuses**. Mõnikord tekib raskusi kui klassijuhatajad või aineõpetajad ei mõista laste erivajaduste olemust. Osad õpetajad ei usalda tugispetsialiste või kardavad näida ebakompetentsed. Seetõttu nad ei küsi abi või ei anna toevajadusega laste kohta täielikku infot.

Psühholoogid ja tugiisikud tõid küsitluses veel välja, et **palk ei ole nende jaoks motiveeriv**. Teised seda ei maininud, kuid selle kohta ka eraldi ei küsitud. Osad küsitlusele vastanutest olid oma haridusasutuse töökorraldusega rahul. Kuna tegemist oli anonüümse küsitlusega, siis pole võimalik neid positiivsete näidetena esile tuua.

2.4.4 Koostöö omavalitsusega

Juhtumikorraldaja on koolisisese hariduslike erivajaduste õpilaste õppe koordineerija (HEVKO), tema puudumisel sotsiaalpedagoog või muu tugispetsialist. Lasteaedades pigem õppejuht või direktor. Vajadusel pöördub ta vallavalitsuse poole.

Fookusgruppides toodi välja, et enamasti üritavad koolid enda jõududega hakkama saada. **Liiga hiline pöördumine lastekaitse spetsialisti poole** võib aga tähendada, et probleemid on süvenenud ja neid on oluliselt raskem lahendada. Osad haridusasutused annavad valla spetsialistidele ennetavalt teada juhtumitest, kus võib hiljem olla valla sekkumist vaja.

Üheks suureks väljakutseks on **juhtumikorralduse koordineerimine**. Mõned fookusgrupis osalejad leidsid, et kui lastekaitse spetsialisti kaasatakse, siis saab temast juhtumikorraldaja. Teised tõid esile, et alati pole seda nii kerge eristada. Oluline on iga juhtumi puhul kokku leppida, kes on peamine juhtumikorraldaja.

Info liikumise parandamiseks toimuvad osades omavalitsustes **ümarlauad** ja laste ja pere komisjonid. Osades omavalitsustes on proovitud regulaarseid kohtumisi teha, kuid need hääbusid kas ajapuudusel või ei edenenud koostöö. Oli ka näide väiksemast vallast, kus mõlemas fookusgrupis leiti, et tegelikult ei ole vajadust regulaarsete kohtumiste jaoks, sest igapäevane suhtlus toimib.

Oluline on veel välja tuua, et kohati olid **omavalitsuse spetsialistid koostöö toimimise osas positiivsemad** kui haridusasutuste esindajad.

„Tuleme kokku ja jälle peegeldame — “meil on nüüd nii”, “see pere nüüd nii”. Aga küsimus, et kuidas sellest peegeldamise faasist nagu edasi saada — et mis me ka päriselt nagu ära teeme...-ja omavalitsus määraks meile mingid piirid või võimalused kasutamiseks.“ (FG10_ID1)

Koostöö probleemidena toodi veel esile, et KOV spetsialist lubab tegeleda, kuid unustab või ei jõua tegelikult tegeleda kõigi võetud kohustustega.

Haridusasutuste esindajad leidsid, et probleemide ennetamiseks on vaja koostöös omavalitsusega tegeleda rohkem **vanemaharidusega**. Kindlasti tuleks leida võimalusi keerukamas seisus perede kaasamiseks vanemluskoolitustele.

2.4.5 Hariduse tugikeskuste loomine

Mitmes omavalitsuses kaalutakse tugikeskuse loomist. Omavalitsuse spetsialistid olid üldiselt selles osas positiivsemalt meelestatud, haridusasutuste esindajad osaliselt kõhklevad.

„Mulle jääb arusaamatuks, kuidas see praegu nagu takistab seda sama tegevust – jagamist ja koolitust ja nii edasi. Kui nagu inimressurssi sellest juurde ei tule, siis ma sellel mingit pointi väga ei näe.“ (FG12_ID1)

Positiivsena toodi hariduse tugikeskuse kohta esile järgmist:

- Sujuvam kogemuste vahetus ja võrgustikutöö spetsialistide vahel, sest nad on koos ühes asutuses.
- Tugimeeskonnal oleks eraldi juht, mis loodetavasti aitaks kaasa spetsialistide koostööle, enese täiendamisele ja töökorralduse sujuvusele.
- Lihtsam on jagada tugikeskuse spetsialisti koormust mitme haridusasutuse vahel kui igal haridusasutusel eraldi läbirääkimisi pidada.
- Vähem probleeme andmekaitsega, sest kõik spetsialistid on ühe asutuse all ja võivad toevajadusega laste kohta andmeid vahetada.
- Spetsialistid teevad haridusasutuses ainult erialast tööd, ei pea täitma lisaülesandeid koolis.

Potentsiaalsete probleemidena nähakse tugikeskuse loomisel:

- Tugispetsialistide puudumist (täitmata ametikohad), mida tugikeskus ei aita otseselt lahendada.
- Arvatakse, et tugispetsialist on vähem aega haridusasutuses kohapeal, sest osa tööaega on ta tugikeskuse ruumides.
- Kardetakse, et tugispetsialist ei sulandu haridusasutuse meeskonda ja selle võrra on koostöö kehvem. Eeldatakse, et kooli personal ei usalda välist spetsialisti ja näeb teda pigem kui valla poolse järelvalve teostajat, mitte meeskonnaliiget

2.4.6 Koostöö Rajaleidja keskustega

Rajaleidja keskused on koolidele olulised koostööpartnerid. Fookusgruppides toodi nii positiivseid kui ebaõnnestunud näiteid senisest koostöökogemusest. Omavalitsused ei erinenud selles osas. Isegi samal haridusasutusel oli nii positiivseid kui negatiivseid kogemusi.

Põhiliste probleemidena toodi välja:

- Haridusasutus leiab, et Rajaleidja spetsialist peaks ise lahendusi pakkuma, mitte neilt küsima, mida nad teeksid.

- Samas on probleemiks ka vastupidine olukord, kus koolil pole võimalik pakkuda Rajaleidja otsusega määratud võimalusi. Näiteks on võimatu väikeklassse luua personali- ja ruumipuuduse tõttu.
- Heideti ka ette, et Rajaleidja töötajad on liigselt arvestanud vanema arvamusega ja jätnud tahaplaanile kooli võimekuse vastavat tuge pakkuda.
- Teatud toeliike väidetavalt tavaliselt Rajaleidja keskused ei soovi määrata. Mainiti erituge, vähendatud õpitulemusi ja lihtsustatud õppekava. Eritugi ja lihtsustatud õppekava määramine on seotud kindlate diagnoosidega, seega võib tegemist olla siinkohal pigem möödarääkimisega haridusasutuse ja Rajaleidja spetsialistide vahel.
- Rajaleidja spetsialistidega ümarlaudade toimumise ooteajad on liiga pikad, näiteks toimus kohtumine kaks kuud peale pöördumist.
- Rajaleidja keskuselt oodatakse sisulisemat või põhjalikumat vastust.
- Rajaleidja spetsialist küsib omavalitsuse hinnangut alles siis, kui otsus on juba tehtud.
- Kohati on probleemiks hoopis haridusasutuse ja omavalitsuse omavaheline suhtlus. Näiteks küsis Rajaleidja keskus omavalitsuse hinnangut. Omavalitsus pöördus haridusasutuse poole info saamiseks. Haridusasutus leidis, et nad on info juba Rajaleidjasse edastanud ja ei oska täiendavat infot anda.

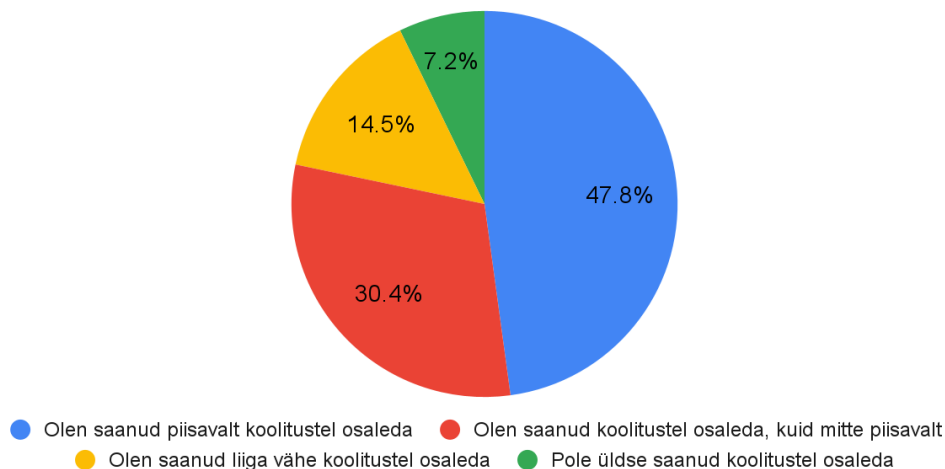
2.5. Laste ja peredega seotud spetsialistide koolitus- ja toevajadus

Laste ja peredega seotud spetsialistide koolitus- ja toevajaduse kohta koguti infot spetsialistide küsitlusest ning fookusgruppidest.

2.5.1 Koolitusvajadus

Küsitluse vastanud spetsialistidest enamus töid välja, et nad on saanud koolitustel osaleda. Liiga vähe on saanud koolitustel osaleda alla viiendiku ja üldse pole saanud osaleda 7% vastajaist. Seega olid pea pooled vastajaist huvitatud **enam koolitustel osalemisest**.

Hinnang tööalaseks arendamiseks vajalikel koolitustel osalemisele, n = 69

Joonis 14. Spetsialistide küsitluse vastused: hinnang koolitustel osalemise piisavusele.

Fookusgruppides selgus, et osaliselt on **mitteosalemise põhjused** olnud finantsilised.

„Väga raske on leida oma tasemele sobivat koolitust, mida toetaks riik/omavalitsus. Kõik logopeedidele ja eripedagoogidele vajalikud täiendkoolitused on väga kallid.“ (K_ID13)

Head koolitused on kallid ja haridusasutustel napib koolitusvahendeid. Vahepeal tehakse ühiselt koolitusi mitme õppeasutuse peale, aga neid võiks olla enamgi. Lisaks muutub keeruliseks koolituse pakkumine spetsialistidele, kes töötavad mitmes asutuses. Näiteks on keeruline jagada koolituskulu olukorras kus spetsialisti töökoormus on jagatud kahe või kolme haridusasutuse vahel.

Siiski ei ole koolitustel mitteosalemine seotud ainult rahaliste võimalustega.

Fookusgruppides jäi kõlama, et oldi pettunud liiga üldistes ja teoreetilistes koolitustes. Vahel on ka raske leida sobivaid edasijõudnutele mõeldud koolitusi. Samuti on spetsialistid väga hõivatud ja neil on raske võtta koolitusteks aega. Nii küsitlusest kui ka intervjuudest tuli välja, et erialast kõrgharidust omandavad spetsialistid tunnevad, et nad ei ole valmis õpingute kõrvalt koolitusi veel juurde võtma.

Nii küsitluses kui fookusgrupis uuriti spetsialistide erialaste ja tööks vajalike üldisemate **koolituste vajadusi**.

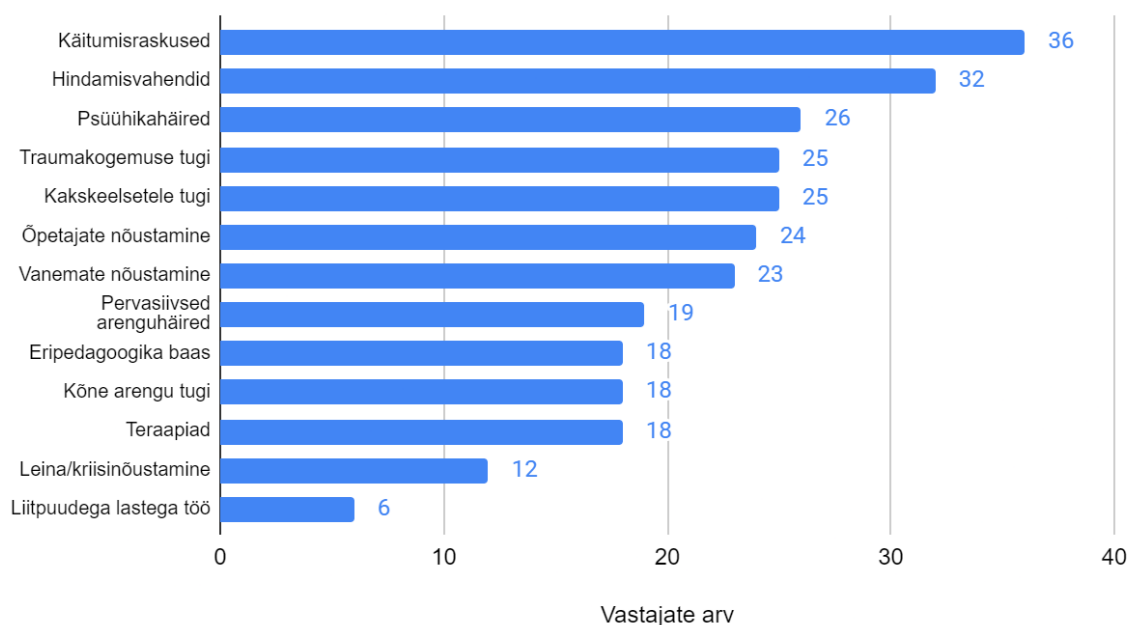
Üle poolte küsitlusele vastanutest (52,2%) sooviksid **käitumisraskustega laste toetamise teemalist koolitust**, seejuures olid esindatud tugispetsialistid eri aladelt. EHISE andmetel oli käitumisprobleemidega alla 5% üldtoe õpilastest ja haridusasutused hindasid, et tõsiste käitumisprobleemidega juhtumeid on pigem harva. Seega tekib küsimus, et kas üksikjuhtumid on piisavalt keerulised, et tuntakse vajadust koolituseks või on tegelikult probleeme rohkem kui statistikast välja tuleb.

Fookusgruppides leiti, et õpetajad ei tea oma õigused ja võimalused enda kaitsmiseks piisavalt. Seejuures on oluline õppida toime tulema agressiivse käitumisega. Mõned

fookusgrupis osalenud oli käinud sellisel koolitusel, kuid polnud meetodeid saanud pikalt praktiseerida ja seetõttu kipuvad need meelest minema.

Erinevate **hindamisvahendite/testide kasutamise koolitust** sooviksid 46,4% küsitlusele vastajatest, sh eripedagoogid, logopeedid, psühholoogid ja HEVKOd. Fookusgrupi intervjuudes jäi kõlama, et võimalus ise testida õppureid kiirendaks nende abi osutamist. Koolivälise nõustamismeeskonna juurde minekuks on järjekord ja vanemad peavad olema valmis sinna pöörduma.

Koolitusvajadused, n=69

Joonis 15. Spetsialistide küsitluse vastused: erialased koolitusvajadused.

Teisi etteantud koolitusi valiti küsitluses vähem. Lisaks etteantud variantidele toodi välja söömishäirega seotud koolitusi (2 vastajat).

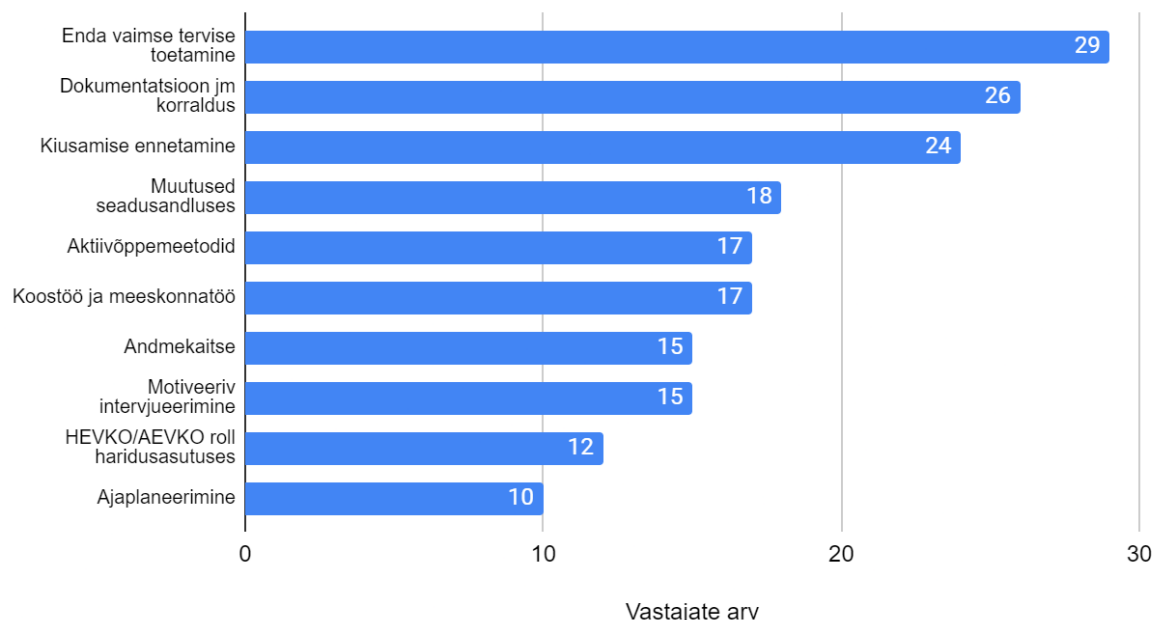
Vanematega suhtlemise raskusi toodi esile mitmetes fookusgruppides. Lapse toevajaduse arutamine on keeruline, mistõttu vanematel võib olla raske infot vastu võtta ja koostööd teha. Osade vanemate vanemlikud ja suhtlemisoskused on pigem madalad, mis muudab olukorra veel keerulisemaks. Seetõttu soovivad spetsialistid arendada enda suhtlemisoskusi.

Leiti ka, et kõik aineõpetajad peaksid omandama eripedagoogika alused, siis oleks neil lihtsam töötada erinevate vajadustega õpilastega. Mainiti veel, et individuaalse õppekava koostamine valmistab õpetajatele raskusi.

Üldisemate koolituste vastu oli küsitlusele vastanute huvi väiksem ja mõned vastajad kommenteerisid, et on saanud juba piisavalt koolitusi. Enim sooviti enese vaimse tervise toetamise koolitust (42% vastanutest). Fookusgruppides ei toodud seda välja koolitusvajadusena, küll aga nenditi, et tugispetsialistid peaksid oma vaimse tervise hoidmisele rohkem tähelepanu pöörama.

Küsitletute seas oli suurem huvi ka toevajadusega laste õppe korraldamise (37,7%) ja kiusamise ennetamise (34,8%) koolituste vastu. Seejuures on koolituste soovijate seas esindatud erinevad tugispetsialistid.

Üldiste koolituste vajadus, n=69

Joonis 16. Spetsialistide küsitluse vastused: üldisemad koolitusvajadused.

Lisaks etteantud variantidele toodi välja iseloomustuse koostamist (sotsiaalpedagoog) ja toitumisalast koolitus, et last toetada söömisel (tugiisik). Fookusgruppides osalenud haridusasutuste esindajad üldisemaid koolitusvajadusi ei nimetanud.

2.5.2 Toevajadus

Küsitlusele vastanutel paluti valida kõige olulisem toevajadus. Pea poolte (44,9%) jaoks oli selleks **kogemuste jagamine teiste sama valdkonna spetsialistidega** (võrgustiku kohtumised). Huvi koostöoks on olemas, vaja on aga kindlat eestvedajat, kes varakult kohtumiste ajad kokku lepiks.

Ühiseid arutelusid juhtumite lahendamisel soovis enim üle veerandi (27,5%) küsitletutest. Alla 10% valisid peamiseks vajaduseks kovisiooni, mentorlust, supervisiooni ja võimalust töö kõrvalt erialase tasemehariduse omandamiseks (BA, MA). Samaseid arvamusi avaldati ka fookusgruppides.

Fookusgruppides toodi veel välja, et **supervisioon on kallid ja aeganõudev** ning seetõttu pole seda tehtud. Võimaliku lahendusena nähti võrgustiku kohtumiste ühendamist kovisiooni või supervisiooniga. Ühes lasteaias pakuti kootsingut ja kovisiooni õpingutel osalejatele praktikat, et töötajad saaksid rohkem tuge.

Võrgustikutöö võimaliku kasuna toodi ka esile, et see aitaks tegeleda noorte seas leviva riskikäitumiste vähendamisega. Erinevate haridusasutuste õpilased suhtlevad omavahel ja riskikäitumise juhtumid erinevate koolide õpilastel on samad.

„... tavaliselt kõik igasugused sellised probleemsed tegevused käivad lainetena. Kui on mingi lõikumine, siis ta jõuab igasse meie kooli sisse... Kui on veipimine, siis see käib ka lainena üle ... Siis on mokatubaka laine, siis on... ühesõnaga, nad tõusevad ja langevad, aga meie noored suhtlevad hästi palju tegelikult.“ (FG6_ID3)

Fookusgruppides osalejad mainisid veel vajadust uute õpetajate mentorsüsteemi loomiseks. See aitaks õpetajatel kiiremini sisse elada ja paremini toevajadusega õpilastega tegeleda.

2.6 Pakutavate teenuste kättesaadavus ja rahastamine

Omavalitsuse spetsialistidelt koguti kirjalikult infot laste ja peredele pakutavate teenuste rahastuse ja kättesaadavuse kohta. Teenused jagati kolmeks: esmatasandi tervishoiuteenused, nõustamisteenused ja muud sotsiaalteenused lastele-peredele. Lisaks koguti kirjalikult infot vanemaharidusprogrammide ja koolituste kohta nii omavalitsustelt kui haridusasutustelt. Fookusgrupi intervjuudes paluti valla töötajatel täiendavalt kommenteerida teenuste kättesaadavust ning rahastamise jätkusuutlikkust. Teenuste nimekirjade koostamisel lähtuti tervise- ja heaoluprofiilidest.

2.6.1 Esmatasandi tervishoiuteenused

Esmatasandi tervishoiuteenused on riiklikult rahastatud või pakutakse neid eraturul. Omavalitsused on investeerinud tervisekeskuste loomisse ja pakkunud soodsa hinnaga ruume.

Tabel 12. Esmatasandi tervishoiuteenused

Teenused	Kas teenust pakutakse KOVis?						Rahastusallikad
	Anija	Jõelähtme	Kose	Kuusalu	Loksa	Raasiku	
KOV							
Perearst ja pereõde	jah	jah	jah	jah	jah	jah	KOV rahastuseta/ osaliselt KOV rahastusega
Vaimse tervise õde	ei	ei	ei	jah	ei	ei	KOV rahastuseta
Ämmaemanda teenus	jah	ei	jah	ei	jah	ei	KOV rahastuseta
Füsioterapeut	jah	ei	jah	jah	ei	jah	KOV rahastuseta
Laste hambaravi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	KOV rahastuseta
Apteek	jah	jah	jah	jah	jah	jah	KOV rahastuseta

Perearst, pereõde, laste hambaravi ja apteek on kõigis omavalitsustes kohapeal olemas. Nii Kosel, Kuusalus kui ka Raasikul on siiski üks perearst puudu. Kuusalu valla spetsialistid täpsustasid, et omavalitsus on omalt poolt teinud korda tervisekeskuse ja saaksid pakkuda arstile elamispinda, kuid riigi tasandil pole sobivat teenusepakkujat leitud.

Kõigis omavalitsustes nähti vajadust tulevikus noortele vaimse tervise alase toe pakkumiseks. Vaimse tervise õe teenust pakutakse ainult Kuusalus. Anija, Kose, Loksa ja Raasiku spetsialistid tõid esile vajadust vaimse tervise õe teenuse pakkumiseks. Jõelähtme valla spetsialistid leidsid, et eraldi vaimse tervise õe teenuse asemel tuleks haridusasutuste tervishoiutöötajate rolli suurendada. Tervishoiutöötajad koostöös psühholoogide ja sotsiaalpedagoogidega oleksid nende hinnangul võimelised paremini noori toetama.

Jõelähtme, Raasiku ja Kuusalu vallas ei pakuta ämmaemanda teenust kohapeal, vaid inimesed käivad Tallinnas. Teenuse pakkumist omavalitsuse territooriumil ei peeta hädavajalikuks.

Füsioterapeuti ei ole Jõelähtmel ja Loksal, kuid leiti, et see pole ka tingimata vajalik.

2.6.2 Nõustamisteenused

Nõustamisteenustest pakutakse sotsiaal- ja eripedagoogilist, logopeedilist ning psühholoogilist nõustamist valla rahastusega ja enamasti haridusasutustes. Sotsiaalnõustamist teevad valla töötajad ise. Võlanõustamine on lahendatud erinevalt. Osad sotsiaaltöötajad pakuvad võlanõustamist ise ja suurema vajaduse korral suunavad võlanõustamisteenusele. Teistes omavalitsustes ostetakse võlanõustamisteenust terves mahus teenusepakkujalt või ei pakuta eraldi võlanõustamist üldse.

Raseduskriisi nõustamist omavalitsuste territooriumil ei pakuta. Loksa linnas nähti selleks vajadust, kuid puudub sobiv teenusepakkuja. Anija vallas leiti, et ämmaemanda võiks edaspidi pakkuda ka raseduskriisinõustamist.

Tervisealast nõustamist toitumise, liikumise, suitsetamisest loobumise jms teemadel noortele eraldi ei pakuta. Raasiku vallas toodi esile, et kooliõde, perearst ja sotsiaalpedagoog nõustavad oma töö käigus ka tervisetemadel.

Tabel 13. Nõustamisteenuste pakkumine omavalitsustes

Teenused	Kas teenust pakutakse KOVis?						Rahastusallikas
	Anija	Jõelähtme	Kose	Kuusalu	Loksa	Raasiku	
KOV							
Psühholoogiline nõustamine	jah	jah	jah	jah	jah	jah	täielikult KOV rahastusega
Logopeediline nõustamine	jah	jah	jah	jah	jah	jah	täielikult KOV rahastusega
Eripedagoogiline nõustamine	jah	jah	jah	jah	jah	jah	täielikult KOV rahastusega
Sotsiaalpedagoogiline	jah	jah	jah	jah	ei	jah	täielikult KOV rahastusega

nõustamine							
Raseduskriisi nõustamine	ei	ei	ei	ei	ei	ei	KOV rahastuseta
Noorte tervise alane nõustamine (toitumine, liikumine, suitsetamisest loobumine)	ei	ei	ei	ei	ei	jah	KOV rahastusega
Võlanõustamine	jah	ei	jah	jah	jah	ei	osaliselt või täielikult KOV rahastusega
Sotsiaal-nõustamine	jah	jah	jah	jah	jah	jah	täielikult KOV rahastusega

Peamiseks vajaduseks kõigis omavalitsustes on täiendavate tugispetsialistide leidmine, et pakkuda vajalikul määral tuge õppuritele. Eriti tunti puudust logopeedidest ja eripedagoogidest. Seejuures on peredel raske leida logopeedi ka Tallinnast, sest teenusepakkujaid pole piisavalt. Väljaspool haridusasutusi peaks fookusgruppides osalejate hinnangul olema kindlasti kättesaadav psühholoogiline nõustamine. Kõik noored ei soovi koolipsühholoogi poole pöörduda. Samas paljudel vanematel pole piisavalt vahendid, et ise tasuda teenuse eest eraturul.

Anija vallas toodi esile, et ka kodustel lastel oleks vaja logopeedi ja eripedagoogi teenuseid, kuid kohapeal puudub väljapool lasteaedu teenuse saamise võimalus. Jõelähtmel nähti veel lisaks vajadust pakkuda kohapeal pereteraapiat ning Kosel ja Kuusalus tegevusteraapiat.

Kõigis omavalitsustes peeti oluliseks enam tähelepanu pöörata noorte tervisealasele nõustamisele. Ühe võimalusena nähakse koostööd erapartneriga. Anija valla spetsialistid leidsid, et kohapeal võiks olla nõustamiskabinet, kuhu saaks pöörduda seksuaaltervise, toitumise jms küsimustega.

2.6.3 Muud sotsiaalteenused lastele ja peredele

Muudest sotsiaalteenustest rahastavad kohalikud omavalitsused tugiisiku ja turvakoduteenust. Asendushooldus- ja järelhooldusteenust rahastab riik ning osaliselt panustab ka kohalik omavalitsus. Laste leinalaagreid korraldab MTÜ Laste ja Noorte Kriisiprogramm, peredel on võimalik taotleda omafinantseeringu katmist KOVist.

Lapsehoiuteenus puudega lastele ja perelepitusteenus on riikliku rahastusega. 2021. aastal oli puudega lapse lastehoiuteenuse saajate arv SKA andmetel Anija vallas 40, mujal alla 5.

Toiduabi pakutakse nii Euroopa Liidu rahastusega kui ka Toidupanga vahendusel (eraannetuste najal). Fookusgruppides toodi välja, et toiduabi on võimalik saada piisavalt, kuid alati ei küsi pered abi. Osadel vanematel puudub ka oskus või võimekus pakkuda lastele tervislikku toitu.

Allolevas tabelis on esitatud omavalitsuste andmed teenuste pakkumise ja rahastamise kohta. Seejuures on oluline tähele panna, et osasid teenuseid ei pakuta omavalitsuse territooriumil, vaid selleks on leitud muu lahendus. Näiteks suunatakse lapsed teenusele teise omavalitsuse territooriumil. Allpool on täpsustatud iga teenuse kohta selliseid erisusi.

Tabel 14. Muud sotsiaalteenused lastele-peredele

Teenus	Kas teenust pakutakse KOVis?						Rahastusallikas
	Anija	Jõelähtme	Kose	Kuusalu	Loksa	Raasiku	
Tugiisikuteenus lastele/ peredele (väljaspool haridusasutusi)	jah	jah	jah	jah	jah	jah	täielikult KOV rahastusega
Perelepitusteenus	ei	ei	ei	jah	ei	jah	KOV rahastuseta
Turvakoduteenus	jah	ei	ei	jah	jah	ei	täielikult KOV rahastusega
Lapsehoiuteenus puudega lastele	jah	ei	ei	jah	jah	jah	KOV rahastuseta
Asendushooldusteenus	jah	ei	ei	jah	jah	ei	osaliselt KOV rahastusega
Järelhooldusteenus	jah	ei	jah	jah	jah	jah	osaliselt KOV rahastusega
Kriisiabi, sh laste leinalaagris osalemine	jah	jah	ei	jah	jah	jah	osaliselt KOV rahastusega
Toiduabi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	KOV rahastuseta
Lastele päevakeskuse teenus	ei	ei	ei	ei	ei	ei	-

Lastele päevakeskuse teenust üheski omavalitsuses ei pakuta. Väiksemates omavalitsustes kipub olema teenuse vajajaid vähe, mis muudab keskuse loomise liiga ressursimahukaks. Mingil määral aitavad noortekeskused ja pikapäevarühmad seda vajadust täita. Siiski ei ole pakutav fookusgruppides osalejate hinnangul piisav, eriti suvevaheaegadel.

Sarnaselt on ka turvakodu, asendus- ja järelhoolduse teenuseid väiksemates omavalitsustes vaja harva. Sobiva koha leidmine teises omavalitsuses võib olla üsna keerukas ja töömahukas. Lõpuks lahendused siiski alati leitakse. Asendushooldusteenusel olevad lapsed oli 2021. aastal Anijal 18, Kosel 7, Loksal 6 ja mujal alla 5. Üheski KOVi turvakodus 2021. aastal lapsi ei olnud. Vajadusel suunati lapsed teiste omavalitsuste turvakodudesse.

Loksa ja Raasiku spetsialistid töid välja, et tugiisiku teenuse pakkumise vajadus on viimasel ajal suurenenud. Loksal plaaniti palgata perede tugiisik, kes tegeleks muuhulgas koolikohustuse mittetäitmise probleemidega. Vaja oleks ka rohkem tugiisikuid haridusasutustesse, kuid sobivaid inimesi on keerukas leida. Raasikul oli teatud juhtudel tugiisiku teenuse asemel paremaks lahenduseks osutunud abiõpetaja leidmine.

Anija spetsialistid nägid vajadust ka kriisiabi teenuse parendamiseks. Eraldi kriisinõustamise meeskonda kohapeal ei ole ja teenust on ka raske sisse osta, sest oluline on kiire tegutsemine. Leinalaagrid toimuvad suviti, aga võiksid olla tihemini.

2.6.4 Vanemaharidus

Haridusasutuste ja KOVide andmetel on viimasel kolmel õppeaastal (2022. aasta lõpu seisuga) vanemahariduses tehtud järgnevaid tegevusi.

- **Anijal** Lastevanemate kooli, "Imelised aastad" programmi, Gordoni perekooli ning lasteaiaid olid korraldanud vestlusõhtuid.
- **Jõelähtmel** "Imelised aastad" programmi, Gordoni perekooli, mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT) programmi ja loenguid haridusasutustes.
- **Kuusalus** beebikooli, programmi „Imelised aastad“, Gordoni perekooli ja haridusasutuste poolt vanematega ümarlaudu. .
- **Kosel** SOS lasteküla peretugevdusprogrammi, mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT) programmi, Gordoni perekooli ja haridusasutustes vanematele koolitusi.
- **Raasikul** beebikooli, "Imelised aastad" programmi ning suunatud kohalikke „Hoolivad isad“ programmi. Lisaks korraldasid haridusasutused ümarlaudu ning koolitusi.

Loksal oli vanemahariduse valdkond katmata, perekoole ja -koolitusi ei toimunud. Loksal on lapsed ja seega lastega peresid piirkonnas vähem kui teistes Ida-Harju omavalitsustes. Lisaks on osad pered vene emakeelega, mistõttu peaks korraldama eraldi vene- ja eestikeelse koolituse. Tulevikus on plaanis siiski vanemaharidusele rohkem tähelepanu pöörata ja liituda mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT) programmiga.

Omavalitsuste **hinnangud vanemaharidusele** olid väga sarnased. Koolitusgruppid on väikesed ja nendes osalevad pigem teadlikud vanemad. Vanemahariduse koolitused on omavalitsustele pigem kallid, mistõttu on võimalik neid korraldada maksimaalselt kord aastas. Kohati on probleeme ka piisava hulga osalejate leidmisega. Peale programmi või koolituse lõppu tulemusi ei analüüsita või info tulemustest omavalitsuseni ei jõua.

Fookusgruppides osalenud valla töötajate hinnangul on vanemaharidus oluline teema, millel võiks olla riiklik strateegia. Juba põhikooli lõpus ja gümnaasiumis peaks tulevaste vanemate ettevalmistamisega alustama.

Kasutamata potentsiaali nähti seejuures haridusasutustes. Näiteks oleksid regulaarseid vestlusõhtuid lasteaedades võimalik lahendus, sest sinna on vanemaid veidi lihtsam kaasata kui eraldi koolitustele. Lisaks saaksid haridusasutused rohkem abiks olla pakutavate programmide reklaamimisel.

Haridusasutuste ootus oli, et lastekaitse spetsialistid teeksid rohkem ettekirjutusi vanemate suunamiseks vanemahariduse programmidesse. Kosel suunati näiteks osad vanemad SOS peretugevdusprogrammi lastekaitse poolt. Spetsialistid rõhutasid siiski, et osalemine on vabatahtlik, sest perede koostöövalmidus on väga oluline õnnestumiseks.

2.6.5 Teenuste rahastamise jätkusuutlikkus ja prioriteedid

Kõik fookusgruppides osalenud omavalitsuste spetsialistid hindasid **teenuste rahastamise jätkusuutlikkust** pigem heaks. Aktiivselt kasutatakse riigi poolt rahastatavaid teenuseid ning muu hädavajalik saab kaetud omavalitsuse eelarvest. Puudujäägid teenuste pakkumisel tekivad, sest ei leidu sobivaid inimesi, keda tööle võtta.

Projektid on võimaldanud uute teenuste või laiemale abivajajate ringile teenuste pakkumist. Toodi mitmeid näiteid, kus varasemalt projektipõhiselt rahastatud teenuste rahastamine on jätkunud valla eelarvest. Siiski oli ka näide, kus pakuti peredele täiendavat psühholoogilist nõustamist ning peale projekti lõppu ei olnud võimalik jätkata samas mahus.

Anija ja Loksa eelarvelised võimalused on veidi piiratumad kui teistel omavalitsustel. Võrreldes teiste Harjumaa omavalitsustega on Anija üsna kesise tulubaasiga. Seetõttu on näiteks nõustamisteenuste vajadused suuremad, kui on võimalik rahastada. Loksa omavalitsuse esindajate hinnangul on piirkonnas pigem suur tööpuudus ja see mõjutab ka valla eelarvet. Samas on Loksas alaealiste osakaal elanikkonnas väiksem kui muudes omavalitsustes, seetõttu on ka teenuste vajadus väiksem.

Toodi veel välja, et paljud Loksa õppureid käivad Kuusalus koolis ja vastupidi. Tulevikus on oluline toevajadusega laste valdkonnas rohkem koostööd teha, et eelarvelisi vahendeid parimal viisil kasutada.

Tugispetsialistide töömaht on aasta-aastalt kasvanud vastavalt vajadusele. Sobivate spetsialistide leidmine on olnud keeruline, seetõttu ostetakse teenuseid sisse või suunatakse pered **Tallinnasse teenusele**. Vajadusel pakutakse ka omavalitsuse poolt transporti. Jõelähtmel toodi välja, et Tallinn on niivõrd lähedal, et seal vajalike teenuste kasutamine on enamasti hästi toiminud. Samas Anija ja Kuusalu on Tallinnast juba kaugemal ja osadele peredele on Tallinnas teenustel käimine liiga koormav. Tihti pole vanematel piisavalt aega ja ressursi Tallinnasse minekuks.

„Mina kujutan küll ette, et mul on nagu suur tugikeskus — selline uhke maja, mitme korrusega, igal spetsialistil on oma tuba ja kõik saavad ... tööd teha normaalse koormusega. Ja kõik saavad normaalset palka ka.“ (FG3_ID3)

Fookusgruppides paluti omavalitsuste spetsialistidel veel välja tuua, mida nad teeksid teistmoodi, kui raha poleks takistuseks. Ootuspäraselt oli läbiv teema **tugispetsialistide leidmine**. Näiteks pakuti lahenduseks palga olulist tõstmist ning elamispinna pakkumist, kui spetsialist on valmis kolima omavalitsusse.

Anijal, Jõelähtmel ja Kosel unistati **perekeskusest**, kus saaks pakkuda integreeritult teenuseid. Keskusel võiksid olla asjakohased ruumid, hea ligipääsetavus, vajalikud vahendid, piisavalt ruumi spetsialistidele ning transpordivahendid. Lisaks tugispetsialistide teenusele võiks samas keskuses olla ka rehabilitatsiooniteenused, lastehoid, beebikool ja vanemluskoolitused.

Kuusalus on olemas hariduse tugikeskus, kuid nähti vajadust sealseid teenuseid laiendada, esmajoones **tegevusteraapia** jms võimaluste pakkumisega. Lisaks soovitakse jõuda olukorrani, kus spetsialistide koormus on piisav ka ennetusega tegelemiseks.

Kosel toodi veel välja vajadust palgata **lastepsühhiaater, vaimse tervise õde ja eraldi juhtumikorraldajad**, nii omavalitsuses kui haridusasutustes. Ideaalses oleks igas klassis kuni 15 õpilast ja juures abiõpetaja ning lasteaedades igal rühmal 3 õpetajat.

Anija vallas oleks ideaalis **valla auto koos juhiga**, kes saaks vajadusel transporti pakkuda. Samuti toodi esile vajadust pakkuda kvaliteetseid erialasi koolitusi tugispetsialistidele ning õpetajatele laste paremaks toetamiseks.

Loksa vajaduseks on **noortekeskuse** ruumide ja seal pakutavate võimaluste laiendamine.

Raasikul on **HEVKOd** poole või väiksema koormusega töö. Tulevikus peeti oluliseks nende **ametikohtade koormuse suurendamist** koolides ning vastava ametikoha loomist lasteaias.

2.7 Teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti mõjutavad tegurid

Järgnevalt on välja toodud olulisemad teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust mõjutavad tegurid. Neid töid esile kõigi omavalitsuste esindajad. Lisaks probleemide väljatoomisele pakuti juba ka võimalikke lahendusi, mis aitaksid neid lahendada.

A. Tugispetsialistide puudus

Fookusgruppides osalejad töid **suurima probleemina esile tugispetsialistide puudumise**. Eriti kriitiline on logopeedide leidmine, kuid ka teiste tugispetsialistidega on probleeme kõigis omavalitsustes. Pakutava palga suurendamine ei ole lahendust toonud.

Võimalike lahendusena pakuti välja riiklike toetuste loomist, mis aitaksid väljaspool tõmbekeskusi spetsialiste paremini leida ja praktikavõimaluse pakkumist tudengitele.

Samas ei pruugi ka sellest kasu olla, sest logopeede ja eripedagooge on puudu ka tõmbekeskustes ja nende koolitustellimus ei ole vastanud vajadustele.

B. Toevajadusega õppurite õigeaegne märkamine

Peamiselt märkavad klassijuhatajad, aine- ja rühmaõpetajad esimesena probleeme. Mõned klassijuhatajad aga ei näe endal seda rolli, ei jõua kõigi õpilastega tegeleda või ei oska probleeme ära tunda. Suuremas koolis on erivajadustega õpilaste märkamine üldiselt keerukam, sest õpetajad peavad tegelema rohkemate õpilastega. Tugispetsialistide suurem koormus võimaldaks probleemi leevendada, sest neil on siis aega rohkem vaatlusi teha ja ennetusega tegeleda.

C. Vanematega koostöö

Tugiteenuste pakkumisel on **vanematega koostöö** oluline, kuid seal on mitmeid probleeme:

- Vanemlikud oskused vajaksid toetamist.
- Viimastel aastatel on vanemad koolikohustuse täitmist vähem tõsiselt võtma hakanud. Peale distantsõppe rakendamist on lühiajalisi puudumisi vanema tõendiga oluliselt rohkem.
- Osad vanemad ei soovi, et nende lastele tugiteenuseid pakutakse. Eriti toodi seda esile alushariduse spetsialistide poolt, kuid ka üldhariduses esineb probleeme.
- Vanemad ei näe probleemi, ei oska õigel abi küsida või on oma vaimse tervise probleemidega kimpus ja ei otsi seetõttu abi.
- Vanemad ootavad kiiret lahendust, kuid probleemid on keerukad ja nende lahendamine võtab aega.
- Rajaleidja otsuse edastatakse vanemale ja siis on tal õigus keelduda selle jagamisest haridusasutustega. Enamasti siiski vanemad jagavad dokumente.
- Lasteaedadel on vaja vanema kirjalikku nõusolekut enne kui tugispetsialistid saavad lapsega tegeleda ja see võib aeglustada abi andmist. Osad lasteaedad küsivad nõusoleku ennetavalt lasteaeda astumisel, et oleks lihtsam toimetada.

Alushariduse pakkujatel paluti hinnata kui paljude vanematega neil koostööraskusi on. Kahjuks nad pigem ei soovinud või ei osanud seda numbriliselt välja tuua. Fookusgruppide põhjal tundus, et pigem on tegemist väga olulise teguriga, mida tulevikus rohkem jälgida.

D. Haridusasutuste vahelise liikumisega kaasnevad väljakutsed

Fookusgruppides osalejatelt uuriti piiranguid ja kitsaskohti tugiteenuste järjepidevuse tagamisel üleminekul järgmisele haridustasemele ja/või liikudes haridusasutuste vahel. **Omaavalitsuseti siin olulisi erinevusi ei olnud.**

Kevadeti kohtutakse ja arutatakse **kooli minevate** laste üle, toimub eelkool või koolikülustus koolieelikutega. Osad alushariduse pakkujad edastavad toevajadusega koolieelikute kohta info aasta alguses, et koolidel oleks parem ettevalmistusi teha. Eraldi tähelepanu tuleb pöörata lastele, kes ei ole lasteaias käinud või on väga palju sealt puudunud.

Üldiselt leiti, et **kodust kaugemale gümnaasiumisse** või teise valla õppeasutusse minekul esineb rohkem probleeme. Kogukonnasiseselt toimib enamasti pigem hästi lasteaedade ja koolide koostöö.

Teisest koolist tulnud õpilastega ja nende vanematega vesteldakse enne kooli tulemist pikemalt ning enamasti saab kool selle käigus vajaliku info. Siiski on olukordi, kus vanem ei ole soovinud toevajaduse infot edastada ja see tekitab probleeme uues koolis.

Mõned fookusgruppides osalejad tõid välja andmekaitsega seotud probleeme, kus nad ei ole saanud andmeid. Haridusasutus ei saa otse küsida eelmisest haridusasutusest toevajadustega laste andmeid, vaid peab saama need vanemate vahendusel. Õnneks on digitaalne andmeedastus viimastel aastatel muutunud valdavaks ja vähendanud olukordi, kus haridusasutus ei saa infot.

Oluline on ka, et tihti pole probleemiks niivõrd info liikumine, vaid kooli pakutavate võimaluste piirangud. Näiteks ei ole haridusasutusel võimalik ruumipuuduse tõttu väikeklassi luua.

E. Muud tõrked teenuste pakkumisel

Erinevate **teenuste integreerimise** osas fookusgruppides probleeme ei osatud välja tuua ja pigem rõhutati, et on võimalik paindlikult läheneda ja kattuvusi vältida:

Väiksemates kohtades on väljakutseks, et kohalikud **kardavad kohapeal** näiteks psühholoogi juurde minna. Nad **pelgavad, et nende info ei jää konfidentsiaalseks**.

Üldiselt leiti, et teenuste kvaliteeti mõjutavad enim osapoolte suhtumised, hoiakud, väärtused ja motivatsioon. Kui on tahe aidata ja kõik osapooled panustavad, siis lahendused leitakse.

3. Uuringu järeldused ja soovitused tuleviku uuringuteks

Omavalitsuste võrdlemisel tuleb silmas pidada nende omavahelisi erinevusi. Loksa eristub teistest omavalitsustest, sest seal on nii õppurite arv kui ka 0-18aastaste elanike osakaal oluliselt väiksem. EHISe andmetel on kõigis valdades õppurite arv aasta-aastalt kasvanud, kuid Loksa linnas veidi kahanenud. Haridusvõrgu eripäradest on oluline esile tuua, et Raasikul puudub gümnaasium ning Kuusalus on loodud eraldi Kuusalu Hariduse Tugikeskus. Lisaks omavalitsuste erinevustele mõjutavad tulemusi ka erinevad praktikad andmete kogumisel ja esitamisel.

Vaatamata erisustele haridusvõrgus ja elanike vanuselises struktuuris on **toevajadusega õpilaste osakaalud pigem sarnased**. Eritoega õpilasi on 2022/2023 õppeaastal omavalitsustes 1-2%, tõhustatud toega 3-6% ning üldtoega 20-28% põhihariduse õpilastest. Kõigis omavalitsustes on põhihariduses toega õpilaste seas enam poisse kui tüdrukuid. Üldtoega õpilasi on kõige rohkem esimeses kooliastmes, samas eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv on teises ja kolmandas kooliastmes suurem kui esimeses. Peamiseks üldtoe määramise põhjuseks on EHISes märgitud kirjutamis- ja/või lugemisraskus, sagedam on ka arvutamisraskus ja õppekeelest erineva kodune keel. Lisaks on tõusmas uussisserändajate osakaal üldtoega õpilaste seas.

Toega õpilaste arv 2020/21 kuni 2022/23 õppeaastal suurenes EHISe andmetel kõigis omavalitsustes, seda peamiselt üldtoe arvelt, mingil määral ka tõhustatud toe arvelt. Suurema toevajadusega lasteaiaaialiste õppurite ränne ei ole sage, kuid põhihariduses on teistes omavalitsustes tõhustatud ja eritoega ning lihtsustatud õppekavaga õppijate osakaal pigem kõrge.

Kui võrrelda omavalitsuste suhtarvu **0-17aastaseid lastekaitse spetsialisti kohta**, siis on erinevused suured. See võib olla tingitud erinevast töökorraldusest, kuid väärrib tulevikus kindlasti tähelepanu.

Järgnevalt on välja toodud mõned olulisemad tähelepanekud iga omavalitsuse kohta.

Anija valla spetsialistide hinnangul on vaid veerand tugispetsialistide vajadustest täidetud. Spetsialistide puudumine on peamine probleem õppurite tugisüsteemis. Olemasolevad spetsialistid vastavad haridusasutuste hinnangul kvalifikatsiooninõuetele. Võrreldes teiste Harjumaa omavalitsustega on Anija üsna kesise tulubaasiga. Seetõttu on näiteks nõustamisteenuste vajadused suuremad, kui on võimalik rahastada.

Võrreldes teiste omavalitsustega on **Jõelähtme vallas** tugispetsialistide leidmisega olukord pigem parem, kuid ka seal nähti vajadust veel rohkem tugiteenuseid pakkuda. Enamik tugispetsialiste vastab kvalifikatsiooninõuetele.

Ka **Kose vallas** on suureks probleemiks vajalike tugispetsialistide leidmine. Fookusgruppidest jäi kõlama, et gümnaasiumis on eraldi tugikeskus ja läbimõeldud süsteem. Teised haridusasutused on väiksemad ning seal langeb HEV lastega tegelemine paljuski juhtkonna ja väheste olemasolevate spetsialistide õlgadele. Kose valla haridusasutuste

hinnangul ei vasta 2022/23 õppeaastal 4 tugispetsialisti kvalifikatsiooninõuetele, kuid osadel neist on õpingud pooleli.

Kuusalu valla eripäraks on, et kõik tugispetsialistid töötavad Kuusalu Hariduse Tugikeskuses. Spetsialistide koormus on seejuures jaotatud erinevate haridusasutuste vahel. Tugikeskuse tööd raskendab põhiliselt sobivate tugispetsialistide puudus, mistõttu on täitmata osa ametikohti. Valla spetsialistide andmetel ei vasta 2022/23 õppeaastal vaid üks spetsialist kvalifikatsiooninõuetele, teistel on kvalifikatsioon olemas.

Loksa linna eripäraks on alaealiste väiksem osakaal rahvastikust, mistõttu on ka toevajadusega õpilasi vähem. Samas on vähemate ressursside tingimustes ka raskem vajalikke tugispetsialiste leida. Sekkumiste planeerimisel tuleb arvestada, et sotsiaalpedagooge ja psühholooge haridusasutustes pole ning logopeed ja eripedagoog on osalise koormusega. Loksa haridusasutuste hinnangul ei vasta 2022/23 õppeaastal üks kahest tugispetsialist kvalifikatsiooninõuetele. Väljaspool haridusasutusi on võimalik kord nädalas saada vaimse tervise nõustamist, psühholoogi teenust ja perenõustamist.

Toodi veel välja, et paljud Loksa õppureid käivad Kuusalus koolis ja vastupidi. Tulevikus on oluline toevajadusega laste valdkonnas rohkem koostööd teha, et eelarvelisi vahendeid parimal viisil kasutada.

Raasiku vallas on pigem väikesemad õppeasutused ja teistest rohkem lasteaed-koole. Väiksematesse õppeasutustesse on raskem leida tugispetsialiste. Ühe lahendusena on võetud valla palgale psühholoog ja sotsiaalpedagoog, kelle koormus on jagatud haridusasutuste vahel. 2022. aasta lõpus aga oli ka valla psühholoogi koht täitmata.

Valla haridusasutuste hinnangul ei vasta 2022/23 õppeaastal kvalifikatsiooninõuetele 4 spetsialisti 10st.

Peamised tähelepanekud toevajadustega õpilaste tugisüsteemist omavalitsustes

1. Tugispetsialistide puudus on kriitiline probleem

Seoses õppurite arvu tõusuga kasvab eeldatavasti ka toevajadusega õpilaste arv ning sellest lähtuvalt ka tugispetsialistide koormus. Samas on väga palju tugispetsialistide ametikohti täitmata. Eriti tunti puudust logopeedidest ja eripedagoogidest. Tugispetsialisti puudumine mõjutab ka ülejäänud tugimeeskonda ja tõstab nende töökoormust. Kui lasteaedades ei ole piisavalt logopeede, siis jäävad osad probleemid õigeaegselt märkamata ja neid tuleb lahendada koolis. Väljaspool haridusasutusi peaks fookusgruppides osalejate hinnangul olema kindlasti kättesaadav psühholoogiline nõustamine.

2. Kõiki spetsialiste ei ole kõigis haridusasutustes

Koostöömodelite ja sekkumiste disainimisel tuleb arvestada, et erinevates haridusasutustes on õpilasi toetava meeskonna struktuur erinev. Osad ametikohad on täitmata või puuduvad vastavad ametikohad struktuuris. Erinevused töökorralduses ilmnevad peamiselt haridusasutuste vahel, mitte omavalitsuste üleselt.

3. Kohati on probleemiks kindla juhtumikorraldaja puudumine

Omavalitsuste esindajad tõid fookusgruppides välja, et põhitööna HEVKO rolli täitmine on oluline juhtumikorralduse parandamiseks. Seadusest tulenevalt on HEVKO rolli määramine koolidele kohustuslik, kuid AEVKO roll lasteaedadele mitte. Osades koolides on HEVKO roll mõne spetsialisti lisaülesanne ja tal võib olla raskusi piisava aja leidmiseks, et tegeleda juhtumikorraldusega.

Arenguruumi on ka omavalitsuste ja haridusasutuste koostöös. Kui juhtumis on mitu osapoolt, siis on tihti probleemiks, et ei lepi kokku, kes on peamine juhtumikorraldaja. Lisaks on spetsialistid koormatud ja ei jõua piisavalt analüüsida, kas abivajadusega lapsele määratud teenused olid sobivad.

4. Abiõpetajaid võiks olla rohkem.

Mitmed haridusasutused tõid välja vajadust enam abiõpetajaid palgata, et toevajadusega õpilasi paremini ning paindlikumalt toetada. Abiõpetajaid oleks vaja lisaks esimesele kooliastmele ka järgnevates kooliastmetes. Koolides esineb tugiisikute ja abiõpetajate rollide segunemist, mis viitab vajadusele neid rolle paremini mõtestada.

5. Toevajaduse varajane märkamine sõltub tugispetsialistide koormusest ja õpetajate hoiakutest.

Toevajadusega õppurite märkamisel tuleb esmane info tavaliselt õpetajatelt, kuid osad neist ei oska või ei taha probleemidega tegeleda. Mõnedes haridusasutustes teevad sotsiaalpedagoogid või psühholoogid vaatlusi, et tuvastada probleeme. Paljudel ei jätku aga väikese töökoormuse tõttu selleks aega või on osad spetsialistide ametikohad pikalt täitmata. Võimalikuks lahenduseks on seejuures õpetajate ja tugispetsialistide koostöö: õpetajad paluvad teha vaatlusi vastavalt vajadusele. Lisaks tasub tähelepanu pöörata lastele, kes külastavad sagedasti meditsiinitöötajat või administratiivset personali.

6. Tulevikus on oluline vaimsele tervisele enam tähelepanu pöörata.

Fookusgruppides osalejad tõid välja vajaduse rohkem noorte vaimsele tervisele tähelepanu pöörata. Füüsiline ja vaimne tervis on omavahel tihedalt seotud. Noort tervisealane nõustamine vajaks kõigis omavalitsustes rohkem ressursse. Samuti on oluline tugispetsialistide endi vaimse tervise eest hoolitsemine, et vältida läbipõlemist.

7. Vanemaharidus on oluline valdkond.

Nii haridusasutused kui ka omavalitsuste spetsialistid leidsid, et vanemahariduse parandamine on oluline koolist väljalangevuse ennetamise suund. Kasutamata potentsiaali nähti seejuures haridusasutustes. Näiteks oleksid regulaarseid vestlusõhtuid lasteaedades võimalik lahendus, sest sinna on vanemaid veidi lihtsam kaasata kui eraldi koolitustele. Lisaks saaksid haridusasutused rohkem abiks olla pakutavate programmide reklaamimisel.

8. Spetsialistide võrgustumine aitab katta koolitus- ja toevajadusi.

Spetsialistid soovivad kogemusi jagada teiste sama valdkonna spetsialistidega. Kohati võib see olla neile isegi väärtuslikum kui koolitustel osalemine. Spetsialistid on hõivatud ja ei võta

tihti piisavalt aeg kogemuste vahetamiseks. Leiti, et vaja on kindlat eestvedajat, kes varakult kohtumiste ajad kokku lepiks.

Fookusgruppides toodi veel välja, et supervisioon on kallis ja aeganõudev ning seetõttu pole seda tehtud. Võimaliku lahendusena nähti võrgustiku kohtumiste ühendamist kovichooni või supervisiooniga.

9. Plaanitakse luua rohkem hariduse tugikeskusi.

Mitmes omavalitsuses kaalutakse tugikeskuse loomist, et tõhustada tugispetsialistide koostööd, enesetäiendamist ning lihtsustada õpilaste kohta vajaliku info vahetamist. Omavalitsuse spetsialistid olid üldiselt selles osas positiivsemalt meelestatud, haridusasutuste esindajad osaliselt kõhklevad. Arvatakse, et tugispetsialist on vähem aega haridusasutuses kohapeal ja eeldatakse, et kooli personal ei usalda koolivälist spetsialisti.

10. Haridusasutustel pole võimalik pakkuda toevajadusega õpilastele sobivaid tingimusi.

Haridusasutused töid esile, et neil ei ole alati võimalik koolivälise meeskonna soovitusi täita. Näiteks ei ole haridusasutusel võimalik ruumipuuduse tõttu väikeklassi luua. Kui toevajadusega laps liigub ühest haridusasutusest teise, siis tihti pole probleemiks niivõrd info liikumine, vaid kooli pakutavate võimaluste piirangud.

Andmete kvaliteet ja soovitud tuleviku uuringute tarbeks

Andmete kogumise laiemaks eesmärgiks antud uuringus oli kaardistada omavalitsuste olemasolevad ressursid ja võimalikud riskitegurid, teisalt kasutati kogutud andmeid ka sisendina teenusedisaini töötubade ettevalmistusel ning läbiviimisel. Andmeid koguti Ida-Harju omavalitsuste kohta haridusasutustest, kohalikest omavalitsustest ning avalikest andmebaasidest.

Sealjuures selgus, millist infot juba omavalitsustes süsteemselt kogutakse ja millist infot oleks vaja tulevikus järjepidevalt koguma hakata. Näiteks on teenuste pakumise kohta võimalik leida infot omavalitsuse tervise ja heaolu profiilist, kuid osad omavalitsused pole seda (veel) koostanud või uuendanud. Ajakohase profiili olemasolu korral on info teenuste kohta esitatud enamasti ebaühtlase täpsusega nii ühe omavalitsuse profiili eri osades kui eri omavalitsuste profiilide võrdluses.

Üsna keerukas oli leida numbrilist infot mitmete riskis sihtrühmade ja koolist väljalangemise riskitegureid iseloomustavate indikaatorite kohta. Üheks ilmekaks näiteks on siinjuures info nn koolikliima kohta, mis on teaduskirjanduse põhjal üheks olulisimaks riskitegurite allikaks. Infot koolikliima kohta oleks võimalik saada õpilaste ja õpetajate küsitlemise abil, ent haridusasutused ise viivad küsitlusi läbi ebaühtlaselt. Riiklik koolide rahuoluküsitlus on kohati väga väikese vastajate osakaaluga, samuti on küsimused sõnastatud viisil, mille vastused ei pruugi anda infot ennetusega seotud juhtimisotsusteks.

Koolikliimaga seonduv on teadusuuringute põhjal eriti oluline seetõttu, et seda puudutavaid tegureid on koolipidajatel ja haridusasutustel võimalik pigem kergemini mõjutada kui individuaalseid riskitegureid. Just seetõttu on uuemates koolist väljalangemise riskitegureid käsitletavates uuringutes pööratud rohkem tähelepanu koolikliimaga seotud teguritele,

samas kui varasemalt on sarnastes uuringutes pigem tähtsustatud individuaalseid ja perekondlikke tegureid.²³

Riskiteguritest oli võimalik kergemini kaardistada haridusasutustes avalduvaid õpilaste individuaalseid riskitegureid (välja arvatud õpimotivatsiooniga seotut). Lisaks oli kättesaadav informatsioon osadest individuaalsed riskitegurtest väljaspool haridusasutust: meessoost olemine, puude olemasolu, vähene osavõtt huvitegevustest ja õigusrikkumiste sooritamine. Perekondlikust taustast tulenevaid peamisi riskitegureid polnud aga lihtne uurida. Infot kogutakse süsteemselt vaid perevägivalla juhtumitest ning osad haridusasutused oskasid ka hinnata sotsiaalmajanduslikel põhjustel sagedate puudujate arvu aiarühmades.

Järgnevalt on toodud esile **olulisemad tähelepanekud tulevaste uuringute tarbeks:**

- Oluline on seada konkreetne eesmärk, millist statistikat ja mille tarbeks on vaja edaspidi jooksvalt koguda.
- Sekkumiste planeerimisel on numbritele tugineda oluline. Tihti saavad ekstreemsema toevajadusega juhtumid aruteludes rohkem tähelepanu, kuid omavalitsuses võib taolise profiiliga noori olla vaid üksikuid. Samas võib jääda tähelepanuta suurem grupp, kes ei tule aruteludes nende tavapärasuse tõttu nii kergesti meelde.
- Oluline on samade andmete korduv kogumine, et jälgida trende. Näiteks heaoluprofiilide koostamine võimaldaks tulevikus koguda ühtselt infot ja seda analüüsida.
- Valla haridusspetsialist saab olla koolidele toeks andmete kogumisel. Oluline on keskenduda ainult olulistele näitajatele, et põhjuseks nende töökoormust ei suurendaks.
- Tervishoiutöötajad võiksid olla väga oluliseks partneriks andmete kogumisel. Kui sama tervishoiutöötaja/ teenusepakkuja tegutseb mitme kooli juures, siis tal tekib haridusasutustest ka väga hea võrdlus.

Õppeasutuste praktikate ühtlustamine oleks vajalik järgnevate näitajate osas:

- **Vaimse tervise probleemidega õpilaste osakaal** tundub olevat oluline näitaja, kuid enamik koole ei osanud seda hinnata.
- **Riskikäitumisega noorte arvu** tõlgendasid osas haridusasutused kitsalt (rasked juhtumid, EHISes märgitud käitumiskäitumus), osad ei osanud hinnata ning osad kasutasid tugispetsialistide hinnanguid.

Numbriliste näitajate tõlgendamisel on oluline tähele panna järgnevat:

- Fookusgrupi intervjuudes selgus, et toevajadusega õpilasi puudutavat statistikat mõjutavad erinevad asjaolud. Näiteks üldtoega õpilaste osakaalu võib mõjutada vastavate spetsialistide puudumine haridusasutuses, mistõttu vähem toevajadusega õpilasi märgatakse ja toesaajaks märgitakse.
- KOVide võrdlemisel tuleb olla ettevaatlik, sest noorte osakaal elanikkonnast on erinev. Pigem tasub vaadata erinevaid suhtarve.
- Õppurite arv tugispetsialisti kohta võiks olla väga kasulik suhtarv, aga selle arvutamisel tekkisid meetoodilised probleemid. Oluline oleks alusharidust eraldi vaadata, mis tähendaks veel täpsema info kogumist lasteaed-alkoolidest ja põhikoolidest.

²³ Üheks näiteks on käesoleva raporti kasutatud allikate nimekirjast De Witte *et al*, 2013.

- EHISest on KOVidel võimalik võtta välja ka üldtoega õpilaste toevajaduste alaliikide infot. Eri omavalitsustes olid alaliikide osakaalud sarnased. Seetõttu võib olla piisav üldtoe numbri jälgimine.
- Tugispetsialistide koolitusvajaduse uurimisel tuli esile, et neil on mitmeid takistusi, miks nad ei saa osaleda koolitustel. Näiteks on põhjuseks ajapuudus ja kvaliteetsete koolituste puudumine või kõrge hind. Seetõttu ei peegelda nende hinnang koolitusteemade huvitavusele tingimata tegelikku koolitusvajadust

Tugispetsialistide puhul peeti oluliseks haridusasutuste siseste ja väliste spetsialistide eristamist. Samas olid enamasti haridusasutustest eraldi tegutsevad tugispetsialistid seotud kindla(te) haridusasutustega ja neid võiks vaadata koos haridusasutuste spetsialistidega. Pigem tundub olevat oluline küsimus, kas täielikult väljaspool haridusasutusi tegutsevate tugispetsialistide näol on tegemist olulise partneriga, keda laiemalt kaasata laste ja perede toetamisse. Statistiliselt võib olla mõttekas teha võrdluseks ka väljavõtte S-veebist teenust saavate laste arvu ja teenuse mahu kohta.

Summary

This report was prepared for the project "Developing a cooperation model in Ida-Harju region to prevent and intervene in early school leaving ", funded by the European Economic Area and the Norwegian Financial Mechanism 2014-2021. The project involves 6 municipalities: Anija, Jõelähtme, Lohja, Kose, Kuusalu and Raasiku.

The aim of this study is to identify and analyse the factors contributing to early school leaving and to map the resources needed to support children and families in the Ida-Harju region. The first stage of the study identified and analysed the factors contributing to early school leaving and proposed metrics to monitor them. The mapping of resources was carried out between November 2022 and January 2023. Information was collected from the municipalities, educational institutions, and public databases. Subsequently, a survey of educational professionals was carried out, to which 69 people responded. In the third phase, 12 focus group interviews were done with the municipal staff working with young people and families and with the representatives of educational institutions.

Despite differences in the educational network and the age structure of the population, the municipalities were quite similar. The proportions of pupils with support needs and the types of support generally overlapped and the challenges were similar. The main challenge in each municipality, was the lack of support specialists. Educational institutes are unable to find enough specialists. In particular special needs teachers and speech therapists are hardest to find, but also psychologists. In addition, some educational establishments face room constraints, which does not allow for flexible learning opportunities for pupils with special needs.

When designing models of cooperation and intervention, it is important to notice that the structure of the team supporting pupils varies from one educational institution to another. Some posts are vacant or there are no corresponding posts in the structure. In some cases, the lack of a specific case manager is a problem. When there are several parties involved in a case, there is often a disagreement on who the main case manager should be. Within an educational institution, learning coordinators for pupils with special educational needs are often busy with other duties and do not have enough time to coordinate cases.

When pupils with special needs are identified, the primary source of information is usually teachers, but some of them are unable or unwilling to deal with the problems. A possible solution is for teachers and support professionals to work together: teachers ask specialists to observe certain pupils in the classroom.

In the future, it will be important to pay more attention to mental health and to offer more health counselling to young people. Improving parental education was also seen as an essential component for preventing early school leaving. Educational professionals should exchange experience more. There is a potential for joint trainings and supervisions to save resources.

Future studies could focus on analysing and influencing the school climate factors. It is important to collect the same data repeatedly to monitor the trends. The municipal professionals and educational institutions should work together to gather the necessary data.

Kasutatud allikad

Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse. Juhend. Lasteombudsman, Andmekaitse Inspektsioon, 2021.

CEDEFOP (2016), Leaving Education Early: Putting Vocational Education and Training

Centre Stage, Volume I: Investigating Causes and Extent, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Christenson, S. L., Reschly, A. L., & Wylie, C. (2012). Handbook of Research on Student Engagement. New York: Springer.

De Witte, K., Cabus, S., Thyssen, G., Groot, W., & van den Brink, H. M. (2013). A critical review of the literature on school dropout. Educational Research Review, 10, 13-28.

Dockery, D. J. (2012). School Dropout Indicators, Trends, and Interventions for School Counselors. Journal of School Counseling, 33.

Ecker-Lyster, M., & Niileksela, C. (2016). Keeping Students on Track to Graduate: A Synthesis of School Dropout Trends, Prevention, and Intervention Initiatives. 19(2), 8.

Ester, J., Raihhelgauz, M., Vainre, M ja Öeren, M. 2022. Häirekell: Eesti gümnaasiumiõpilaste väljalangevuse vähendamine. Randomiseeritud kontrollgrupiga toimumisuuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur, 2017. Varajane koolist väljalangevus ning puuetega ja/või hariduslike erivajadustega õppurid: lõplik kokkuvõttev aruanne. (G. Squires, toim.). Odense, Taani.

European Commission. Education & Training 2020. Schools policy. A whole school approach to tackling early school leaving. 2015.

European Commission. Reducing early school leaving: Key messages and policy support. Final Report of the Thematic Group on Early School Leaving, November 2013.

Kallip, K., & Heidmets, M. (2017). Varakult haridussüsteemist lahkumine: trendid, mõjurid ja meetmed Eestis. Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education, 5(2), 155-182.

Karelson, K., Siidoja, E., Kliiman, E. L. Integreeritud tugiteenused erivajadustega lastele. Pilootprojekti lõppraport. Sotsiaalkindlustusamet, 2021.

Nevala, A-M., Hawley, J., Stokes, D., Slater, K., Souto-Otero, M., Santos, R., Duchemin, C., & Manoudi, A. (2011). Reducing early school leaving in the EU. European Parliament.

Reschly, A., Wylie, C. (eds) Handbook of Research on Student Engagement. Springer, Boston, MA.

Rumberger, R. W., & Lim, S. A. (2008). Why students drop out of school: A review of 25 years of research. California Dropout Research Project Report No. 15. California: University of California.

Serbak, K. (2018). Mis mõjutab keskkariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Tuul, M., Lilleoja, L., Õun, T., Peterson, T., Meesak, A.-M., Veski, L. (2020). OECD

rahvusvahelise alushariduse ja laste heaolu uuringu IELS 2018 tulemused Eestis. Haridus- ja Teadusministeerium koostöös Haridus- ja Noorteameti ja Tallinna Ülikooliga.

UNICEF. Early warning systems for students at risk of dropping out. Policy and practice pointers for enrolling all children and adolescents in school and preventing dropout. UNICEF Series on Education Participation and Dropout Prevention - Volume 2. 2017.

UNICEF and UIS. Monitoring Education Participation: Framework for Monitoring Children and Adolescents who are Out of School or at Risk of Dropping Out. UNICEF Series on Education Participation and Dropout Prevention, Vol I. Geneva: UNICEF Regional Office for Central and Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States, 2016.

Valk, A. (2016). Madala haridustasemega noored. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

LISA 1. Ankeetküsitlus

1. Millisel ametipostil töötad?

- Abiõpetaja
- AEVKO
- HEVKO
- Tugiisik
- Eripedagoog
- Logopeed
- Psühholoog
- Sotsiaalpedagoog
- Muu (täpsusta palun):

2. Millises omavalitsuses töötad?

- Anija vald
- Jõelähtme vald
- Kose vald
- Kuusalu vald
- Loxa linn
- Raasiku vald
- Muu (täpsusta palun)

3. Milline on Sinu kõrgeim lõpetatud haridus?

- Kesk/kesk-eri
- Bakalaureus
- Magister
- Doktor
- Muu (täpsusta palun)

4. Kas Sul on omandatud oma ametikohal töötamiseks vajalik erialane tasemeharidus?

- jah
- erialane tasemeharidus omandamisel
- ei

5. Millised on Sinu peamised toevajadusega laste märkamise ja toetamisega seotud tegevused?

6. Millised töövaldkonnad ja tegevused jäävad tahaplaanile, kuid oleksid laste ja noorte toetamiseks vajalikud?

7. Millised on peamised puudujäägid töökorralduses, mis takistavad Sul toevajadusega lastega tegelemist?

8. Milliseks hindad enda tööalaseks arendamiseks vajalikel koolitustel osalemise võimaldamise piisavust?

- Olen saanud piisavalt koolitustel osaleda
- Olen saanud koolitustel osaleda, kuid mitte nii palju, kui oleksin soovinud
- Olen saanud liiga vähe koolitustel osaleda
- Pole üldse saanud koolitustel osaleda

9. Milliseid koolitusi vajaksid, et lapsi ja peresid veel tõhusamalt toetada? Vali palun kõik sobivad ja vajadusel lisa juurde.

- Eripedagoogika baaskompetentsid ja laste arengu toetamine
- Erinevate hindamisvahendite/testide kasutamine
- Käitumisraskustega laste toetamine
- Pervasiivsete arenguhäirete toetamine
- Kõne arengu toetamine
- Psüühikahäiretega seonduvad koolitused
- Leina/kriisinõustamine
- Traumakogemusega laste toetamine
- Töö liitpuudega lastega
- Teraapiad
- Kakskeelse lapse toetamine
- Vanemate nõustamine
- Õpetajate nõustamine ja juhendamine erivajadustega laste toetamiseks ja kaasamiseks
- Muu:

10. Milliseid üldisemaid koolitusi vajaksid oma tööks? Vali palun kõik sobivad ja vajadusel lisa juurde.

- Toevajadusega laste õppe korraldamine haridusasutuses (dokumentatsioon jm)
- HEVKO/AEVKO roll haridusasutuses
- Aktiivõppemeetodid
- Andmekaitse
- Enese vaimse tervise toetamine
- Kiusamise ennetamine
- Koostöö ja meeskonnatöö alased koolitused
- Motiveeriv intervjuerimine
- Muutused seadusandluses ja regulatsioonides
- Ajaplaneerimine
- Muu:

11. Millist tuge vajaksid, et lapsi ja peresid veel tõhusamalt toetada?

- Kõvisiooni
- Mentorlust
- Supervisiooni
- Ühiseid arutelusid juhtumite lahendamisel
- Kogemuste jagamine teiste sama valdkonna spetsialistidega (võrgustiku kohtumised)
- Võimalust töö kõrvalt erialase tasemehariduse omandamiseks (BA, MA)

12. Soovid mõnda oma vastust täpsemalt kommenteerida?

LISA 2. Fookusgruppide vestluskavad

Fookusgrupp kohapealse võrgustikuga

1. Tutvumine: eesnimi, esindatav asutus, milliseid erinevaid rolle täidab?
2. Millised on AEVKO/HEVKO peamised tööülesanded teie asutuses (kui on)? Mis on tema roll?
3. Millised on abiõpetajate ja tugiisikute peamised tööülesanded teie asutuses?
4. Millised varase märkamise ja toe pakkumisega seotud tegevused võtavad enim nende spetsialistide tööajast?
5. Millised töövaldkonnad ja tegevused jäävad tahaplaanile, kuid oleksid laste ja noorte toetamiseks vajalikud? Millistel põhjustel?
6. Kuidas toimub toe vajadusega laste märkamine ja toetamine asutuses? *Kes on olulisemad osapooled ja milliseid tegevusi tehakse? Kes on juhtumikorraldaja rollis? Millised on koostöövormid?*
7. *Vaatame koos kaasatud osapoolte skeemi.* Millised puudujäägid on töökorralduses?
8. Mida saaks teha, et töökorraldus muutuks paremaks?
9. Tooge palun näiteid oma praktikast, milliseid tõrkeid on tekkinud tugiteenuste pakkumisel?
10. Kuivõrd sujuv on toevajadusega lapse liikumine teise haridusasutusse? Milliseid tõrkeid seal tekib? *(Eristame: lasteaia/koolivahetus; üleminek lasteaia kooli; üleminek põhikoolist kutsekooli/gümnaasiumi)*
11. Millist tuge ja koolitusi vajaksid, et lapsi ja peresid veel tõhusamalt toetada?
12. Veel ettepanekuid või kommentaare lõpetuseks? Millest ei jõudnud rääkida?

KOV spetsialistide/osakonnajuhatajate fookusgrupp

1. Tutvumine: eesnimi, esindatav asutus, milliseid erinevaid rolle täidab?
2. *Vaatame teenuste nimekirja.* Milliste teenuste rahastusmodelite jätkusuutlikkus on teie KOVi jaoks keerulised? Millistel põhjustel?
3. Milliste teenuste rahastamine on hetkel piiratud? Milles piirangud seisnevad?
4. Millised väljalangevuse riskiga õpilastele suunatud vajalikud teenused ei ole hetkel piisavalt kättesaadavad?

5. Milliseid teenuseid pakutakse liiga vähestele? Miks? *(vaatame valdkonna kaupa: haridus, sotsiaal, tervishoid)*
6. Mis aitaks muuta teenuseid kättesaadavamaks?
7. Kirjeldage palun lühidalt kuidas toimub laste ja perede toetamine teie vallas? *Kes on olulisemad osapooled? Kuidas on tugispetsialistide töö korraldatud?*
8. Tooge palun näiteid oma praktikast, millised on peamised väljakutsed hariduse-, sotsiaal- ja tervishoiuteenuste integreerimisel?
9. Kuivõrd sujuv on toevajadusega lapse liikumine teise haridusasutusse? Milliseid tõrkeid seal tekib? *(Eristame: lasteaia/koolivahetus; üleminek lasteaiast kooli; üleminek põhikoolist kutsekooli/gümnaasiumi)*
10. Mis mõjutab tugiteenuste osutamise kvaliteeti enim? *(täpsustada vajadusel: rahastusega, väljaõppega, koostööga seotud tegurid)*
11. Kui raha ei oleks takistuseks, mida muudaksite esimesena tugiteenuste pakkumises vallas?
12. Veel ettepanekuid või kommentaare lõpetuseks? Millest ei jõudnud rääkida?

LISA 3. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid

Anija vallas

A. Koolist väljalangemise ennetuse sihtgrupid

- 0-18aastasi elanikke 1.1.2022 seisuga: **1 310** (21% rahvastikust)
- Õppurite arv on viimasel kolmel õppeaastal suurenenud kõigis õppeastmetes.

Allpool on esitatud ülevaade koolist väljalangemise ennetuse sihtgruppidest haridus-, sotsiaal-, tervise ja korrakaitse valdkonnas.

I Alusharidus

- 2 lasteaeda = 2022/23 õppeaastal **332** õppurit alushariduses.

- Koduseid eelkooliealisi 3-7aastasi lapsi oli 2021. a seisuga kokku 6 last.
- Vallas pole erirühmi, ühes lasteaias on **sobitusrühm**, kus on 2022/2023 õppeaastal **9 õpilast**.
- Teistes omavalitsustes õppis valla lastest 2020.-2022. aastal alla 5 lapse.
- **Uussisserändajatest** lapsi oli 12.2022 seisuga valla **lasteaedades 11**.
- Aiarühmadest sotsiaalmajanduslikel põhjustel sagedasti puuduvate laste kohta täpne info puudub. Samuti puudub info perede kohta, kellega suhtluses on murekohti.

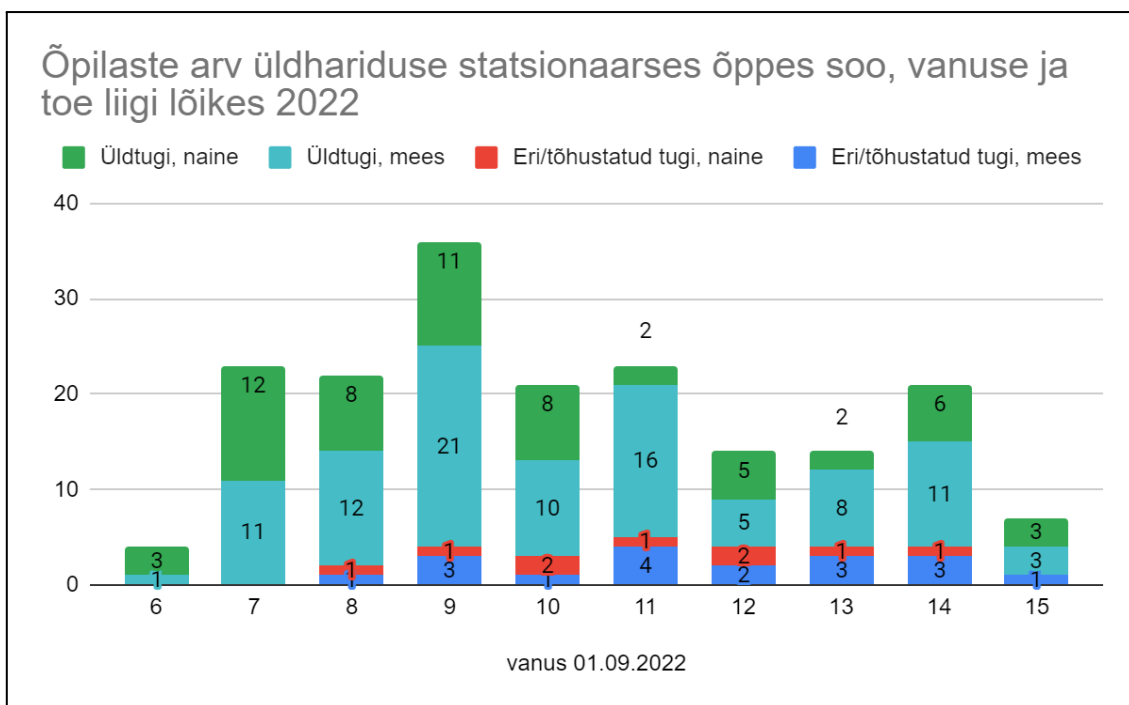
II Üldharidus

2 põhikooli + 1 gümnaasium = 2022/23 õppeaastal **588 õppurit põhihariduses ja 75 gümnaasiumis**.

- Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilasi vallas oli 11.2022 seisuga I-III kooliastmes **185** (31% õpilastest).
 - **Üldtugi 27%, tõhustatud tugi 3%, eritugi 1%.**
 - **Poisse 63%** toega õpilastest.
 - Eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv vanuses 8-14 aastat on sarnane, üldtoega õpilasi on enim vanusevahemikus 7-9a.

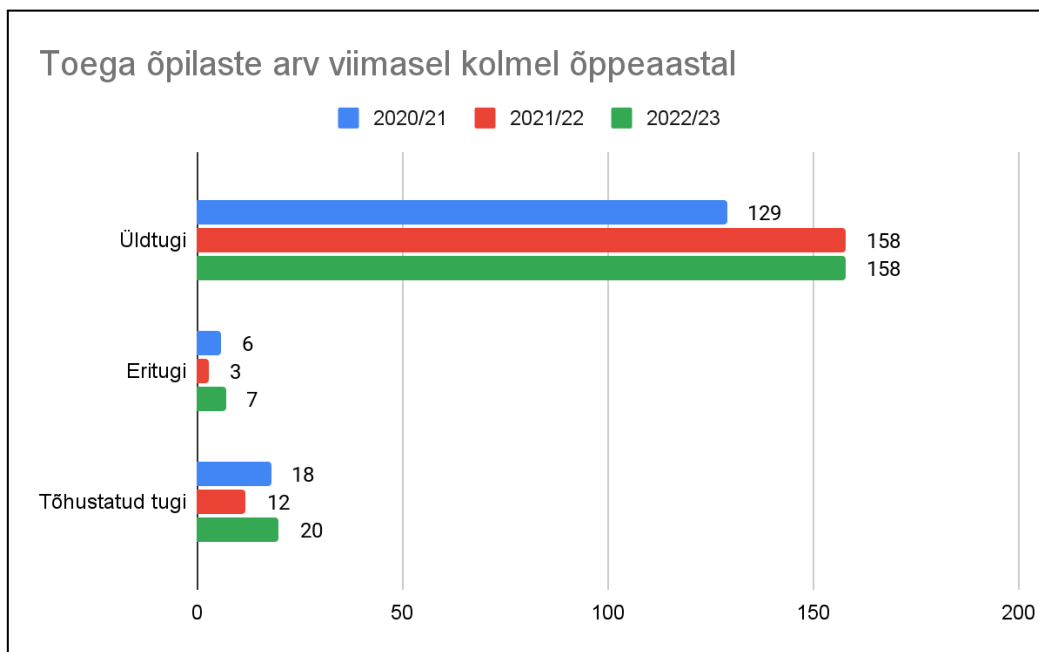
EHISe andmetel on üldtoega õpilastest **22% ajutise õpiraskusega, 40% kirjutamis- ja/või lugemisraskusega** ning 9% arvutamisraskusega. Käitumisprobleemidega ja püsiva õpiraskusega on alla 5% õpilastest.

Teistes KOVides õpib 2022/2023 õppeaastal Anija vallast 12 eritoega ja 6 tõhustatud toega õpilast. Tallinnas, Rakvere ja Tapa vallas õpivad 5 LÕK lihtsustatud õppel ning 7 LÕK toimetulekuõppel õpilast. LÕK hooldusõppel õpilasi teistes KOVides ei olnud. Need õppijate arvud pole viimasel 3 õppeaastal oluliselt muutunud.

Joonis 17. Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilased I-III kooliastmes valla üldhariduskoolides soo ja vanuse lõikes 2022/2023 äa (EHISe andmetel).

- Toega õpilaste arv kolmel viimasel õppeaastal on suurenenud, seda peamiselt üldtoe arvelt. Lihtsustatud õppekavaga õppel oli viimasel kolmel õppeaastal 2 õpilast, toimetulekuõppel ja hooldusõppel õpilasi ei olnud.

Joonis 18. Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv valla üldhariduskoolides EHISe andmetel.

Muud haridusvaldkonna näitajad:

- Riskikäitumisega noori oli haridusasutuste hinnangul **24**, kusjuures 1 kooli andmed puuduvad.

- Ajutiselt õppetööst kõrvaldati 2021/2022 õppeaastal alla 5 õppuri.
- Koduõppel on üksikud õppurid, 2020/2021- 2022/2023 õppeaastal alla 5 õpilase.
- Põhikooli- ja gümnaasiumilõpetajate arv, kes ei jätka õppimist järgmisel õppeaastal on olnud viimasel 3 õppeaastal alla 10 õppuri.
- Gümnaasiumiõpingud katkestas 2020/21 õppeaastal 10 õpilast ja 2021/22 õppeaastal alla 5 õpilase.
- Klassikursuse kordajate arv on viimasel 3 õppeaastal suurenenud vähem kui viielt 12le.
- 2022/2023 õppeaastal on üldhariduskoolides õppimas 5.12 seisuga **32 uussisserändajat**.

Noortevaldkond:

- Noorte arv (7-19a), kes ei osalenud huvihariduses, -tegevuses ega noorsootöös 2021/22 õppeaastal: umbes **65**.

Andmed saadi noorsootöö huvihariduse-huvitegevuse kaardistamise raames, kus kõik teenusepakkujad edastasid õpilaste nimekirjad. Arvestatud on ainult valda registreeritud noori.

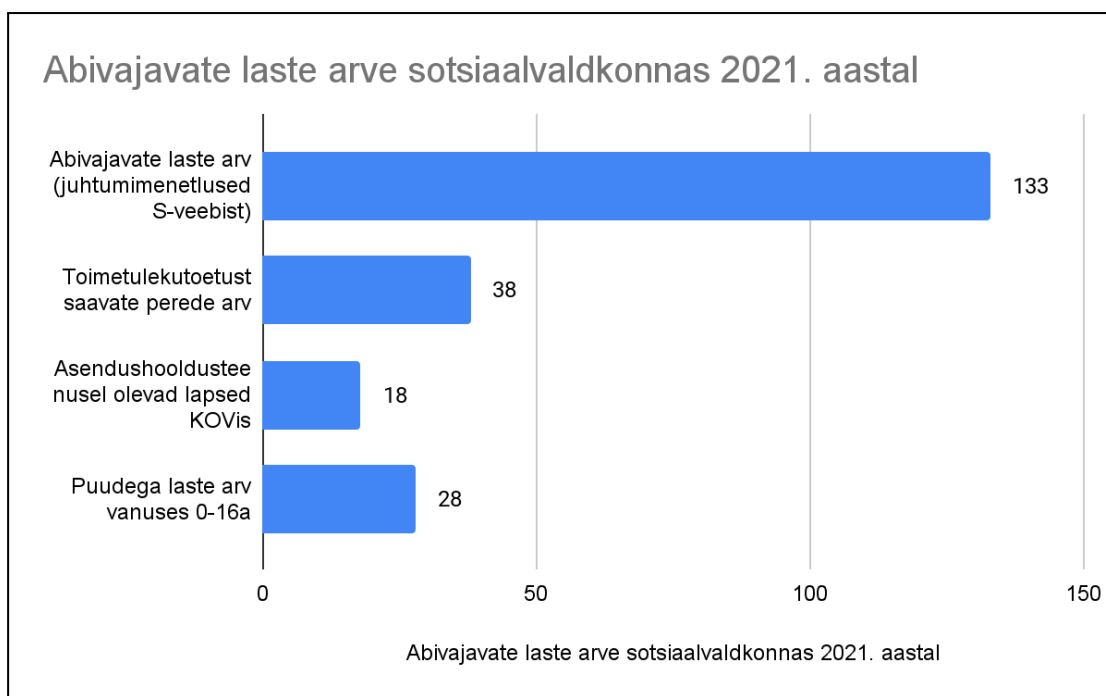
III Tervishoiu valdkond

Osadel haridusasutustel puudusid tervishoiu valdkonna andmed, seega ei saa üldistusi teha. Küsiti tervislikel põhjustel sagedasti lasteaiast puuduvate laste arvu, õpilaste arv, kes on kooliõe vastuvõtul tihemini kui 3 korda kuus ning vaimse tervise probleemidega õpilaste arvu.

IV Sotsiaalvaldkond

• 0-17aastaste elanike arv lastekaitse spetsialisti kohta 2022. aastal: 403

- **NEET** noorte arv Anija vallas oli 2021. aastal Noortegarantii tugisüsteemi (NGTS) andmetel **40**.
- **Abivajavate laste arv** (juhtumimenetlused S-veebist): **133**
- **Puudega laste arv** vanuses 0-16a SKA andmetel seisuga 31.12.2021: **28**

Joonis 19. Abivajavate laste arve sotsiaalvaldkonnas 2021. aastal omavalitsuse andmetel

Teenusesaajate arv 2021.aastal:

- **Puudega lapse lastehoiuteenuse** saajate arv SKA andmetel: **40**
- **Toimetulekutoetust** saavate perede arv: **38**
- **Asendushooldusteenusel** olevad lapsed KOVis: **18**
- Lastega perede arv, kellele on määratud tugiisik: 5
- Puudega laste arv, kellele on määratud tugiisik: alla 5
- KOVi turvakodudes lapsi ei olnud.

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse saajate arv:

- Lapse esindaja taotluse alusel tehti 2021. aastal 12 teenusele suunamise otsust ja **teenust kasutas 16 last**. KOVi taotluse alusel kasutas teenust alla 5 inimese.

Sotsiaalkindlustusameti esitatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse kasutamise andmete põhjal ei ole võimalik üheselt välja tuua, kui paljud teenust said. Samuti ei ole võimalik järeldada kui suur osa suunamisotsustega isikutest teenust tarbisid, sest sama isiku kohta võib olla mitu otsust ning suunamine ja teenuse kasutamine võivad toimuda erinevatel aastatel.

V Korrakaitse

Omavalitsusel puudub info alaealiste õigusrikkujate arvu kohta, samuti lastega peredest, kus on registreeritud lähisuhtevägivalla juhtum 2021. aastal.

B. Ennetusprogrammides osalemine

Aegviidu Kooli andmed puuduvad, teised haridusasutused töid välja, et nad osalevad 2022/2023 õppeaastal järgnevates ennetusprogrammides:

- **Tervist edendava lasteaia/kooli** programmi rakendavad süsteemselt Anija Valla Lasteaiad, Aegviidu Mesitaru Lasteaed, Kehra Gümnaasium. Alavere Põhikool ei osale programmis.
- **Vaikuseminutite** programmis osalevad üksikud õpetajad mõlemast lasteaiast, koolid ei osale.
- **VEPA Käitumisoskuste Mängu** rakendatakse süsteemselt Alavere Põhikoolis ja üksikud õpetajad osalevad Kehra Gümnaasiumist.
- **Hea kooli/lasteaia ning Kiusamisest vabaks ehk Sõber Karu programme** rakendab süsteemselt Aegviidu Mesitaru Lasteaed, teised ei osale.
- **MTÜ Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis ehk TORE** programmi rakendatakse süsteemselt Kehra Gümnaasiumis.

Lisaks tõi Aegviidu Mesitaru Lasteaed välja, et nad kasutavad „Hea Alguse“ metoodikat ning Tervise Arengu Instituudi laste seksuaalkasvatuse materjale.

Tulevikus tasuks süsteemsemalt üle vaadata programmides osalemine haridusasutustes. Suurema sünergia huvides oleks näiteks hea, kui omaavalitsuse haridusasutused on valinud sama kiusuennetuse programmi ja saavad kogemusi vahetada.

Haridusasutuste ja KOVide andmetel oli viimasel kolmel õppeaastal (2022. aasta lõpu seisuga) **vanemahariduses** tehtud järgnevaid tegevusi:

- Lastevanemate kooli, „Imelised aastad“ programmi, Gordoni perekooli ning lasteaiad olid korraldanud vestlusõhtuid.

LISA 4. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid Jõelähtme vallas

A. Koolist väljalangemise ennetuse sihtgrupid

- 0-18aastasi elanikke 1.1.2022 seisuga: **1 662** (24% rahvastikust)
- Õppurite arv on viimasel kolmel õppeaastal suurenenud kõigis õppeastmetes.

Allpool on esitatud ülevaade koolist väljalangemise ennetuse sihtgruppidest haridus-, sotsiaal-, tervise ja korrakaitse valdkonnas.

I Alusharidus

- 3 lasteaeda = 2022/23 õppeaastal **430** õppurit alushariduses.

- Omavalitsuses **pole sobitusrühmi, erirühmas on 10 õppurit**. Lisaks õpib alla 5 Jõelähtme valla elaniku teise omavalitsuse erirühmas. Viimasel 3 õppeaastal see oluliselt muutunud pole.
- Perede arvu, kus **vanemaga suhtluses esineb murekohti**, näitaks nähti puudujääke vanemlikes oskustes, tekkis vanemaga konflikt või vanem ei tee koostööd Rajaleidjaga ei osanud haridusasutused täpselt välja tuua. Kolmel juhul pöörduti lastekaitse poole.
- Sotsiaalmajanduslikel põhjustel aiarühmades sagedasti puudumise kohta puudub info.
- Detsembri alguses 2022 oli lasteaedades **6 uussisserändajatest** last.

II Üldharidus

2 põhikooli + 1 gümnaasium = 2022/23 õppeaastal **752 õppurit põhihariduses ja 94 gümnaasiumis**.

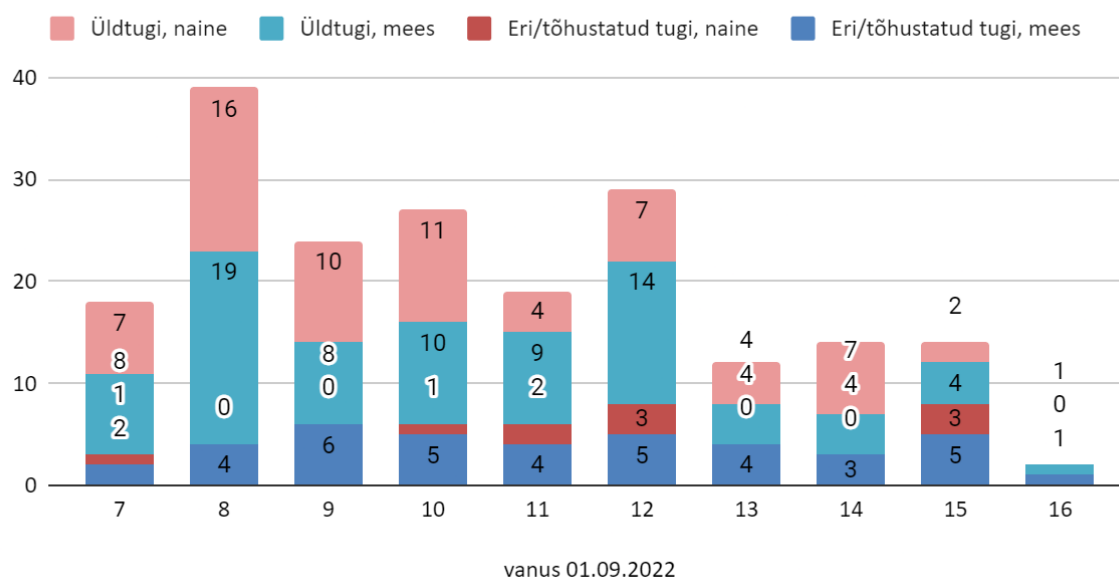
Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilasi üldhariduses oli I-III kooliastmes 11.2022 seisuga **198** (26% õpilastest)

- **Üldtugi 20%, tõhustatud tugi 5%, eritugi 1% õpilastest.**
- **Poisse on 61%** toega õpilastest.
- Toe saajaid on enim vanuses 8-12 aastat.

EHISe andmetel on üldtoega õpilastest **44% ajutise õpiraskusega, 53% kirjutamis- ja/või lugemisraskusega** ning 6% arvutamisraskusega. Käitumisraskusega ja püsiva õpiraskusega on alla 5 õpilase.

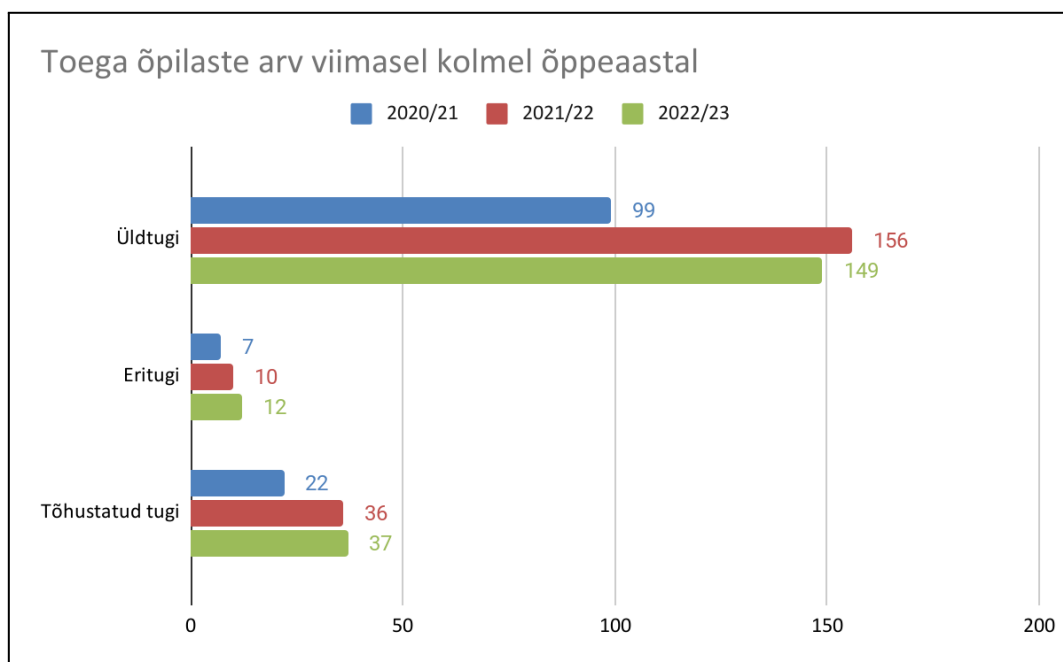
Teistes KOVides õpib 2022/2023 õppeaastal alla 5 eri- ja tõhustatud toega õppurit. Teises KOVis (Tallinnas) õpib alla 5 õpilase LÕK lihtsustatud, hooldusõppel ning toimetulekuõppel. Need õppijate arvud pole viimasel 3 õppeaastal oluliselt muutunud.

Õpilaste arv üldhariduse statsionaarses õppes soo, vanuse ja toe liigi lõikes 2022

Joonis 20. Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilased I-III kooliastmes omavalitsuse üldhariduskoolides soo ja vanuse lõikes 2022/2023 äa (EHISe andmetel).

- Toega õpilaste arv kolmel viimasel õppeaastal on suurenenud. Üldtoega õpilaste arv suurenes eelmisel õppeaastal hüppeliselt (99lt 156le). 2022/2023 õppeaastal on üldtoega õpilasi veidi vähem (149). Eritoega õpilaste arv kasvas 7lt 12le ning tõhustatud toega 22lt 37le.
- Lihtsustatud õppekavaga õppel viimasel 3 õppeaastal õpilasi ei olnud.

Joonis 21. Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv valla üldhariduskoolides I-III kooliastmes EHISe andmetel.

Muud haridusvaldkonna näitajad:

- **Uussisserändajaid** oli valla koolides 12.2022 seisuga **20**.
- Ajutiselt õppetööst kõrvaldati 2021/2022 õppeaastal alla 5 õppuri.
- Koduõppel oli samuti alla 5 õppuri.
- Riskikäitumisega noorte arv oli haridusasutustel raske hinnata. Üks õppeasutus arvas, et neid on 10, teine tõi välja, et see on umbes 13% ehk 80 õpilast (juhtumite, nõustamiste ja käitumise tugikava rakendamise põhjal).
- Põhikooli lõpetajate arv, kes ei jätka õppimist järgmisel õppeaastal on olnud viimasel 3 õppeaastal alla 5. Gümnaasiumi järel edasiõppimise kohta on andmed 2022/2023 õppeaasta kohta ebatäielikud. Varasemalt on EHISE andmetel 8-9 gümnaasiumilõpetajat, kes ei jätka järgmisel õppeaastal õpinguid.
- Gümnaasiumiõpingud katkestas 2020/21 õppeaastal 4 õpilast ja 2021/22 õppeaastal 5 õppurit.
- Klassikursuse kordajate arv on viimasel 3 õppeaastal olnud alla 5 õppuri.
- 2022/2023 õppeaastal on üldhariduskoolides õppimas 5.12 seisuga **20 uussisserändajat**.

Noortevaldkond:

- Noorte arv (7-19a), kes ei osalenud huvihariduses, -tegevuses ega noorsootöös 2021/22 õppeaastal vallavalitsuse andmetel: **118**.

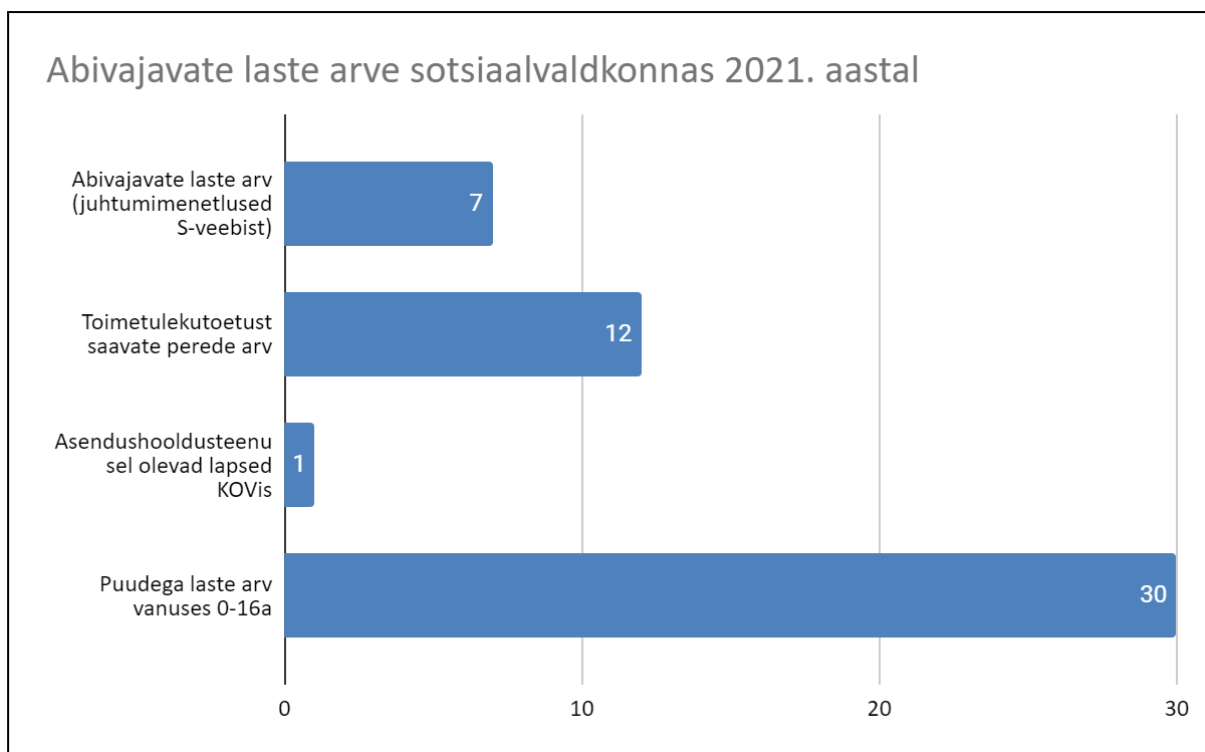
V Tervishoiu valdkond

- 2022/2023 õppeaastal **puuduvad tervislikel põhjustel aiarühmadest** tihedalt **12 last**. Seejuures tihedat puudumist tõlgendasid lasteaiad erinevalt: 30%, 60% ja 75% puudumist.
- **Kooliõe vastuvõtul** tihedamini kui 3 korda kuus käivate õpilaste kohta info puudub.
- **Vaimse tervise probleemidega** kooliõpilaste kohta ei olnud kõigi haridusasutuste hinnangut võimalik saada. Ühes koolis viidi läbi küsitlus, millest selgus, et ca 25-30% õpilastest kogeb vaimse tervise probleeme.

IV Sotsiaalvaldkond

• 0-17aastaste elanike arv lastekaitse spetsialisti kohta 2022. aastal: 1608

- **NEET** noorte täpne arv omavalitsuses 2021. aastal ei ole teada, kuid oli hinnanguliselt **50** noort, kellest umbes pooled on noortegarantii tugisüsteemis ning pooled Töötukassas arvel.
- Abivajavate laste arv (juhtumimenetlused S-veebist): **7**
- Puudega laste arv vanuses 0-16a SKA andmetel seisuga 31.12.2021: **30**

Joonis 22. Abivajavate laste arve sotsiaalvaldkonnas 2021. aastal omavalitsuse andmetel

Teenusesaajate arv 2021.aastal:

- Toimetulekutoetust saavate perede arv: **12**
- Asendushooldusteenu sel olevad lapsed KOVis: alla 5.
- Lastega perede arv, kellele on määratud tugiisik: alla 5.
- Puudega lapse lastehoiuteenuse saajate arv SKA andmetel: alla 5.
- Puudega laste arv, kellele on määratud tugiisik: alla 5.
- KOVi turvakodudes lapsi ei olnud.

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse saajate arv:

- Lapse esindaja taotluse alusel tehti 2021. aastal 11 teenusele suunamise otsust ja **teenust kasutas 13 last**. KOVi poolt tehti 11 taotlust ja KOVi taotluse alusel kasutas teenust **8 last**.

Sotsiaalkindlustusameti esitatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse kasutamise andmete põhjal ei ole võimalik üheselt välja tuua, kui suur osa suunamisotsustega isikutest teenust tarbisid, sest sama isiku kohta võib olla mitu otsust ning suunamine ja teenuse kasutamine võivad toimuda erinevatel aastatel.

V Korrakaitse

2021. aasta näitajad:

- Lastega perede arv, kus registreeriti **lähisuhtevägivalla juhtum: 13**
- Alaealiste õigusrikkujate arv, **väärteomenetlused: 12**
- Alaealiste õigusrikkujate arv, kuriteomenetlused: 0

B. Ennetusprogrammides osalemine

Haridusasutused töid välja, et nad osalevad 2022/2023 õppeaastal järgnevates ennetusprogrammides:

- **Rohelise Kooli** programmi rakendab süsteemselt Lasteaed Neeme Mudila.
- **Tervist edendava lasteaia/kooli** programmi rakendavad süsteemselt kõik lasteaia ja Loo Keskkool. Põhikoolid ei osale.
- **Liikuma Kutsuv Kooli** programmi rakendavad süsteemselt Kostivere Kool ja Loo Keskkool. Programm ei ole suunatud lasteaedadele.
- **Vaikuseminutite** harjutusi kasutavad üksikud õpetajad Loo Lasteaed Pääsupesas, Neeme Mudila lasteaias, Kostivere Koolis ja Loo Keskkoolis.
- **VEPA Käitumisoskuste Mängu** rakendab süsteemselt Loo Keskkool ja üksikud õpetajad Kostivere Koolist.
- **Hea kooli/lasteaia programmi** rakendab süsteemselt Lasteaed Neeme Mudila ja üksikud õpetajad Loo Keskkoolist.
- **Kiusamisest vabaks** ehk Sõber Karu programmi rakendab süsteemselt Lasteaed Neeme Mudila ja üksikud õpetajad Loo Lasteaiast Pääsupesa. Loo lasteaed plaanib 2023. aastal programmi süsteemsemalt rakendada.
- **Hooliva Klassi** programmis osales Loo Keskkoolist üks klass 2021/2022 õppeaastal.

Lisaks täpsustati, et osad Loo Lasteaed Pääsupesa ja Lasteaed Neeme Mudila õpetajad on läbinud MI motiveeriva intervjuerimise koolituse. Loo Keskkooli osad õpetajad rakendavad "Õppides loon end" gümnaasiumiastme 10. -11. klasside õpilastele.

Haridusasutuste ja KOVide andmetel oli viimasel kolmel õppeaastal (2022. aasta lõpu seisuga) **vanemahariduses** tehtud järgnevaid tegevusi:

- "Imelised aastad" programmi, Gordoni perekooli, mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT) programm ja loengud haridusasutustes.

LISA 5. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid

Kose vallas

A. Koolist väljalangemise ennetuse sihtgrupid

- 0-18aastasi elanikke 1.1.2022 seisuga: **1 864** (25% rahvastikust)
- Õppurite arv on viimasel kolmel õppeaastal suurenenud kõigis õppeastmetes.

Allpool on esitatud ülevaade koolist väljalangemise ennetuse sihtgruppidest haridus-, sotsiaal-, tervise ja korrakaitse valdkonnas.

I Alusharidus

- 2 lasteaeda + lasteaed-põhikool + lasteaed-alkool = 2022/23 õppeaastal **563 õppurit alushariduses**.

- Omavalitsuses õpib 2022/2023 õppeaastal **erirühmas 10 õppurit ja sobitusrühmas** (erivajadustega lapsed koos teiste lastega) samuti **10 õppurit**. Viimasel 3 õppeaastal erirühmade suurus pole oluliselt muutunud, kuid sobitusrühmade õppurite arv on vähenenud.
- Lisaks õpib 1 valla elanik teise omavalitsuse sobitusrühmas.
- Alushariduse pakkujad töid välja, et vanematega suhtluses tekib tõrkeid, kuid enamasti saavad kõik probleemid lahendatud ja täielik koostöö puudumine on väga üksikutel juhtudel.
- Teadaolevalt sotsiaalmajanduslikel põhjustel aiarühmades puudujaid ei ole.
- Detsembri alguses 2022 oli lasteaedades **8 uussisserändajatest** last.

II Üldharidus

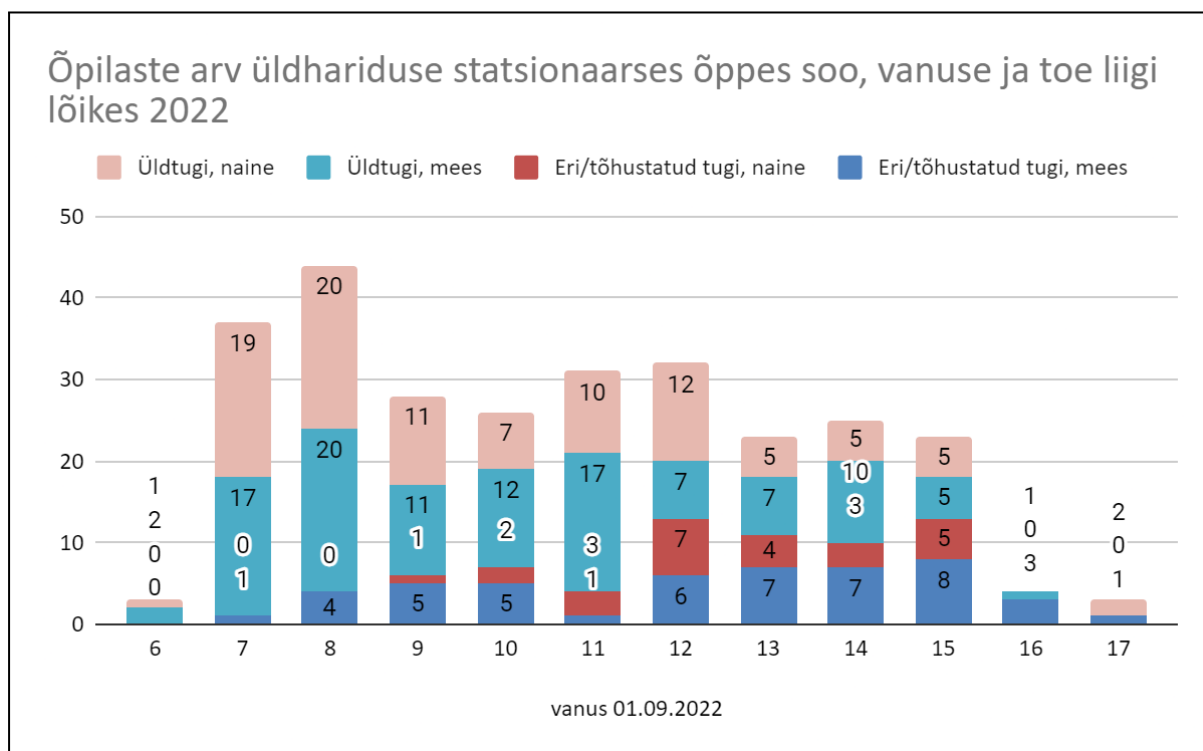
- Lasteaed-põhikool + lasteaed-alkool + põhikool + gümnaasium = 2022/2023 õppeaastal **924 õppurit põhihariduses** ja **124 gümnaasiumis**.
- Õppurite arv on viimasel kolmel õppeaastal suurenenud kõigis õppeastmetes.

Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilasi üldhariduses oli I-III kooliastmes 11.2022 seisuga **279 (30% õpilastest)**

- **Üldtugi 22%, tõhustatud tugi 6%, eritugi 2% õpilastest.**
- **Poisse on 56%** toega õpilastest.
- Toe saajaid on enim vanuses 7-8 aastat.

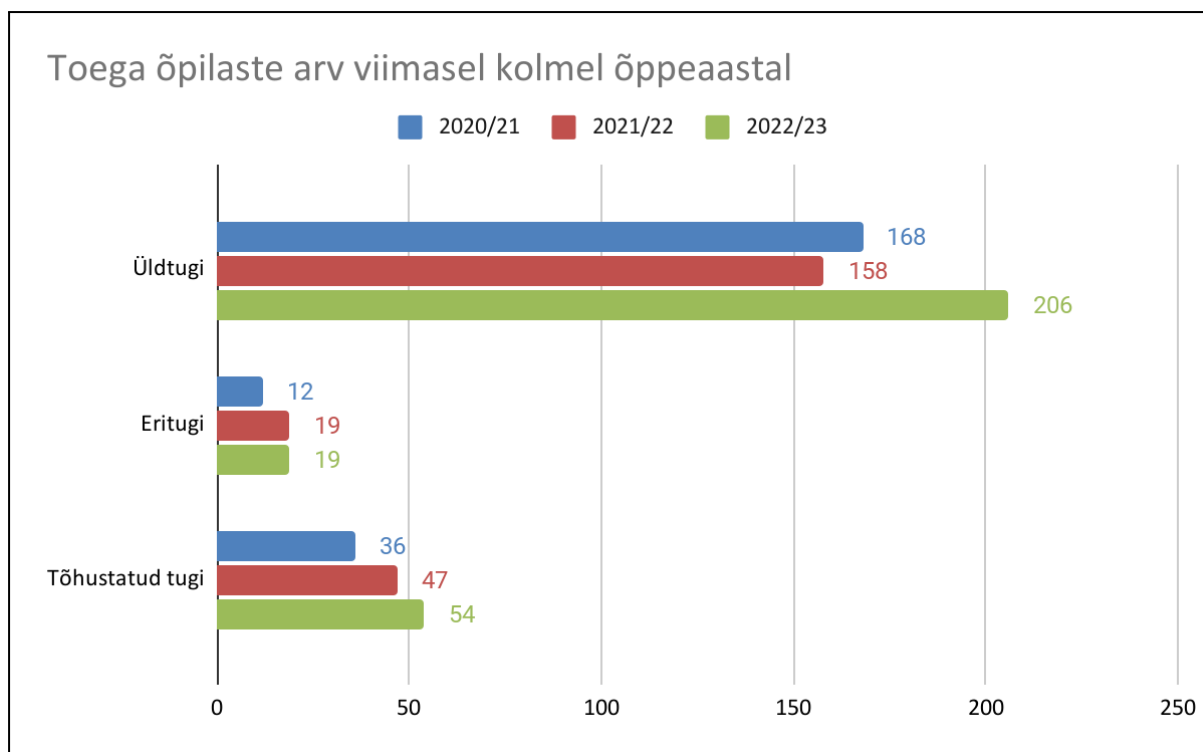
EHISE andmetel on üldtoega õpilastest **36% ajutise õpiraskusega**, **31% kirjutamis- ja/või lugemisraskusega** ning 14% arvutamiskusega. Käitumisprobleemidega, püsiva õpiraskusega on alla 5% õpilase. Üldtugi andekuse alusel on määratud alla 5le õppurile.

Teistes KOVides õpib 2022/2023 õppeaastal 8 eritoega, 7 tõhustatud toega, alla 5 LÕK lihtsustatud, hooldus- ning toimetulekuõppel. Need õppijate arvud pole viimasel 3 õppeaastal oluliselt muutunud.

Joonis 23. Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilased I-III kooliastmes omavalitsuse üldhariduskoolides soo ja vanuse lõikes 2022/2023 õa (EHSe andmetel).

- Toega õpilaste arv I-III kooliastmes on kolmel viimasel õppeaastal oluliselt suurenenud. Üldtoega õpilaste arv suurenes sel õppeaastal hüppeliselt (158lt 206le). Eritoeaga õpilaste arv võrreldes 2020/21 õppeaastaga kasvas 12lt 19le ning tõhustatud toega 36lt 54le.
- Põhikooli LÕK lihtsustatud õppel on viimasel 3 õppeaastal olnud 12-14 õpilast.

Joonis 24. Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv valla üldhariduskoolides EHISe andmetel.

Muud haridusvaldkonna näitajad:

- **Ussisserändajaid** oli valla koolides 12.2022 seisuga **39**.
- **Koduõppel** on 2020/21- 2022/23 õppeaastal alla 5 õppuri. .
- **Riskikäitumisega noorte arvu** oli haridusasutustel raske hinnata. Toodi välja, et tõsisemaid juhtumeid on üksikuid. Ühe haridusasutuse hinnangul on umbes **15% õpilastest** riskikäitumisega, sh tubakatoodete tarvitamine, alkohol, enesevigastamine, halb liikluskäitumine, vägivaldsus jms.
- Ajutiselt õppetööst õpilasi 2021/2022 õppeaastal ei kõrvaldatud.
- Põhikooli lõpetajate arv, kes ei jätka õppimist järgmisel õppeaastal oli 2020/21 õppeaastal 5 õpilast ja 2021/22 õppeaastal alla 5 õppuri.
- Gümnaasiumilõpetajate arv, kes ei jätka õppimist järgmisel õppeaastal oli 2020/21 õppeaastal 16 õpilast ja 2021/22 õppeaastal 10 õppurit.
- Gümnaasiumiõpingud katkestas 2020/21 õppeaastal 8 õpilast ja 2021/22 õppeaastal 7 õppurit.
- Klassikursuse kordajaid oli alla 5.
- Noortevaldkond:
Noorte arv (7-19a), kes ei osalenud huvihariduses, -tegevuses ega noorsootöös 2021/22 õppeaastal vallavalitsuse andmekorje põhjal: **370**.

III Tervishoiu valdkond

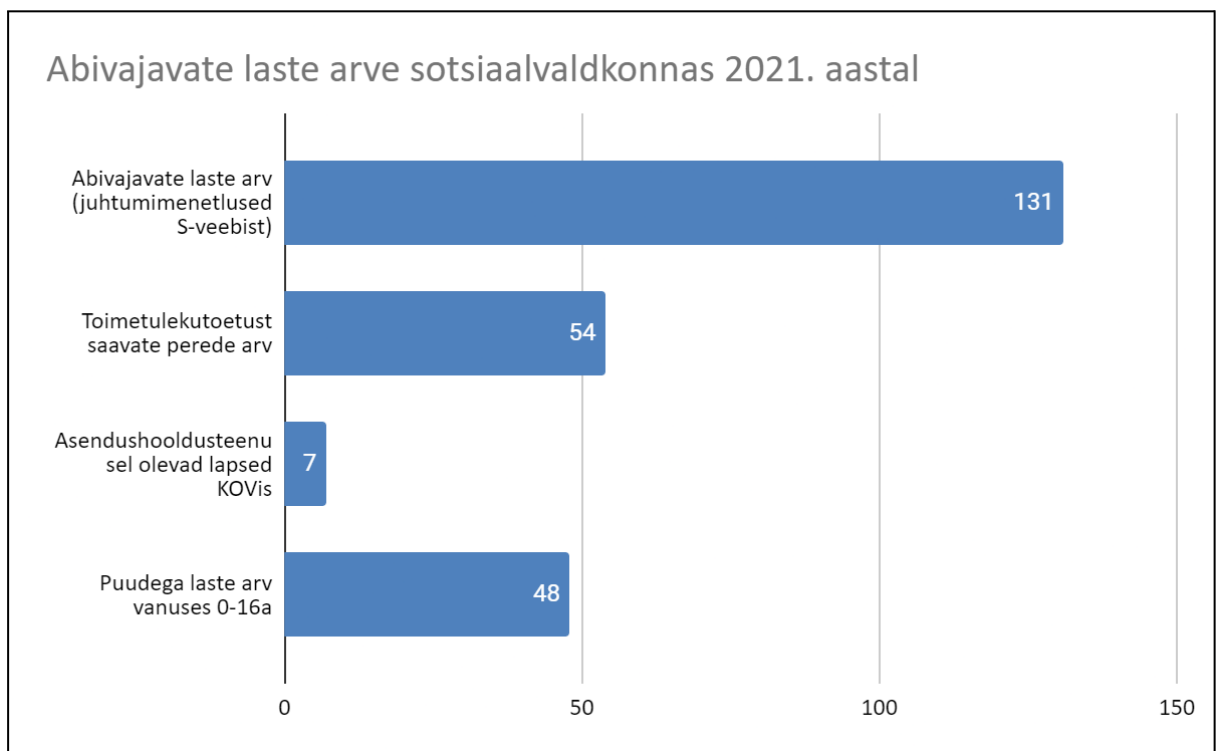
- 2022/2023 õppeaastal **puuduvad tervislikel põhjustel aiarühmadest tihedalt kuni 5 last asutuse kohta**.
- **Kooliõe vastuvõtul** tihedamini kui 3 korda kuus käivate õpilaste kohta info puudub.

- **Vaimse tervise probleemidega** kooliõpilaste kohta ei olnud kõigi haridusasutuste hinnangut võimalik saada. Ühes koolis hinnati, et ca 10% õpilastest kogeb vaimse tervise probleeme.

IV Sotsiaalvaldkond

- 0-17aastaste elanike arv lastekaitse spetsialisti kohta 2022. aastal: **868**

- **NEET** noorte täpne arv omavalitsuses 2021. aastal ei ole teada, kuid oli hinnanguliselt **10** noort.
- Abivajavate laste arv (juhtumimenetlused S-veebist): **131**
- Puudega laste arv vanuses 0-16a SKA andmetel seisuga 31.12.2021: **48**

Joonis 25. Abivajavate laste arve sotsiaalvaldkonnas 2021. aastal omavalitsuse andmetel

Teenusesaajate arv 2021.aastal:

- Toimetulekutoetust saavate perede arv: **54**
- Asendushooldusteenusel olevad lapsed KOVis: 7
- Lastega perede arv, kellele on määratud tugiisik: alla 5.
- Puudega lapse lastehoiuteenuse saajate arv SKA andmetel: 0
- Puudega laste arv, kellele on määratud tugiisik: alla 5.
- KOVi turvakodudes lapsi ei olnud.

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse saajate arv:

- Lapse esindaja taotluse alusel tehti 2021. aastal 14 teenusele suunamise otsust ja **teenust kasutas 20 last**. KOVi poolt tehti 17 taotlust ja KOVi taotluse alusel kasutas teenust **20 last**.

Sotsiaalkindlustusameti esitatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse kasutamise andmete põhjal ei ole võimalik üheselt välja tuua, kui suur osa suunamisotsustega isikutest teenust tarbisid, sest sama isiku kohta võib olla mitu otsust ning suunamine ja teenuse kasutamine võivad toimuda erinevatel aastatel.

V Korrakaitse

2021. aasta näitajad:

- Lastega perede arv, kus registreeriti **lähisuhtevägivalla juhtum: 18**
- Alaealiste õigusrikkujate arv, **väärteomenetlused: 14**
- Alaealiste õigusrikkujate arv, kuriteomenetlused: alla 5.

B. Ennetusprogrammides osalemine

Haridusasutused töid välja, et nad osalevad 2022/2023 õppeaastal järgnevates ennetusprogrammides:

- **Rohelise Kooli** programmi rakendavad süsteemselt Oru Põhikool ja Oru Lasteaed Mesimumm.
- **Ettevõtliku kooli** programmi rakendab süsteemselt Kose Lasteaed PäevaLill.
- **Tervist edendava lasteaia/kooli** programmi rakendavad süsteemselt Kose Lasteaed PäevaLill ja Oru Lasteaed Mesimumm. Lisaks osalevad üksikud õpetajad Oru Põhikoolist.
- **Vaikuseminutite** harjutusi kasutavad õpetajad kõigist haridusasutustest peale Ardu Kooli.
- **VEPA Käitumisoskuste Mängu** rakendavad süsteemselt Kose Gümnaasium ja Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool ning üksikud õpetajad Oru Põhikoolist.
- **Hea kooli/lasteaia programmi** rakendab süsteemselt Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool.
- **KiVa programmi** rakendavad üksikud õpetajad Kose-Uuemõisa Lasteaed-Koolist ja Kose Gümnaasiumist.
- **Kiusamisest vabaks** programmi rakendavad üksikud õpetajad Oru Lasteaed Mesimumm ja Kose-Uuemõisa Lasteaed-Koolist
- **Hooliva Klassi** programmis osalevad üksikud õpetajad Ardu Koolist ja Kose Gümnaasiumist.

Lisaks osalevad üksikud õpetajad Oru Põhikoolist „Kaitse end ja aita teist“ projektis ning Kose Gümnaasium on välja arendanud KosMo projekti. Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool täpsustas, et nad teevad erinevaid keskkonnateemalisi, ettevõtlikkust ning tervislikke eluviise toetavaid projekte.

Haridusasutuste ja KOVide andmetel oli viimasel kolmel õppeaastal (2022. aasta lõpu seisuga) **vanemahariduses** tehtud järgnevaid tegevusi:

- SOS lasteküla peretugevdusprogrammi, mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT) programmi, Gordoni perekooli ja haridusasutustes vanematele koolitusi.

Gordoni perekooli gruppi ei leitud eelmisel aastal piisavalt osalejaid. SOSi peretugevdusprogrammi suunati lastekaitse poolt osa vanemaid. Osalemine oli siiski

vabatahtlik, sest perede koostöövalmidus on väga oluline õnnestumiseks. Valla spetsialistid leidsid, et vanemate teadlikkuse tõstmisega on oluline süsteemsemalt tegeleda ja juba põhikooli lõpus ja gümnaasiumis alustama tulevaste vanemate ettevalmistamisega.

LISA 6. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid

Kuusalu vallas

A. Koolist väljalangemise ennetuse sihtgrupid

- 0-18aastasi elanikke 1.1.2022 seisuga: **1 475** (22% rahvastikust)
- Õppurite arv on viimasel kolmel õppeaastal suurenenud alushariduses ja gümnaasiumis ning veidi vähenenud põhihariduses.

Allpool on esitatud ülevaade koolist väljalangemise ennetuse sihtgruppide haridus-, sotsiaal, tervise ja korrapärase valdkonnas.

I Alusharidus

- 3 lasteaeda + lasteaed-alkool = 2022/23 õppeaastal **359** õppurit alushariduses.

- Omavalitsuses pole erirühmi, **sobitusrühmas õpib** (erivajadustega lapsed koos teiste lastega) **32** õppurit. Teise omavalitsuste eri- ja sobitusrühmades õpib alla 5 valla elaniku.
- Perede arv, kus **vanemaga suhtluses esineb murekohti**, näitaks nähti puudujääke vanemlikes oskustes, tekkis vanemaga konflikt või vanem ei tee koostööd Rajaleidjaga on lasteaedade hinnangul väike, **0-3 asutuse kohta**.
- Uussisserändajatest lapsi oli septembri 2022 seisuga **alla 5**.
- Sotsiaalmajanduslikel põhjustel aiarühmadest puudujate arvu kohta info puudub.

II Üldharidus

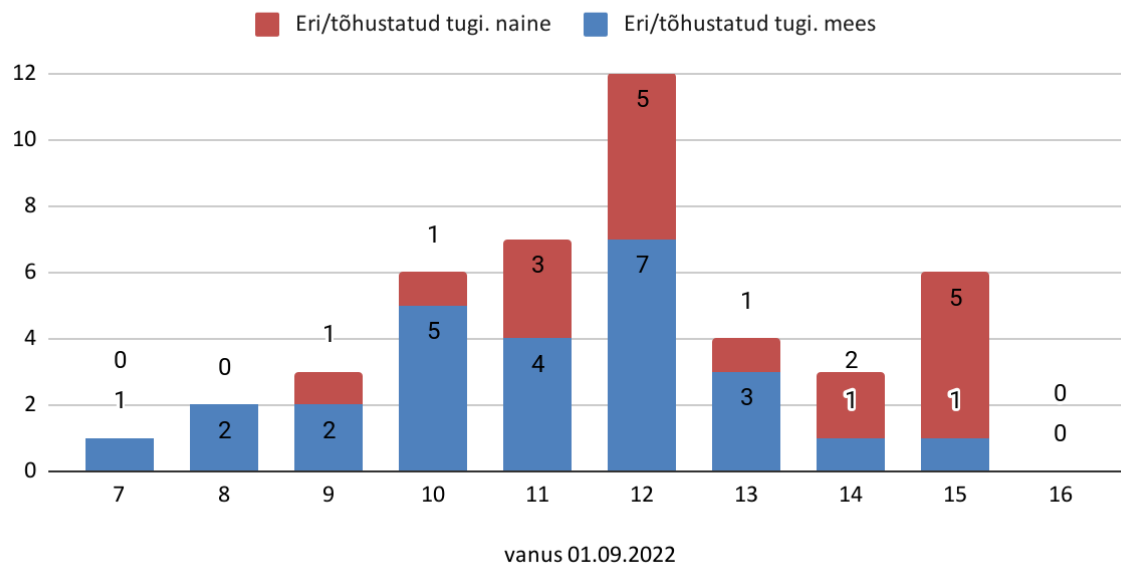
Lasteaed-alkool + põhikool + gümnaasium = 2022/23 õppeaastal **734** õppurit **põhihariduses** ja **117 gümnaasiumis**.

- Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilasi I-III kooliastmes oli 2.2023 seisuga **256 (35% õpilastest)**
 - **Üldtugi 28%, tõhustatud tugi 5%, eritugi 2%.**
 - **Poisse on 59%** toega õpilastest.
 - Vanuste lõikes on toe vajadusega suuriim 10-12aastaste vanusegrupp

EHISe andmetel on üldtoega õpilastest **32% ajutise õpiraskusega, 13% kirjutamis- ja/või lugemisraskusega**, 7% käitumisraskusega ning 4% arvutamiskusega. Püsiva õpiraskusega on 1% õpilastest.

Teistes KOVides õpib 2022/2023 õppeaastal 11 eritoega, alla 5 tõhustatud toega, 6 LÕK lihtsustatud õppel, alla 5 LÕK hooldus- ja toimetulekuõppel. Need õppijate arvud on veidi suuremad kui eelmisel kahel õppeaastal, LÕK lihtsustatud õppel olivate arv tõusis vähem kui viielt 6le ja eritoega õpilaste arv 9lt 11le.

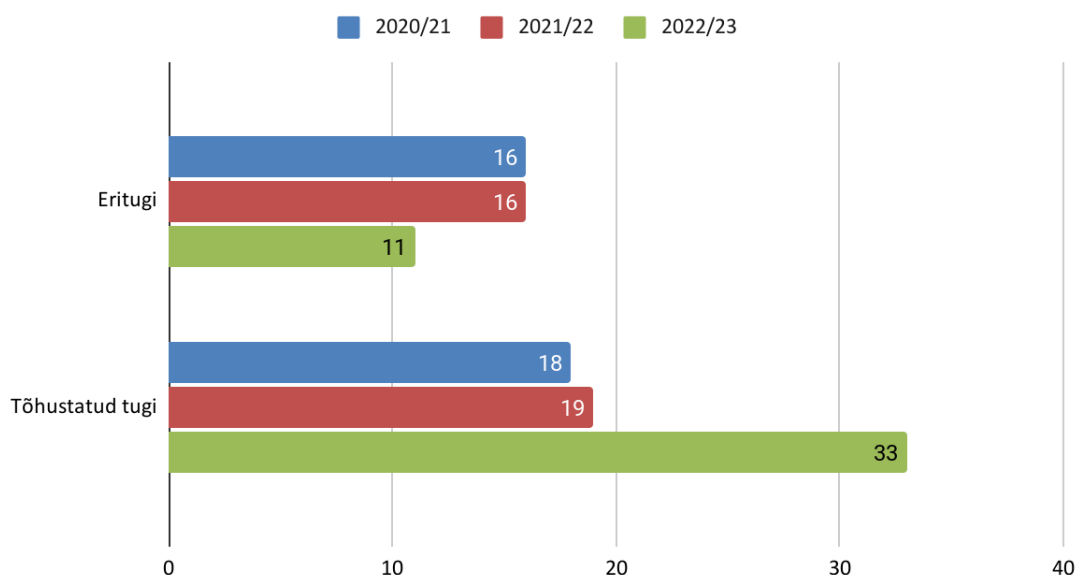
Eri ja tõhustatud toega õpilaste arv põhihariduse statsionaarses õppes soo, vanuse ja toe liigi lõikes 2022

Joonis 26. Eri- ja tõhustatud toe õpilased I-III kooliastmes omavalitsuse üldhariduskoolides soo ja vanuse lõikes 2022/2023 õa (EHISe andmetel).

- **Tõhustatud toega õpilaste arv kolmel viimasel õppeaastal on suurenenud**, aga eritoega õpilaste arv vähenes. Lihtsustatud õppekavaga õppel olivate arv on kahanenud 6lt alla 5, toimetulekuõppel ja hooldusõppel õpilasi ei olnud. Üldtoega õpilaste võrdlusandmed puuduvad, sest 2022/2023 õppeaastal muudeti andmete sisestamise meetodikat ühes õppeasutuses.

Tõhustatud ja eritoega õpilaste arv viimasel kolmel õppeaastal

Joonis 27. Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv valla üldhariduskoolides EHISe andmetel.

Muud haridusvaldkonna näitajad:

- **Riskikäitumisega noori** oli kahe haridusasutuse hinnangul kokku **21**, kolmandas ei osatud seda hinnangut anda.
 - **Ajutiselt õppetööst kõrvaldati** 2021/2022 õppeaastal vähem kui 5 õppurit.
 - **Koduõppel on alla 5 õppuri**. Eelmisel õppeaastal oli vanema soovil 9 õppurit koduõppel ning 2020/21 õppeaastal 5 õppurit.
 - Valla koolides õppis jaanuaris 2023 kokku **10 uussisserändajast õpilast**.
 - Põhikooli lõpetajate arv, kes ei jätka õppimist järgmisel õppeaastal on EHISe andmetel olnud viimasel 3 õppeaastal vähem kui 5 õppurit.
 - **Gümnaasiumilõpetajate arv, kes ei jätka õppimist** järgmisel õppeaastal on olnud viimasel 3 õppeaastal vastavalt 12, 11 ja 18 õppurit.
 - Gümnaasiumiõpingud katkestajaid viimasel 3 õppeaastal pole olnud.
 - Klassikursuse kordajate arv on viimasel 3 õppeaastal suurenenud 5lt 13le.
-
- Noortevaldkond:
 - Noorte arv (7-19a), kes ei osalenud huvihariduses, -tegevuses ega noorsootöös 2021/22 õppeaastal: umbes **50**.

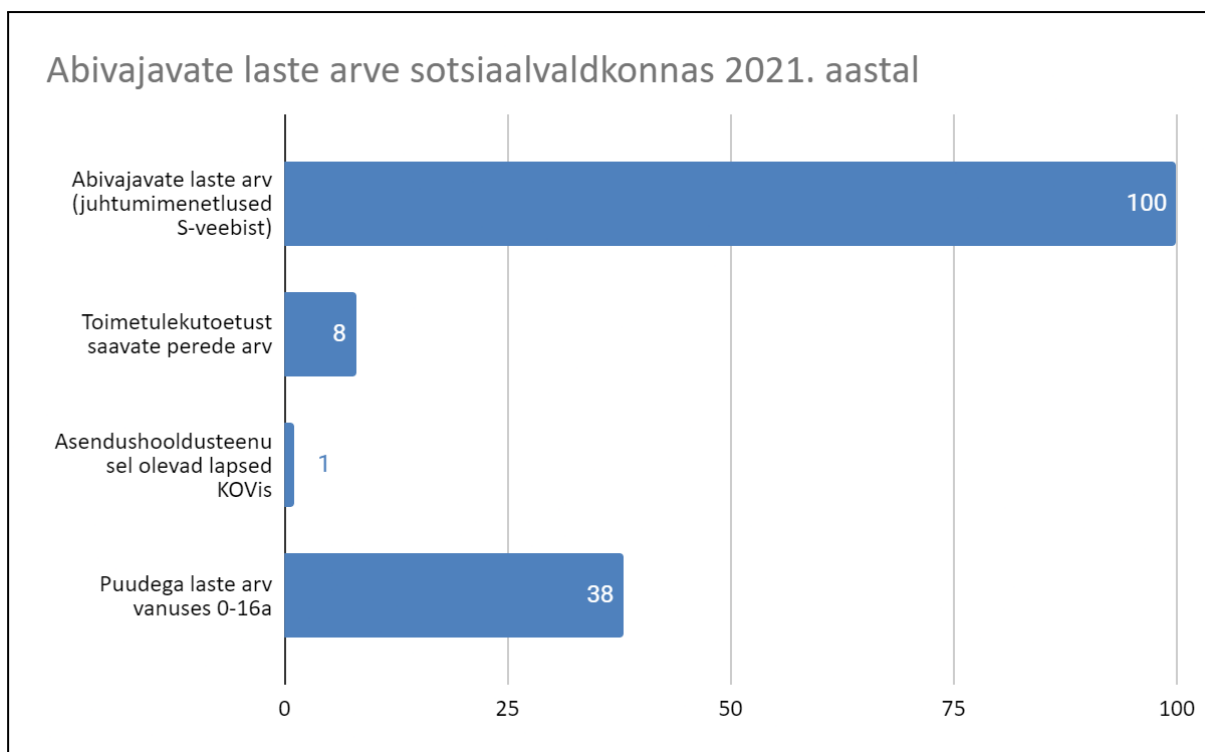
III Tervishoiu valdkond

- **Kooliõe vastuvõtul** on 2022/2023 õppeaastal käinud tihemini kui 3 korda kuus **10 õpilast**.
- **Vaimse tervise probleemidega** on haridusasutuse hinnangul **154** kooliõpilast.
- Aiarühmadest sagedasti tervislikel põhjustel puudujate kohta arvestust ei peeta.

IV Sotsiaalvaldkond

• 0-17aastaste elanike arv lastekaitse spetsialisti kohta 2022. aastal: 674

- **NEET** noorte arv omavalitsuses oli 2022. aastal Noortegarantii tugisüsteemi (NGTS) andmetel **54 noort**. Neist abi soovis 6 noort, abist keeldus 3 noort ning teised ei vastanud.
- Abivajavate laste arv (juhtumimenetlused S-veebist): **100**
- Puudega laste arv vanuses 0-16a SKA andmetel seisuga 31.12.2021: **38**

Joonis 28. Abivajavate laste arve sotsiaalvaldkonnas 2021. aastal omavalitsuse andmetel

Teenusesaajate arv 2021.aastal:

- **Puudega laste** arv, kellele on määratud **tugiisik: 17**
- **Lastega perede** arv, kellele on määratud **tugiisik: 13**
- **Toimetulekutoetust** saavate perede arv: **8**
- Asendushooldusteenusel olevad lapsed KOVis: alla 5.
- Puudega lapse lastehoiuteenuse saajate arv SKA andmetel: 0
- KOVi turvakodudes lapsi ei olnud.

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse saajate arv:

- Lapse esindaja taotluse alusel tehti 2021. aastal 17 teenusele suunamise otsust ja **teenust kasutas 29 last**. KOVi poolt tehti 18 taotlust ja KOVi taotluse alusel kasutas teenust **31 last**.

Sotsiaalkindlustusameti esitatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse kasutamise andmete põhjal ei ole võimalik üheselt välja tuua, kui suur osa suunamisotsustega isikutest teenust tarbisid, sest sama isiku kohta võib olla mitu otsust ning suunamine ja teenuse kasutamine võivad toimuda erinevatel aastatel.

V Korrakaitse

- Lastega perede arv, kus 2021.aastal registreeriti lähisuhtevägivalla juhtum: **18**
- Alaealiste õigusrikkujate arv, **väärteomenetlused: 14**
- Alaealiste õigusrikkujate arv, kuriteomenetlused: alla 5.

B. Ennetusprogrammides osalemine

Haridusasutused tõid välja, et nad osalevad 2022/2023 õppeaastal järgnevates ennetusprogrammides:

- **Rohelise Kooli** programmi rakendab süsteemselt Kuusalu Keskkool.
- **Tervist edendava lasteaia/kooli** programmi rakendab süsteemselt Kuusalu Lasteaed Jussike. Lisaks osalevad üksikud õpetajad Kuusalu Keskkoolist.
- **Liikuma Kutsuv Kooli** programmi rakendab süsteemselt Kuusalu Keskkool.
- **Vaikuseminutite** harjutusi kasutavad õpetajad kõigis haridusasutustes.
- **VEPA Käitumisoskuste Mängu** kasutavad üksikud õpetajad Kolga Koolist ja Kuusalu Keskkoolist.
- **Hea kooli/lasteaia programmi** rakendab süsteemselt Kiiu Kiigepõnni Lasteaed, teised ei osale.
- **KiVa programmi** rakendavad süsteemselt Kolga Kool ja Kuusalu Keskkool.
- **Kiusamisest vabaks** programmi rakendavad süsteemselt Kiiu Kiigepõnni Lasteaed, Kolga Kool ja Kuusalu Keskkool.
- **Hooliva Klassi** programmis osalevad üksikud õpetajad Kolga Koolis ja Kuusalu Keskkoolis.

Haridusasutuste ja KOVide andmetel oli viimasel kolmel õppeaastal (2022. aasta lõpu seisuga) **vanemahariduses** tehtud järgnevaid tegevusi.:

- beebikooli, programmi „Imelised aastad“, Gordoni perekooli ja haridusasutused korraldavad ümarlaudu.

Valla spetsialistide hinnangul on seni osalenud pigem vanemad, kellel ei ole suuri probleeme ning grupid täitusid aeglaselt.

LISA 7. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid Loksa linnas

A. Koolist väljalangemise ennetuse sihtgrupid

- 0-18aastasi elanikke 1.1.2022 seisuga: **338** (14% rahvastikust)
- Alushariduses õppurite arv ei ole viimasel kolmel õppeaastal oluliselt muutunud, põhihariduses ja gümnaasiumis õppijate arv on 2022/23 õppeaastal veidi väiksem kui 3 aasta eest.

Allpool on esitatud ülevaade koolist väljalangemise ennetuse sihtgruppidest haridus-, sotsiaal-, tervise ja korrakaitse valdkonnas.

I Alusharidus

- 1 lasteaed = 2022/23 õppeaastal **88** õppurit alushariduses.

- Omavalitsuses **pole eri- ega sobitusrühmi**, samuti ei õpi Loksa elanikke teistes omavalitsustes eri- ega sobitusrühmades.
- Perede arv, kus **vanemaga suhtluses esineb murekohti**, näitaks nähti puudujääke vanemlikes oskustes, tekkis vanemaga konflikt või vanem ei tee koostööd Rajaleidjaga on **7**.
- Sotsiaalmajanduslikel põhjustel puudub aiarühmades sagedasti 4 last.
- Uussisserändajatest laste arv **7**.

II Üldharidus

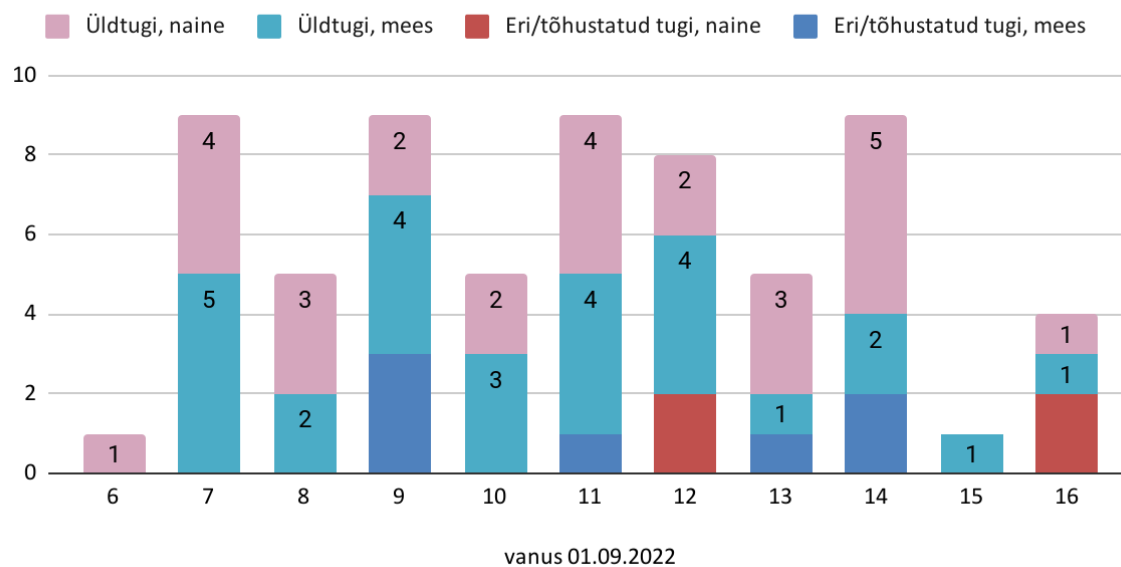
Üldhariduskoolid: **1 gümnaasium** = 2022/23 õppeaastal **214** õppurit põhihariduses ja **32 gümnaasiumiosas**.

- Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilasi I-III kooliastmes oli 11.2022 seisuga **65 (30%** õpilastest)
 - **Üldtugi 25%, tõhustatud tugi 4%, eritugi 1%.**
 - **Poisse on 52%** toega õpilastest.
 - Vanuste lõikes ei eristu ükski grupp tugevalt.

Toevajaduse sagedaseks põhjusteks on EHISes märgitud ajutine õpiraskus ja kirjutamis-lugemisraskus. Samas arvutamiskusega, käitumisprobleemide ja püsiva õpiraskusega on üksikud õpilased.

Teistes KOVides õpib 2022/2023 õppeaastal alla 5 eritoega, tõhustatud toega, LÕK lihtsustatud ning toimetulekuõppel. Need õppijate arvud pole viimasel 3 õppeaastal oluliselt muutunud.

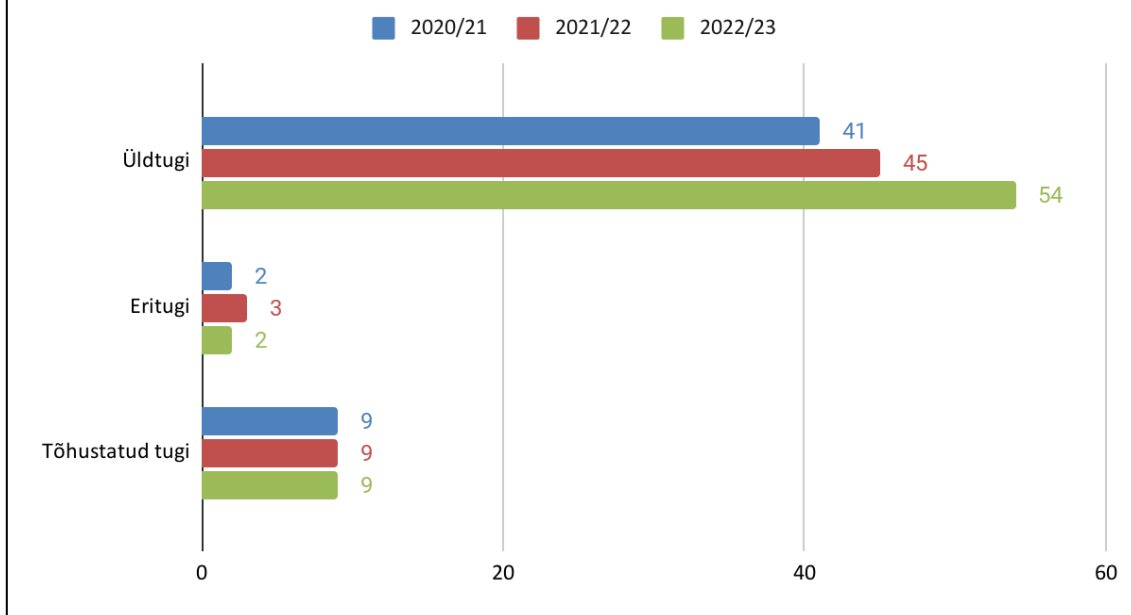
Õpilaste arv üldhariduse statsionaarses õppes soo, vanuse ja toe liigi lõikes 2022

Joonis 29. Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilased I-III kooliastmes omavalitsuse üldhariduskoolides soo ja vanuse lõikes 2022/2023 äa (EHISE andmetel).

- Toega õpilaste arv kolmel viimasel õppeaastal on suurenenud, seda peamiselt üldtoe arvelt. Lihtsustatud õppekavaga õppel oli viimasel kahel õppeaastal 2 õpilast, toimetulekuõppel ja hooldusõppel õpilasi ei olnud.

Toega õpilaste arv viimasel kolmel õppeaastal

Joonis 30. Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv valla üldhariduskoolides EHISE andmetel.

Muud haridusvaldkonna näitajad:

- **Riskikäitumisega noori** oli haridusasutuse hinnangul **7**.
- Uussisserändajaid oli valla koolides 12.2022 seisuga **17**.
- Ajutiselt õppetööst 2021/2022 õppeaastal ühtegi õppurit ei kõrvaldatud. Samuti ei olnud koduõppel õppureid.
- Põhikooli lõpetajate arv, kes ei jätka õppimist järgmisel õppeaastal on olnud viimasel 3 õppeaastal alla 5. Gümnaasiumi kohta on andmed ebatäielikud.
- Gümnaasiumiõpingud katkestas 2020/21- 2021/22 õppeaastal alla 5 õppuri.
- Klassikursuse kordajate arv on viimasel 3 õppeaastal suurenenud vähem kui viielt 6le.

Noortevaldkond:

- Noorte arv (7-19a), kes ei osalenud huvihariduses, -tegevuses ega noorsootöös 2021/22 õppeaastal: umbes **84**.

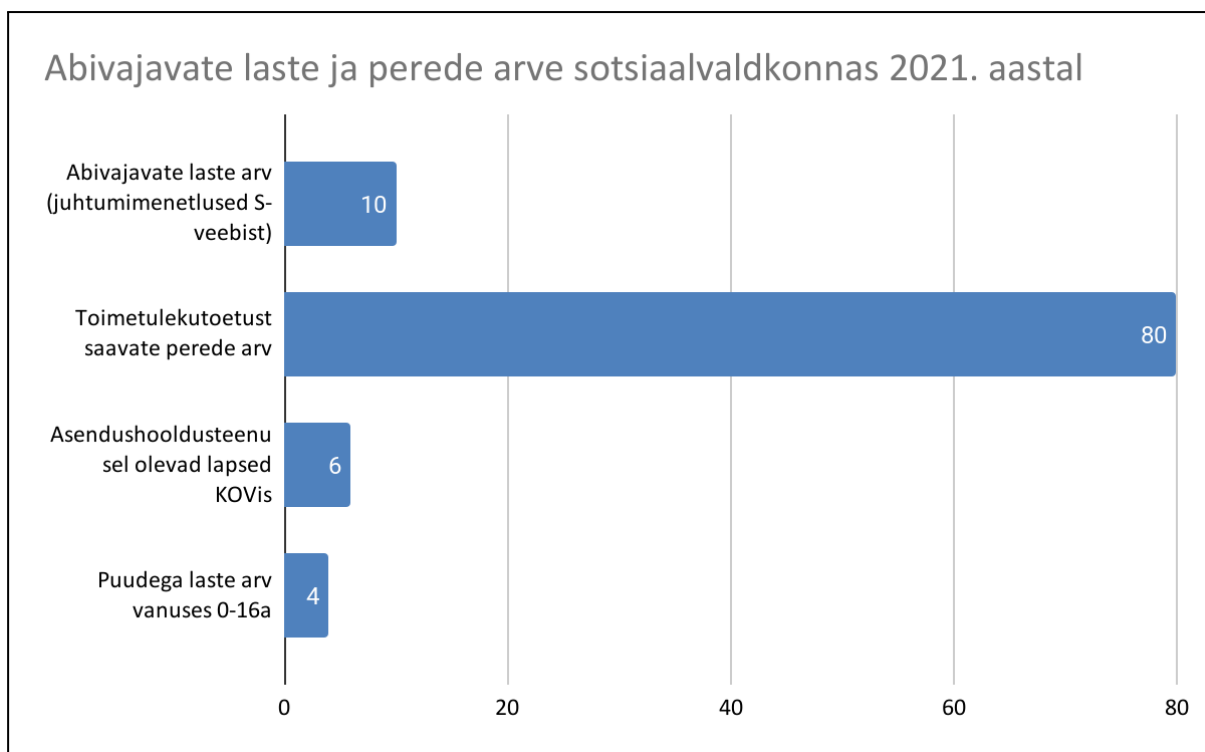
III Tervishoiu valdkond

- 2022/2023 õppeaastal **puuduvad tervislikel põhjustel aiarühmadest** enam kui pool ajast **18** pere lapsed, lisaks osade perede puhul puuduvad andmed puudumise põhjuse kohta.
- **Kooliõe vastuvõtul** on 2022/2023 õppeaastal käinud tihemini kui 3 korda kuus alla 5 õpilase.
- **Vaimse tervise probleemidega** on haridusasutuse hinnangul **23** kooliõpilast.

IV Sotsiaalvaldkond

• 0-17aastaste elanike arv lastekaitse spetsialisti kohta 2022. aastal: 329

- **NEET** noorte arv Loksa omavalitsuses oli 2021. aastal Noortegarantii tugisüsteemi (NGTS) andmetel **19**, mis on 10% vanusegrupist. Omavalitsuse hinnangul oli NEET noori tegelikult rohkem, umbes **30**.
- Abivajavate laste arv (juhtumimenetlused S-veebist): **10**
- Puudega laste arv vanuses 0-16a SKA andmetel seisuga 31.12.2021: alla 5.

Joonis 31. Abivajavate laste arve sotsiaalvaldkonnas 2021. aastal omavalitsuse andmetel

Teenusesaajate arv 2021.aastal:

- Toimetulekutoetust saavate pere arve: **80**
- Asendushooldusteenusel olevad lapsed KOVis: **6**
- Lastega pere arve, kellele on määratud tugiisik: alla 5.
- Puudega lapse lastehoiuteenuse saajate arv SKA andmetel: 0
- Puudega laste arv, kellele on määratud tugiisik: 0
- KOVi turvakodudes lapsi ei olnud.

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse saajate arv:

- Lapse esindaja taotluse alusel tehti 2021. aastal alla 5 teenusele suunamise otsust ja ka **teenust kasutas alla 5 lapse**. KOVi poolt taotlusi ei tehtud.

Sotsiaalkindlustusameti esitatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse kasutamise andmete põhjal ei ole võimalik üheselt välja tuua, kui paljud teenust said. Samuti ei ole võimalik järeldada, kui suur osa suunamisotsustega isikutest teenust tarbisid, sest sama isiku kohta võib olla mitu otsust ning suunamine ja teenuse kasutamine võivad toimuda erinevatel aastatel.

V Korrakaitse

- Lastega pere arve, kus 2021.aastal registreeriti lähisuhtevägivalla juhtum: 10
- Alaealiste õigusrikkujate arvu kohta omavalitsusel info puudub.

B. Ennetusprogrammides osalemine

Haridusasutused tõid välja, et nad osalevad 2022/2023 õppeaastal järgnevates ennetusprogrammides:

- **Ettevõtliku kooli** programmi rakendab süsteemselt Loksa Gümnaasium.
- **Tervist edendava lasteaia** programmi rakendab süsteemselt Loksa Lasteaed Õnnetriinu.
- **Liikuma Kutsuv Kooli** programmi rakendab süsteemselt Loksa Gümnaasium.
- **Vaikuseminutite** harjutusi kasutavad üksikud õpetajad nii lasteaiast kui ka koolist.
- **VEPA Käitumisoskuste Mängu** ja **Kiusamisest vabaks** rakendavad üksikud õpetajad Loksa Gümnaasiumist.

Vanemahariduse valdkond on piirkonnas katmata, perekoole ja -koolitusi ei toimu. Kohapeal piisava hulga vanemate leidmist peeti pigem raskeks. Grupi suuruse mõttes peaksid olema eesti ja venekeelsed pered koos, kuid siis on vaja kakskeelset koolitust.

LISA 8. Ennetuse sihtgrupid, ennetusprogrammid

Raasiku vallas

A. Koolist väljalangemise ennetuse sihtgrupid

- 0-18aastasi elanikke 1.1.2022 seisuga: **1 403** (27% rahvastikust)
- Võrreldes varasemate õppeaastatega on 2022/2023 õppeaastal **oluliselt rohkem alushariduse õppureid**, põhikoolis õppijate arv ei ole viimasel 3 õppeaastal oluliselt muutunud ning gümnaasiumit vallas pole.

Allpool on esitatud ülevaade koolist väljalangemise ennetuse sihtgruppidest haridus-, sotsiaal-, tervise ja korrakaitse valdkonnas.

I Alusharidus

- 1 lasteaed + 1 lasteaed-alkool + 2 lasteaed-põhikooli = 2022/23 õppeaastal **394** õppurit alushariduses.

- Alushariduse õppurite arv suurenes 2022/2023 õppeaastal oluliselt seoses uute rühmade avamisega.
- Omavalitsuses **pole eri- ega sobitusrühmi**, alla 5 valla elanikest on erirühmas teises omavalitsuses.
- Sotsiaalmajanduslikel põhjustel enamasti aiarühmades ei puuduta või ole haridusasutustel selle kohta infot.
- Uussisserändajatest lapsi oli EHISe andmetel 12.2022 seisuga lasteaias alla 5.

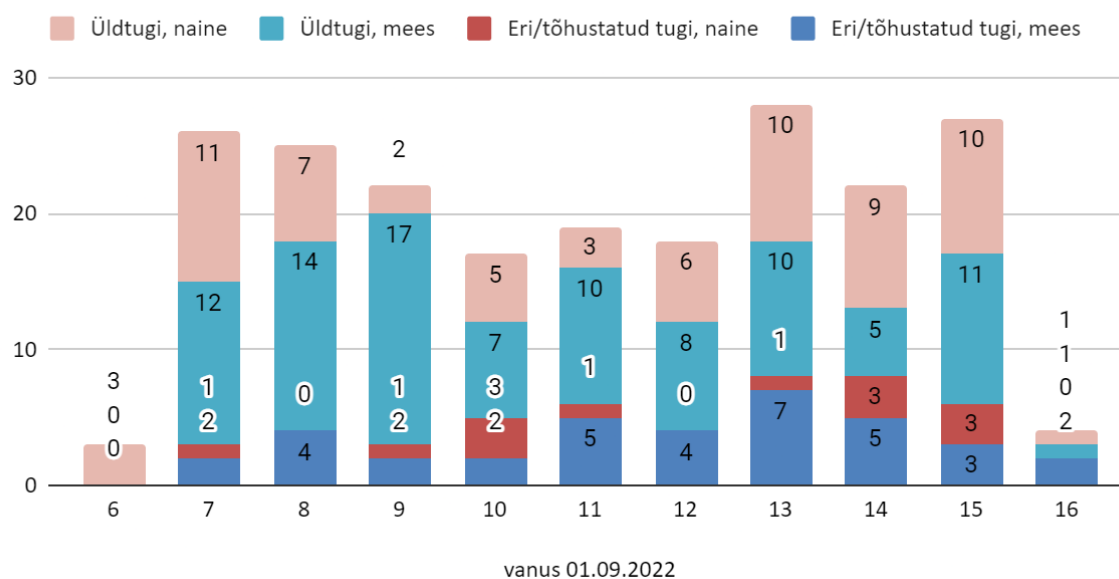
Haridusasutustel paluti hinnata perede arvu, kus **vanemaga suhtluses esineb murekohti**, näiteks nähti puudujääke vanemlikes oskustes, tekkis vanemaga konflikt või vanem ei tee koostööd Rajaleidjaga. Osadel puudub see info, ühes haridusasutuses toodi välja 3 peret, kellest ei soovi pöörduda Rajaleidjasse ja 2 eitavad probleemi.

II Üldharidus

1 lasteaed-alkool + 2 lasteaed-põhikooli + 1 põhikool = 2022/23 õppeaastal **749 õppurit põhihariduses**. Gümnaasiume vallas pole.

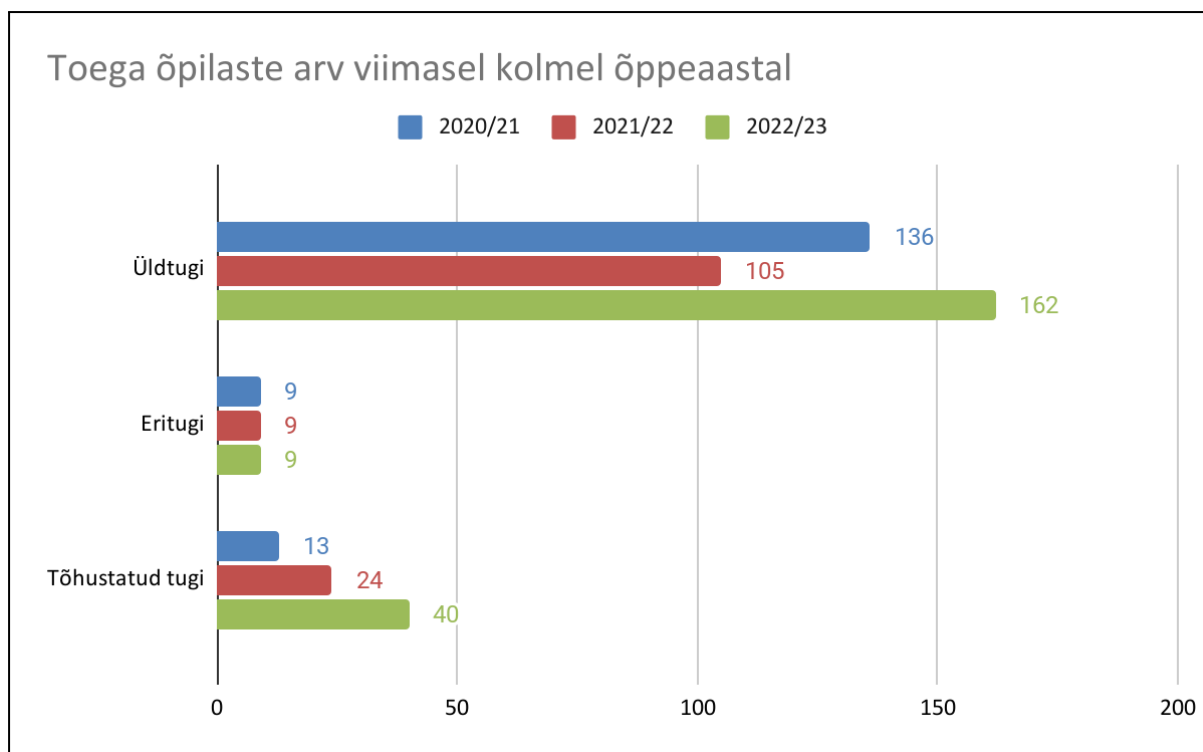
- Üld-, eri- ja tõhustatud toe õpilasi I-III kooliastmes oli 11.2022 seisuga **211 (28%** õpilastest)
 - **Üldtugi 22%, tõhustatud tugi 5%, eritugi 1%.**
 - **Poisse on 62%** toega õpilastest.
 - Vanuste lõikes ei eristu ükski grupp tugevalt, enim on 7-9aastasi ning 13-15 aastasi.

Õpilaste arv üldhariduse statsionaarses õppes soo, vanuse ja toe liigi lõikes 2022

Joonis 32. Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilased I-III kooliastmes omavalitsuse üldhariduskoolides soo ja vanuse lõikes 2022/2023 äa (EHISe andmetel).

- Toega õpilaste arv kolmel viimasel õppeaastal on suurenenud, seda peamiselt üldtoe ning ka tõhustatud toe arvelt. Lihtsustatud õppekavaga õppel oli viimasel kahel õppeaastal alla 5 õpilase, toimetulekuõppel ja hooldusõppel õpilasi ei olnud.
- **Teistes KOVides** õpib 2022/2023 õppeaastal alla 5 eritoega, tõhustatud toega, LÕK lihtsustatud ning toimetulekuõppel. Need õppijate arvud pole viimasel 3 õppeaastal oluliselt muutunud.

Joonis 33. Üld-, eri- ja tõhustatud toega õpilaste arv valla üldhariduskoolides EHISe andmetel.

Muud haridusvaldkonna näitajad:

- **Koduõppel** on 2022/2023 õppeaastal vanema soovil 7 õppurit, varasematel aastatel oli neid alla 5.
- **Ajutiselt õppetööst kõrvaldati** 2021/2022 õppeaastal 1-2 õpilast haridusasutuse kohta.
- **Uussisserändajatest** õppureid vallas oli 12.2022 seisuga EHIS andmetel alla 5.
- Riskikäitumisega noorte arvu ei osanud haridusasutused välja tuua.
- Põhikooli lõpetajate arv, kes **ei jätkka õppimist** järgmisel õppeaastal on olnud viimasel 3 õppeaastal kuni **5 õppurit**.
- **Klassikursuse kordajate arv** on viimasel 3 õppeaastal olnud **kuni 5 õppurit**.

Noortevaldkond:

- Noorte arv (7-19a), kes ei osalenud huvihariduses, -tegevuses ega noorsootöös 2021/22 õppeaastal: umbes **185**.

Mitteosalevate noorte arv on hinnanguline ja saadi Raasiku vallas tegutsevates koolides õppivate laste klassipõhise kaardistamisega. Kuna kõik lapsed ei õpi Raasiku valla koolides, siis on arvesse võetud proportsioone.

III Tervishoiu valdkond

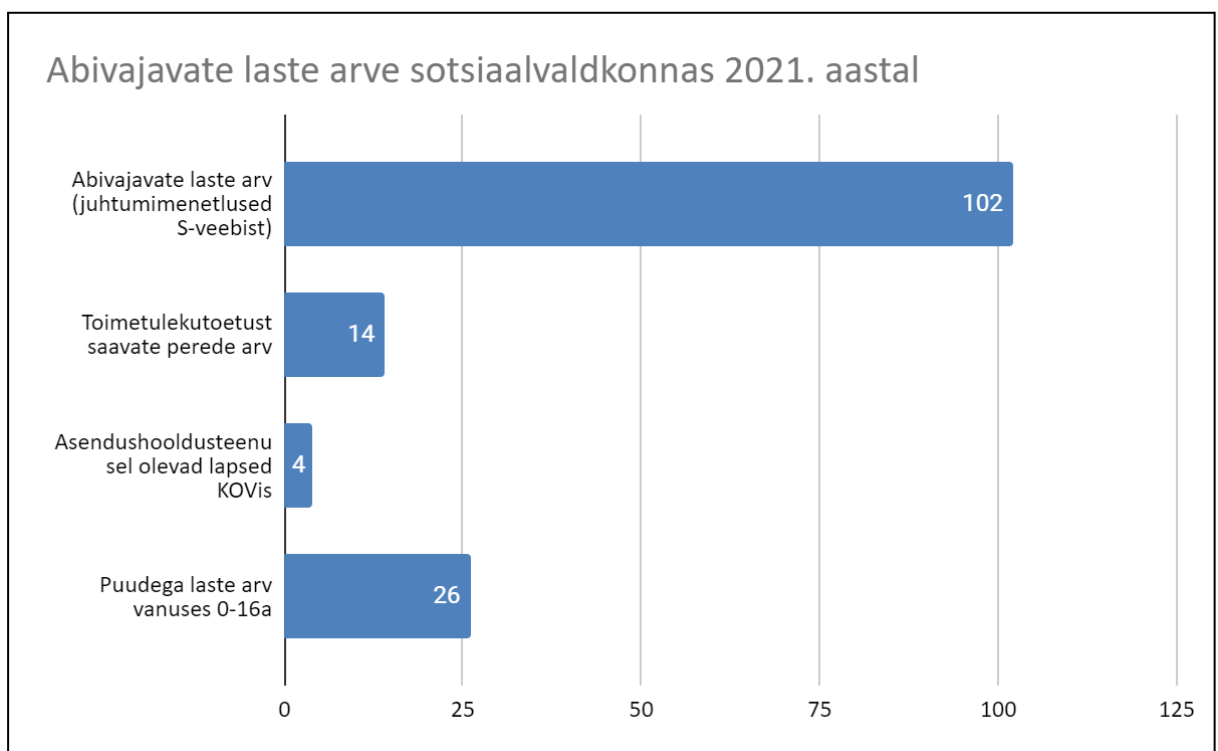
- 2022/2023 õppeaastal **puuduvad tervislikel põhjustel aiarühmadest sagedasti 17 last**, seejuures ühe haridusasutuse andmed puuduvad.
- **Ühes haridusasutuses on kooliõe vastuvõtul** 2022/2023 õppeaastal käinud tihemini kui 3 korda kuus **15 õpilast**, teiste asutuste kohta andmed puuduvad.

- **Vaimse tervise probleemidega** on 2 haridusasutuse hinnangul kokku **17** kooliõpilast, teiste asutuste kohta andmed puuduvad.

IV Sotsiaalvaldkond

- 0-17aastaste elanike arv lastekaitse spetsialisti kohta 2022. aastal: **1288**

- **NEET** noorte arv omavalitsuses oli 2021. aastal Noortegarantii tugisüsteemi (NGTS) andmetel **78**, mis on 15% vanusegrupist. Omavalitsuse hinnangul oli NEET noori tegelikult vähem, umbes **20**.
- Abivajavate laste arv (juhtumimenetlused S-veebist): **102**
- Puudega laste arv vanuses 0-16a SKA andmetel seisuga 31.12.2021: **26**

Joonis 34. Abivajavate laste arve sotsiaalvaldkonnas 2021. aastal omavalitsuse andmetel

Teenusesaajate arv 2021.aastal:

- Toimetulekutoetust saavate perede arv: **14**
- Asendushooldusteenusel olevad lapsed KOVis: **4**
- Lastega perede arv, kellele on määratud tugiisik: **8**
- Puudega laste arv, kellele on määratud tugiisik: **9**
- Puudega lapse lastehoiuteenuse saajate arv SKA andmetel: 0
- KOVi turvakodudes lapsi ei olnud.

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse saajate arv:

- Lapse esindaja taotluse alusel tehti 2021. aastal alla 12 teenusele suunamise otsust ja **teenust kasutas 22 last**. KOVi poolt tehti alla 5 taotluse ja teenust kasutas **5 last**.

Sotsiaalkindlustusameti esitatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse kasutamise andmete põhjal ei ole võimalik üheselt välja tuua, kui paljud teenust said. Samuti ei ole võimalik järeldada, kui suur osa suunamisotsustega isikutest teenust tarbisid, sest sama isiku kohta võib olla mitu otsust ning suunamine ja teenuse kasutamine võivad toimuda erinevatel aastatel.

V Korrakaitse

2021.aasta andmed:

- Lastega perede arv, kus registreeriti **lähisuhtevägivalla juhtum: 12**
- **Alaealiste õigusrikkujate arv**, väärteomenetlused: **8**
- Alaealiste õigusrikkujate arv, kuriteomenetlused: **9** (neist 8 sama isiku poolt)

B. Ennetusprogrammides osalemine

Haridusasutused töid välja, et nad osalevad 2022/2023 õppeaastal järgnevates ennetusprogrammides:

- **Rohelise Kooli** programmi rakendab süsteemselt Pikavere Mõisakool.
- **Ettevõtliku kooli** programmi rakendab süsteemselt Raasiku Kool.
- **Tervist edendava lasteaia/kooli** programmi rakendavad süsteemselt Aruküla Lasteaed Rukkilill, Pikavere Mõisakool ja Aruküla Põhikool.
- **Liikuma Kutsuv Kooli** programmi rakendab süsteemselt Pikavere Mõisakool ja osalevad üksikud õpetajad Raasiku Koolist. Aruküla Põhikool kaalub osalemist. Programm ei ole suunatud lasteaedadele.
- **Vaikuseminutite harjutusi ja VEPA Käitumisoskuste Mängu** kasutavad üksikud õpetajad Raasiku Koolist ja Aruküla Põhikoolist.
- **KiVa programmi** rakendavad süsteemselt Raasiku Kool ja Pikavere Mõisakool, Aruküla Põhikool kaalub osalemist.
- **Kiusamisest vabaks** programmi kasutavad üksikud õpetajad Aruküla Lasteaiaist Rukkilill ja Raasiku Koolist. Aruküla Põhikool loobus osalemist, sest õpetajad ei näinud sellest piisavalt kasu.
- **MTÜ Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis ehk TORE** programmi kasutavad üksikud õpetajad Raasiku Koolist.

Haridusasutuste ja KOVide andmetel oli viimasel kolmel õppeaastal (2022. aasta lõpu seisuga) **vanemahariduses** tehtud järgnevaid tegevusi.

- beebikooli, "Imelised aastad" programmi ning suunatud kohalikke „Hoolivad isad“ programmi. Lisaks korraldasid haridusasutused ümarlaudu ning koolitusi.

LISA 9. Fookusgruppide laiendatud kokkuvõte

I Teenuste kvaliteeti mõjutavad tegurid

A. Tugispetsialistide puudus

Fookusgruppides osalejad tõid **suurima probleemina esile tugispetsialistide puudumise**. Eriti kriitiline on logopeedide leidmine, kuid ka teiste tugispetsialistidega on probleeme kõigis omavalitsustes.

„Kõik personaliotsingud on CV-Keskuses,.. logopeedi ja eripedagoogi kuulutused olid pidevalt üles visatud ja null kandideerimist kolme aasta jooksul. Ehk see ongi see, et kui meil on keegi tuttav kuskil ja mingid sidemed, siis me saame inimese läbi tutvuste... või tulevad kandideerima need, kes ei vasta seaduse silmis kvalifikatsioonile.“ (FG1_ID1)

„2300ga ei leia logopeedi. Keegi otsis 2500ga — ei leidnud, eks. Mis nagu KOVi mõistes on väga viisakas palk, aga sa ikkagi ei leia neid spetsialiste, sest neid ei ole.“ (FG11_ID1)

„Meil on sama lugu, et meil on tegelikult logopeedi koht olemas, mis on 7 aastat täitmata. Noh, vahepeal on seda teenusena lihtsalt sisse ostetud, aga nüüd ei ole enam ka seda osta.“ (FG12_ID6)

Võimalike lahendusena pakuti välja toetuste loomine, mis aitaksid väljaspool tõmbekeskusi spetsialiste paremini leida ja praktikavõimaluse pakkumist tudengitele.

„...vajalik, et riigi poolt oleks mingisugune täiendav toetus näiteks, mis kataks suuremas mahus ära tugispetsialisti töötasu, sest meil on ka väga keeruline konkureerida suuremate linnadega.“ (FG1_ID2)

„Juba ülikooliga hakata koostööd tegema, kes inimesed juba bakas on, et juba hakata nagu, et näed, tule meile, siia meile valda praktikale, ja juba siis teha nagu see töökoht nendele siin, nagu nendele tudengitele kuidagi apetiitseks.“ (FG12_ID3)

Samas ei pruugi ka sellest kasu olla, sest logopeede ja eripedagooge on puudu ka tõmbekeskustes ja koolitustellimus ei ole vastanud vajadusele.

“Haridusministeerium on toredad uuringud teinud — öelnud, et numbriliselt on spetsialistid küll olemas, mis kataksid terve Eesti vajaduse; otsige üles, pange tööle. Halloo! Kui see spetsialist töötabki mujal, teisel ametikohal... on teada, et on suurendatud riigi tellimust logopeedidele ja eripedagoogidele. Aga me oleme kümme aastat juba riigile seda nagu rääkinud. Noh, nüüd on tulnud — viie aasta pärast saavad valmis.“ (FG1_ID1)

Perede ja laste tugiisikuid on raske leida ka seepärast, et enamasti on neile pakkuda käsunduslepinguga ja väikese koormusega tööd. Seepärast võetakse tööle vastava ettevalmistusega inimesi ja suunatakse ta koheselt täiendkoolitustele

B. Toevajadusega õppurite märkamine

Peamiselt märkavad klassijuhatajad, aine- ja rühmaõpetajad esimesena probleeme. Mõned klassijuhatajad aga ei näe endal seda rolli, ei jõua kõigi õpilastega tegeleda või ei oska probleeme ära tunda.

„...on viis minutit klassijuhataja tundi.. võimalus justkui on, selle klassijuhataja näol, aga õpetaja kas ei ole motiveeritud või ei näe seda tähtsust ja rolli“ (FG11_ID1)

„laps ütleb, et ärge minge klassijuhataja juurde... ei taha tegelikult, et see läheks nii-öelda... jõuaks kooli peale see jutt... kui juba klassijuhataja märkab või midagi on, siis tegelikult on juba asi natukene jama... tulevad rääkima tegelikult ja märkavad kaasõpilased“ (FG3_ID5)

Suuremas koolis on erivajadustega õpilaste märkamine üldiselt keerukam, sest õpetajad peavad tegelema rohkemate õpilastega.

„Noh, lapsed on ise rääkinud ju, et, eh, nad suudavad õpetajad ära petta — kas siis teevad töid maha või... Õpetajad ei märkagi. Vaatad, et lapsel hinded korras, aga tegelikult seal taga on ikka väga suur abivajadus.“ (FG8_ID3)

Mõnedes haridusasutustes teevad sotsiaalpedagoogid või psühholoogid vaatlusi, et tuvastada probleeme. Paljudel ei jätku väikese töökoormuse tõttu selleks aega.

„Meil üks sotsiaalpedagoog, kes kahes koolis töötab — tema teeb küll hästi tublisti seda kaardistust. Teiste puhul see nii süsteemne ei ole.“ (FG1_ID5)

Võimalikuks lahenduseks on seejuures õpetajate ja tugispetsialistide koostöö: õpetajad paluvad teha vaatlusi vastavalt vajadusele.

“Kui mõni õpetaja annab märku, et tal on mingi lapsega konkreetne mure — siis eripedagoog või psühholoog läheb rühma, teeb oma vaatluse ja siis vastavalt sellele, mis ta seal näeb, otsustame edasi, mis teha. (FG2_ID1)

Lisaks mainiti, et lapsed ise pöörduvad oma muredega ka koolipersonali teiste liikmete, näiteks õppealajuhataja või kooliõe poole.

„Nii et öde, kes täna ka [kooli nimi] on, ütleb, et ta teeb tegelikult 50% psühholoogi tööd, mis on hästi palju. Need lapsed tulevad sinna, räägivad...“ (FG3_ID5)

C. Vanematega koostöö

Tugiteenuste pakkumisel on **vanematega koostöö** oluline, kuid seal on mitmeid probleeme:

- Vanemlikud oskused vajavad toetamist.

„See, et me pakume siin nagu mingisuguseid koolikesi ja loenguid siin aasta või kahe tagant... See ei anna seda tulemust, mida me ootame. Me näeme tegelikult oma tööd tehes, et väga palju probleeme taandubki sellele vanemlikule oskusele, ja me näeme, et seda vanemlikku oskust tegelikult ei ole.“ (FG3_ID3)

- Viimastel aastatel on vanemad koolikohustuse täitmist vähem tõsiselt võtma hakanud, eriti pärast distantsõpet on lühiajalisi puudumisi vanema tõendiga oluliselt rohkem.

„Mina olen ka võtnud näiteks ja helistanud lapsevanemale ja rääkinud, ja vähemalt positiivne näide on see, et siamaani laps käib nüüd koolis. Pärast vestlust lapsevanemaga on olnud laps koolis. Aga enne seda oli... kogu aeg puudus — üks päev oli, üks päev ei olnud.“ (FG2_ID2)

- Osad vanemad ei soovi, et nende lastele tugiteenuseid pakutakse.

„Lasteaia lõpus ei ole vanemad valmis ... tunnistama oma lapse eripära ... saavad meie meditsiinasutusest või ka Rajaleidjast soovitusi, siis vanemad ikkagi ei luba neid täita. Ja see probleem siis eskaleerub pigem siis... Kui ta siin kohe kooli minnes ei tule välja, siis tuleb välja sellel hetkel, kui algklasside osa lõpeb.“ (FG7_ID1)

„Tegelikult see peretugevdus, mis praegu on, kus me teeme koostööd SOSiga — eks ta kindlasti on teatud puhkudel aidanud. Aga vahel lihtsalt jääb sul nagu sellest motiveerimisoskusest võib-olla puudu, või vanemate soovist ikkagi tegelikult teenust vastu võtta.“ (FG5_ID2)

- Vanemad ei näe probleemi, ei oska õigel abi küsida või on oma vaimse tervise probleemidega kimpus ja ei otsi seetõttu abi.

„Vanem on tihti ka ise nii kustunud, et temast ei olegi nagu vanemat nii-öelda.“ (FG5_ID4)

„Aga lasteaias, töötades ka vanematega, olen kuulnud sellist lauset, et “mul oli ka koolis raske — sain hakkama; koolis ongi raske; küll ta saab ka hakkama”.“ (FG8_ID3)

- Vanemad ootavad kiiret lahendust, kuid probleemid on keerukad ja nende lahendamine võtab aega.

„Mõned võtavad seda Rajaleidjat nagu mingit imeravimit, et nüüd, kui ma Rajaleidjas käin, siis selle otsusega automaatselt minu lapsega kõik muutub.“ (FG8_ID2)

- Rajaleidja otsuse edastatakse vanemale ja siis on tal õigus keelduda selle jagamisest haridusasutusega. Enamasti siiski vanemad jagavad dokumente.

„See Rajaleidja otsus läheb automaatselt EHISesse üles, ja kui lapsevanem on sellega nõus, et see otsus tuleb koolile avalikuks, siis me lihtsalt sisestame selle kuupäeva, millal lapsevanem on sellega nõus. Ja reeglina loomulikult lapsevanem on nõus. (FG8_ID2)

„Koostöö nii-öelda koduga olnud väga tihe ja me teame, millal nad Rajaleidjasse lähevad, siis kooli HEV-koordinaator hoiab tegelikult sellel asjal nii-öelda silma peal, kas seal on ka käidud, kas te saite mingi paberi, kas te edastate selle ka kooli?“ (FG8_ID1)

- Lasteaedadatel on vaja vanema kirjalikku nõusolekut enne kui tugispetsialistid saavad lapsega tegeleda ja see võib aeglustada abi andmist. Osad lasteaiad küsivad nõusoleku etteulatuvalt lasteaeda astumisel ja siis on lihtsam toimetada.

„Kui lapsevanem tuleb lasteaeda lapsega, siis on valmis tehtud selline põhi, kus ta märgib ära kohe, kas tema lapsega või tema lapse arengut võib omakorda toetada tugiteenuse pakkuja. Ja pole veel olnud lapsevanemat, kes seda ei oleks soovinud. Ta kohe alguses teeb selle juba ära.“ (FG4_ID7)

D. Haridusasutuste vahelise liikumisega kaasnevad väljakutsed

Fookusgruppides osalejatelt uuriti piiranguid ja kitsaskohti tugiteenuste järjepidevuse tagamisel üleminekul järgmisele haridustasemele ja/või liikudes haridusasutuste vahel;

Leiti, et kodust kaugemale gümnaasiumisse või teise valla õppeasutusse minekul esineb rohkem probleeme. Kogukonnasiseselt toimib enamasti pigem hästi lasteaedade ja koolide koostöö.

„Seal, kui toevajadusega laps liigub lasteaiast, see on üks kogukond — seal on asi lihtsam... kui toevajadusega lapsed liiguvad ... gümnaasiumisse, mis on ikkagi... suur kool, siis siin tekib küll sügav auk.“ (FG1_ID1)

Kevadeti kohtutakse ja arutatakse kooli minevate laste üle, toimub eelkool või koolikülastus kooliteelikutega. Osad alushariduse pakkujad edastavad toevajadustega koolieelike kohta info aasta alguses, et koolidel oleks parem ettevalmistusi teha.

„Meil on täna pigem nagu rohkem koostööd konkreetse piirkonna lasteaiaga ja kooli vahel... kooli spetsialistid käivad ja külastavad juba viimases lasteaiarühmas lapsi, kohtuvad lasteaiaga ja teevad kohtumisi, jälgivad, vaatavad, annavad infot nende erivajadustega või tuge vajavate laste osas siis omavahel.“ (FG3_ID1)

Mõned fookusgruppides osalejad tõid välja andmekaitsega seotud probleeme.

„Üks takistav tegur on muidugi ka andmekaitse ... Üks kool tunneb, et temal ei ole õigust seda infot järgmisele koolile rääkida; järgmine kool siis ka tunneb, et temal ei ole õigust võib-olla küsida. Ja kui siin lapsevanem ei tee piisavalt koostööd või Rajaleidja dokumendid ei liigu kaasa, siis see info jääbki tihtipeale kaduma.“ (FG1_ID2)

„See individuaalse arengu jälgimise kaart on ikka totaalselt salastatud dokument... Miks ei võiks individuaalse arengu jälgimise kaart liikuda koos lapsega järgmisesse kooli... sa hakkad leiutama nagu jalgratast.“ (FG10_ID1)

Digitaalne andmeedastus on viimastel aastatel muutunud valdavaks ja vähendanud olukordi, kus haridusasutus ei saa infot.

„Kui lasteaias saab koolivalmiduskaart valmis, siis see lähebki läbi näiteks selle ARNO keskkonna ju... Täna lasteaiad on COVIDi tõttu hakanud seda digitaalselt allkirjastama, seda koolivalmiduskaarti. See ongi, et... ta on elektroonselt olemas, ja see juba tegi natuke kergemaks, et lapsevanem saab kohe meiliga kooli selle saata.“ (FG3_ID1)

Tihti pole probleemiks siiski info liikumine, vaid kooli pakutavate võimaluste piiratud.

„Nad vajavad väga selgelt nagu väiksemat klassikollektiivi... kriitiliseks läheb asi siis, kui koolil ei ole seda ressursi, et seda klassi luua.“ (FG2_ID3)

Eraldi tähelepanu tuleb pöörata lastele, kes ei ole lasteaias käinud või on väga palju sealt puudunud.

„Et ta ei olegi nagu käinud väga lasteaias. Siis meil õpetajatel on ka see nagu meetod, et nad ikkagi kevadel... lisaks sellele, et nad käivad lasteaias ja suhtlevad õpetajaga, nad kutsuvad ka lapsed enda juurde vestlustele ja vaatavad reaalselt, mida laps oskab, mida ei oska.“ (FG10_ID1)

Teisest koolist tulnud õpilastega ja nende vanematega vesteldakse enne kooli tulemist pikemalt ning enamasti saab selle käigus vajaliku info.

„Kuna tavaliselt ma õpilasi võtan vastu koos vanemaga niimoodi, et me üsna pikalt ikkagi räägime — räägime need murekohad ära, mis on — ja ei ole muid kogemusi, et mingeid tõrkeid olnud... Oleme saanud kõik asjad, info kätte nagu.“ (FG2_ID4)

Siiski on olukordi, kus vanem ei ole soovinud toevajaduse infot edastada ja see tekitab probleeme uues koolis.

„Aga on päris mitmed juhtumid ka, kus ikkagi ta tuleb meile nii-öelda puhaste paberitega, ja siis on juba esimese paari-kolme nädala jooksul näha, et tegelikult ta vajaks nagu kohandusi või kohandatud õppekeskkonda Ja siis tegelikult tuleb ka välja, et lapsel on võib-olla olemas otsus, aga lapsevanem ei ole soovinud selle rakendamist ja on lootnud, et see keskkonnavaheetus mõjub positiivselt.“ (FG6_ID6)

E. Muud tõrked teenuste pakkumisel

Erinevate **teenuste integreerimise** osas probleeme ei osatud välja tuua ja pigem rõhutati, et on võimalik paindlikult läheneda ja kattuvusi vältida:

„Me oleme vältinud seda ka, et ei oleks topelt mingeid asju.“ (FG5_ID4)

Väiksemates kohtades on väljakutseks, et kohalikud **kardavad kohapeal** näiteks psühholoogi teenust tarbida, sest **kardavad, et nende info ei jää konfidentsiaalseks**.

„Riskikoht on selles, et paljud kohapeal elavad inimesed ei taha oma probleemidest ju kohapeal rääkida... Väikeses kogukonnas info — isegi see info, mis ei tohiks levida — levib tohutu kiirusega.“ (FG1_ID1)

Üldiselt leiti, et teenuste kvaliteeti mõjutavad enim osapoolte suhtumised, hoiakud, väärtused ja motivatsioon. Kui on tahe aidata ja kõik osapooled panustavad, siis lahendused leitakse.

II Tähelepanekud spetsialistide ülesannetest ja koormusest haridusasutustes

A. Abiõpetajad

Küsitluses ja fookusgruppides toodi **abiõpetajate ülesannetena** välja järgnevat:

- Peamiseks ülesandeks on õpilaste toetamine ainetundides, kuid mõned viivad läbi ka individuaalseid tunde või õpiabirühma.

„Üks õpetaja käib siis erinevates tundides .. Ja kui on tarvis, siis on ta ... ja kui on midagi spetsiifilisemat vaja õpetada või harjutada või mingit muud ülesannet teha, siis ta liigub ka klassist välja nende õpilastega. (FG6_ID1)

- Lisaks mainiti laste vaatlemist, nende murede ära kuulamist, koos mängimist ning tähelepanu hoidmist õppetööl.

„Aitan lapsel vajadusel individuaalselt materjaliga tööd teha. Suunan, kui märkan, et õpilane kaotas järje tunnis või jäi teistest maha.“ (K_ID11)

- Abiõpetajad aitavad oma tegevusega ennetada õpiraskuste tekkimist.

„Mina leian, et... kõikides esimestes klassides võiks olla abiõpetaja — see juba vähendaks nagu, ma arvan, edasisi neid õpiraskuseid ja probleeme nagu vanemates klassides. Kuna see esimeste klasside tase on nii ebahõltslane ja erivajadusega lapsed tuleb ka aina rohkem.“ (FG12_ID3)

Abiõpetajad leidsid, et neil **ei jää piisavalt aega** kõigi lastega tegelemiseks. Lisaks soovitakse arendada sotsiaalseid oskusi ja pakkuda rohkem füüsilist tegevust.

Õpiabitundide tegemisel on probleemiks tunniplaani koostamine. Õpiabitunnid kipuvad jäävad koolipäeva lõppu, mil lapsed on juba väsinud.

“..algklassides, ma arvan, on see ka, et, ütleme, peale viiendat tundi nagu individuaaltunde teha — see on raske algklassiõpilasele, et teha peale nende tunde.”(FG10_ID2)

Fookusgruppides mainiti veel, et abiõpetajad on pigem esimeses-teises klassis, vanemates klassides on neid vähem. Samas vajadust nähakse ka teises kooliastmes.

„Teine kooliaste, kus on, olgem ausad, ka abiõpetajaid tundi vaja.“ (FG8_ID1)

B. AEVKO/HEVKO

Küsitluses ja fookusgruppides toodi **HEVKOde ülesannetena** välja järgnevat:

- Juhtumikorraldust ning koostööd lapse arengu toetamiseks vajalike osapooltega, sh vanemad, tugispetsialistid, lastekaitse jt.

„HEVKO ongi see, kes kokku kutsub, jälgib.... Ja et ei oleks see, et aasta aega on midagi tehtud või laps on koolis käinud, aga keegi ei ole jälginud, mis vahepeal saanud on — võib-olla mingid meetmed on ka määratud, aga analüüsitud ei ole, kas need meetmed toimivad.“ (FG11_ID1)

- Omajagu aega kulub vajaliku dokumentatsiooniga tegelemisele (Rajaleidjale dokumendid, individuaalse arengu jälgimise kaart jne)

„Ma ei oska niimoodi öelda, milline asi see kõige rohkem aega võtab. Üks päev võtab võib-olla vanematega suhtlemine rohkem aega, teine päev võtab dokumentatsioon rohkem aega. Üheselt välja tuua, et see konkreetne asi võtab hästi palju aega, ma küll välja ei oska tuua.“ (FG12_ID4)

- Mõned mainisid ka õpetajate nõustamist, laste vaatlemist ning individuaalsete õppekavade koostamist.

„Põhiline töö ongi siis õpetajate nõustamine, ja kui klassis on mõned lapsed erivajadusega, millist tuge me siis... noh, selle nagu koordineerimine, et millist tuge siis kooli poolt pakkuda saame. Rajaleidja ja lastevanematega siis suhtlemine ja selle töö koordineerimine, ja siis muidugi individuaalsed õppekavad ja arengu jälgimise kaartide täitmine, selle suunamine nagu.“ (HEVKO, FG12_ID3)

Esmane info tuge vajavate laste kohta tuleb tavaliselt õpetajatelt. Edasine **tööprotsess** sõltub sellest, millised spetsialistid on koolis kohapeal ja kas on võimalik teha esmane toevajaduse hindamine õppeasutuses või tuleb selleks pöörduda Rajaleidja poole.

„Kogun infot aineõpetajatelt ja klassijuhatajatelt võimalike toevajajate kohta. Vahendan infot huvigruppide vahel (kool, kodu, nõustajad, KOV).“ (K_ID9)

Osades koolides on iganädalased tugimeeskondade kohtumised, teistel vajadusepõhiselt kohtumised, kus konkreetse õpilasi üle arutatakse.

Väikese koormusega HEV koordinaatorid olid ajahädas.

„Minu töökoormus on liiga suur. Meil on neid abivajavaid lapsi liiga palju, et õppejuhi töö kõrvalt seda HEV-koordinaatori tööd teha.“ (FG4_ID2)

HEVKOd **sooviks rohkem tegeleda** ennetavate tegevustega, peredega suhelda ja vanematele koolitusi korraldada.

Omavalitsuste esindajad tõid välja, et põhitööna HEVKO rolli täitmine on **oluline juhtumikorralduse parandamiseks**.

„...ei ole ju täielikult sada protsenti HEVKOde rollile pühendumust tegelikult. Kui sealt ka saaks selle suuna, et tal ongi see monitooring, tugivõrgustiku koordineerimine, järelvaatus — kõik see tegevus oleks selle HEVKO tegevusi all ainuüksi — siis ma arvan, et sealt juba sada protsenti tema töö kvaliteet oleks ka tagatud.“ (FG11_ID2)

Toodi ka näide olukorrast, kus HEVKO koormust suurendati, kuid see jagati mitme inimese vahel ning süsteemset lähenemist ei saavutatud.

„...pole puhtalt HEVKOt..., meil on ka neid näiteid olnud, kus struktuuri on kohti juurde antud, aga see on ikkagi ära pudistatud siis olemasolevate inimeste vahel nendele lisaülesanneteks. Noh, sellisel juhul ei ole ju mõtet kohti juurde anda, kui kõik saavad ainult lisaülesandeid juurde.“ (FG11_ID1)

C. Tugiisik

Enamasti olid haridusasutustes üksikud tugiisikud ning mõnes omavalitsuses ka peredele või puuetega laste jaoks väljaspool haridusasutusi tugiisikud.

Küsitlusele vastanud tugiisikud tõid oma **peamise rollina** välja laste jälgimise ning vajadusel abistamise. Haridusasutuses on põhirõhk käitumise jälgimisel ning keskendumisel abistamisel.

„Ja tugiisik siis korrigeerib just õpilase käitumist, kellel on käitumiskeskused.“ (FG4_ID6)

Pere tugiisikud mainisid lisaks emotsionaalsele toele ka abi dokumentide ja asjaajamisega asutuses.

„Vajalike dokumentide koostamine-suunamine, asjaajamine asutustes, perede igapäevane toetamine, nõustamine ja jõustamine.“ (K_ID38)

Tugiisikud ei osanud küsitluses pigem välja tuua valdkondi, millega nad ei jõua tegeleda. Mainiti vaid, et nad sooviksid pakkuda lisategevusi peale koolipäeva lõppu ja õppetegevust rohkem toetada. Lisaks on probleemiks isikliku aja vähesus peale tööpäeva lõppu.

Fookusgruppides toodi esile **tugiisikute leidmisega seotud raskusi**. Leitakse ilma vastava väljaõppeta inimesi, kes ei tule tööga toime.

„Tugiisiku teenuse kohapealt meil just on üks näide, et ei tule toime see tugiisik, kes on määratud ikkagi. Erivajadusega, puudega lapsed — seal peab ikkagi olema see puude ja erivajaduse spetsiifika ikkagi.“ (FG11_ID2)

Tugiisikute leidmise muudab raskes pakutav **käsundusleping**, mis ei taga sotsiaalseid garantiisid.

„Inimesed tahavad mingisugust sotsiaalset garantiid, kui see on meie riigis olemas. ... Miks nendel siis ei ole? Ma ei saa aru sellest.“ (FG8_ID1)

Olukorra leevendamiseks võtavad osad haridusasutused **tugiisiku palgale** ja annavad talle lisaülesandeid.

„... oleme ka seda teed ju läinud, et nad oleks haridusasutuste juures — et tal ikkagi oleks need sotsiaalsed garantiid; et tal oleks ikkagi töö tagatud nagu mitte ainult tunni alusel, vaid ikkagi nagu kuu alusel; et ta ikkagi saab oma palgad ja kõik muud asjad kätte, kui ka näiteks laps teenust ei vaja mingil hetkel, et kool saaks teda mujal kasutada.“ (FG5_ID2)

Oli ka näide tugiisikust, kellest hiljem sai abiõpetaja. Ühes lasteaias loodi juurde assistendi kohti, sest tugiisikut ei olnud võimalik suuremat tuge vajavatele ilma diagnoosita lastele taotleda. Assistendid suunati koheselt end täiendama erivajadustega laste abistamise valdkonnas.

„Jah, meil on lasteaias kolm tugiisikut... uuest aastast nad kõik nii-öelda lasteaia palgal siis, .. kui nende enda see laps seal puudub, siis ongi võimalik ka rakendada neid näiteks nendes rühmades, kus on abivajajaid lapsi, kellele ei ole näiteks määratud tugiisikut.“ (FG6_ID5)

Teises lasteaias suurendati olemasoleva personali koormust, et tugiisiku rolli täita.

„Meil on niimoodi tehtud tegelikult, et mitte tugiisikut eraldi veel rühma nagu võtta, noh, lisainimest, vaid... jah, neid on ju raske leida ka. Siis need ülesanded on tegelikult õpetajate ja abi vahel ära jaotatud, et nad nagu täidavad seda rolli.“ (FG12_ID6)

Abiõpetajate ja tugiisikute rollide segunemine tundus olevat sage. Haridusasutustel on ruumi- ja spetsialistide puudus, mistõttu nad proovivad olemasolevat tugipersonali maksimaalselt rakendada.

„Tegelikult seaduste järgi peaks olema lasteaedades tasandusrühm, onju, ja koolides väikeklassid — meil ei ole neid. Ja kui nüüd võtta nagu see suund, et me ei soosi nii-öelda neid tugiisikuid ka ... mis siis nagu asemele tuleb?“ (FG8_ID1)

D. Eripedagoog-logopeed

Küsitlusele vastanud eripedagoogid ja logopeedid tõid esile **liigset koormust**, mis ei võimalda piisavalt üksühele tegelemist lastega. Rohkem soovitakse tegeleda ennetavate tegevustega ning märkamisega, näiteks teha tunnivaatlusi ja tegeleda üldtoega õppuritega. Samuti oleks vaja rohkem suhelda vanematega ja pakkuda teraapiaid ning teha arengumänge.

„Koolilogopeed ei peaks enam tegelema häälikuseadega, aga kuna kooli tulevad puudulike oskustega lapsed, kellel ei ole veel häälikud kinnistunud, siis jäävad koolilogopeedi peamised tegevused tagaplaanile, sest peab tegelema probleemidega, mis peaksid olema selleks ajaks lahendatud.“
(K_ID1)

E. Psühholoog

Psühholoogid **sooviksid tegeleda enam ennetavate tegevustega**, teha vaatlusi ning suhelda õpetajate ning vanematega.

Mainiti veel:

- Õpetajate nõustamine ja jõustamine;
- Kiusamisvaba kooli projekti rakendamine;
- Algklassides õpilastega tunnis regulaarne kohtumine, et tutvustada psühholoogi töö olemust, millal võiks õpilane ise pöörduda, mis on kiusamine, mida teha tugevate tunnetega toimetulemiseks, kuidas hoida sõprussuhteid jne.
- Vestlused ka nende õpilastega, kes ei ole ise pöördunud.
- Testide läbiviimine skriinimiseks.
- Põnevate ja kaasavate lahenduste välja töötamine ennetuse eesmärgil.

F. Sotsiaalpedagoog

Sotsiaalpedagoogid tõid peamiselt esile **soovi enam koostööd teha ennetustegevuste** koordineerimiseks ja planeerimiseks kolleegide, kooli juhtkonnaga ja kohaliku omavalitsuse spetsialistidega. Eraldi mainiti uimastiennetust, seksuaalharidust ja sotsiaalsete oskuste arendamist ning kiusamise ennetamist. Ennetusloengutele lisaks on oluline teha jätkuprojekte koostöös klassijuhatajatega.

„Minu arvates on ennetus see, mis kõige rohkem kannatab, kuna pidevalt on mingi nõ tulekahju, mis vajab kustutamist ning mis peamise aja võtab.“ (K_ID22)

Soovitakse **end täiendada** ja rohkem rakendada hindamisvahendeid, näiteks hinnata õpilaste omavahelisi suhteid.

„Sotsiomeetrilised meetodid-uuringute läbiviimine klassides, et hinnata kaaslaste vahelisi suhteid grupis.“ (K_ID42)

Samuti **ei jää piisavalt aega võrgustiku kohtumisteks** nii juhtumipõhiselt kui ka kogemuste vahetamiseks teiste sotsiaalpedagoogidega.

„Võrgustikukohtumised jäävad tahaplaanile ajapuuduse tõttu. Oleks tore kohtuda kolleegidega teistest koolidest.“ (K_ID38)

Läbivalt mainiti teiste spetsialistide puudust, mistõttu on oma töö tegemine raskendatud. Piisavalt aega ei jää andekate lastega tegelemiseks.

„Tugiteenuseid ei ole võimalik piisavalt pakkuda, tugispetsialiste ei ole. ... Kogu teenuste andmine käib tulekahju kustutamise süsteemis.“ (K_ID67)

„Kuna meil puudub sotsiaalpedagoog, on piir HEVKO ja sotsiaalpedagoogi töö vahel õrn. Kohati tundub, et teen sotsiaalpedagoogi tööd, ent selleks napib aega.“ (K_ID8)

III Tähelepanekud töökorraldusest

Osades haridusasutustes **peavad tugispetsialistid** mõnikord asendama ainetundides või rühmas või **täitma muid ülesandeid**, mistõttu jääb neil vähem aega põhitööks.

Tihti on probleemiks ka kindla **juhtumikorraldaja puudumine** või tema töö ebajärjepidevus. Spetsialistid on koormatud ja ei jõua piisavalt analüüsida, kas määratud teenused sobisid.

„Kui on selgelt määratud juhtumikorraldaja, kes korraldabki juhtumit nii, nagu seda peab ideaalis ja teoreetiliselt tegema, see tagaks kindlasti parema kvaliteedi... meie vallas on juhtumikorraldajaks lastekaitse. Siis võib nagu päriselt öelda, et nad ei jõua seda tööd nii teha, nagu juhtumikorralduse põhimõtte ja teoreetiline alus ette näeb — lihtsalt ei jõua.“ (FG1_ID1)

Küsitluses tõid kõik tugispetsialistid välja vajalike liiga suurt töökoormust ja teiste spetsialistide puudust, mis raskendab nende tööd.

„Kooli oleks vaja 1 logopeedi veel, siis saaks iga lapsega intensiivsemalt töötada.“ (K_ID29)

Tugiisikute mureks on väike palk, ajanappus ja tugiisiku töö tegemiseks aja leidmine muude tegevuste kõrvalt.

Abiõpetajad:

- Toevajadusega laste tunnid jäävad koolipäeva lõppu, mis ei ole hea aeg. Lapsed on väsinud ega ole piisavalt koostöövalmis.
- Mitmed lapsed soovivad abi ja tähelepanu, keeruline on end kõigi vahel jagada.
- Vähene kogemuste ja teadmistepagas
- Vähe informatsiooni põgenikega töötamise kohta

Osad abiõpetajad ja tugiisikud leidsid, et töökorralduses puudujääke pole.

„Meie tugispetsialistid on kõik valla hariduskeskuse alla ja tulevad majja ainult kord nädalas teenuse andmiseks. Tihtilugu kiirustatakse kohtumiste lõpus juba järgmisesse asutusse. Õpetajad ja HEVKO sooviksid rohkem tagasisidet ja ühiseid arutlusi.“ (K_ID66)

Logopeedid leidsid, et laste erivajaduste väljaselgitamine võiks toimida tõhusamalt koolieelses asutuses.

„Eriklasside vajadus koolis on prognoositav ja seoses kaasava haridusega peaks iga klassi juures eksisteerima eriklass või temporühm.... Koolis lapse erivajaduste väljaselgitamine aeglustab abi saamist.“ (K_ID53)

HEVKOd ja eripedagoogid:

- Mitmeid last toetavad teenuseid on võimalik saada ainult KOV suunamisel, kuna nende töökoormus on ka suur jäävad tegevused venima.
- Ühtse dokumentatsiooni olemasolu, mis on üheselt mõistetav

- Juhtumite haldamine ja koostöö ei ole 1. tasandil piisavalt koordineeritud. Kui HEVKO ei näe tugikeskuse spetsialistide sissekandeid, kuidas ta saab tervikpildi?

„Õpetajate tunni koormus on väga suur. Väga keeruline on leida aega ümarlaudadeks või ühisteks arutlusteks, kuidas saame last aidata.“ (K_ID66)

Psühholoogid tõi välja, et palk ei ole nende jaoks enam motiveeriv hinnatõusude taustal ning et vahel pöörduvad nende poole teemadega, mis on tegelikult klassijuhataja või aineõpetaja pädevuses.

Psühholoogidele ja sotsiaalpedagoogide arvates on raske teha koordineeritud ühistegevust eri valdkondade spetsialistide vahel.

„Mitmed erinevad infoallikad ja keeruline on järke pidada, kes millise lapsega tegeleb ja mida konkreetselt tehakse.“ (K_ID27)

Õpilastega vestlused peaksid toimuma koolipäeva jooksul, kuid samas ei soovi aineõpetajad et lapsed nende tundidest puuduksid. Eriti keeruline on kontakti saada õpilastega, kes puuduvad tihti.

Osad küsitlusele vastanud sotsiaalpedagoogidest ja psühholoogidest olid oma haridusasutuse töökorraldusega rahul.

„Ma ei oska midagi takistavat välja tuua. Mina tunnen, et minu tööd hinnatakse, peetakse vajalikuks ja seetõttu ka aidatakse lausa pigem kaasa.“ (K_ID22)

Fookusgruppides mainiti veel ruumipuudust, mistõttu ei saa eriklasse piisavalt juurde teha. Lisaks vajaksid tugispetsialistid kohandatud ruume teenuse pakkumiseks.

„Kuidagi ruumikujundust, juba kasvõi mööbli mõttes... kineetiline liiv oleks kindlasti selline hea töövahend; et mingeid selliseid... mis seda last nagu niimoodi... talle märkamatuks panevad siis nagu koostööle.“ (FG4_ID1)

„Mina tugiisikuna lisaks siia seda, et lapsed, kes on endast välja läinud, neil peaks olema selline koht, kus nad saavad ennast kas siis... kas rahuneda, või vastupidi — nad saaksid ennast välja elada. Et selline ruum peaks olema — või poksikott, või mingi.“ (FG4_ID5)

Tugispetsialistid võivad põrkuda keelebarjääriga. Näiteks ei ole spetsialisti keeleoskus piisav perega suhtlemiseks, kelle kodune keel on vene, ukraina või inglise keel.

„See, et laps õpib eesti või vene keeles, see on üks teema, aga see, et nagu perega suhelda kvaliteetselt, see on nagu hoopis teine teema. Noh, mina ei suudaks seda vene keeles teha praegu niimoodi.“ (FG10_ID1)

Tugispetsialistide ja õpetajate hea koostöö on laste aitamiseks väga oluline. Mõnikord tekib raskusi kui klassijuhatajad või aineõpetajad ei mõista laste erivajaduste olemust.

„Eriti kui on sihuke hästi käituv laps klassis, siis on nagu õpetajatel raske kuidagi mõista, et sellel lapsel võib ka hariduslik erivajadus olla. Ta ei pea olema käitumisprobleemiga laps.“ (FG8_ID4)

Osad õpetajad ei usalda tugispetsialiste või kardavad näida ebakompetentsed, mistõttu nad ei küsi abi või ei anna toevajadusega laste kohta täielikku infot.

„... õpetaja ei usalda neid tugispetsialiste. Kui nad tulevad, ma ei tea, kas siis vaatlema või midagi küsima, siis kuidagi see... Noh, ta ei kipu seda infot kas siis jälle ütleva õigesti või adekvaatselt, või on tal mingid oma hirmud, et äkki siis arvatakse, et ta teeb oma tööd halvasti.“ (FG3_ID1)

IV Koostöö omavalitsusega

Juhtumikorraldaja on koolisisest hariduslike erivajaduste õpilaste õppe koordineerija (HEVKO), tema puudumisel sotsiaalpedagoog või muu tugispetsialist. Lasteaedades pigem õppejuht või direktor. Vajadusel pöörduv ta vallavalitsuse poole.

„Algul nad kasutavad enda asutuse ressursse, asutusesisest. Ja kui on näha, et nad vajavad enamat sekkumist, siis nad pöörduvad meie [vallavalitsuse spetsialistide] poole.“ (FG1_ID3)

Fookusgruppides toodi välja, et enamasti üritavad koolid enda jõududega hakkama saada.

„Valla lastekaitsetöötaja poole ikkagi pöörduakse äärmisel juhul, kui sa näed, et lapse elu ja tervis on ohus, ja tema see sotsiaalne võrgustik on ikkagi suhteliselt kehva, ja ei saa abi.“ (FG6_ID1)

Liiga hiline pöördumine lastekaitse spetsialisti poole võib aga olla probleemiks.

„Lasteaed või kool — pusib ise, pool aastat või aasta, ja siis võetakse omavalitsusega ühendust; öeldakse, et nüüd on see koht, kus meie meetmetest enam ei piisa. Aga kui see teema tuleb meie lauale juba nii-öelda punase tulena, kus haridusasutus sisuliselt tõstab käed üles, siis mina ütlen, et see on liiga hilja.“ (FG1_ID1)

Osad haridusasutused annavad valla spetsialistidele ennetavalt teada juhtumitest, kus võib hiljem olla valla sekkumist vaja.

„No alguses proovivad ise, ja siis... Või siis vahel lihtsalt teavitavad, et selline asi on — et kui meil peaks tekkima vajadus, siis me oleks juba kursis alguse teemadega. Aga sõltub juhtumist.“ (FG5_ID4)

Väljakutseks on **juhtumikorralduse** koordineerimine. Mõned fookusgrupis osalejad leidsid, et kui lastekaitse spetsialisti kaasatakse, siis saab temast juhtumikorraldaja. Teised tõid esile, et alati pole seda nii kerge eristada.

„Ma ütleks seda, et mõnikord on... mõnikord on ka seda, et jääbki natuke segaseks, kes seda juhtumit haldab. Näiteks kooli HEVKO annab juhtumi lastekaitsele ja arvab, et lastekaitse on siis see juhtumikorraldaja, ja noh, lastekaitse siis kuidagi arvab, et keegi teine on.“ (FG8_ID3)

Oluline on kokku leppida, kes on peamine koordinaator iga juhtumi korral.

„Mulle tundub, et see ongi see koht, et... See, et läheb see juhtum kuhugi edasi, ei tähenda, et see juhtumikorraldaja ... peaks ära kaduma. Lihtsalt keegi peab olema koordinaator, kes on nagu peajuhtumikorraldaja ja siis tema koordineerib neid teisi osapooli.“ (FG8_ID3)

Info liikumise parandamiseks toimuvad osades omavalitsustes **ümarlauad** ja laste ja perede komisjonid.

„Ja meil on laste ja perede komisjon, mis koguneb ka suhteliselt peaaegu kord kuus ...ja sinna on kaasatud meil kõik koolide direktorid, politsei esindajad, siis on siit spetsialistide ringist osa, perede tugiisik, ja noortevolikogu esindaja ka.“ (FG7_ID1)

Oli ka näide väiksemast vallast, kus mõlemas fookusgrupis leiti, et tegelikult ei ole vajadust regulaarsete kohtumiste jaoks, sest igapäevane suhtlus toimib.

„Võib-olla me ei ole neid teinud ka sellepärast, et me põhimõtteliselt igapäevaselt suhtleme kõigiga. Me ei pea nagu koguma neid asju kokku ja siis arutama.“ (FG5_ID4)

Kohati olid **omavalitsuse spetsialistid koostöö toimimise osas positiivsemad** kui haridusasutuste esindajad.

„Tuleme kokku ja jälle peegeldame — “meil on nüüd nii”, “see pere nüüd nii”. Aga küsimus, et kuidas sellest peegeldamise faasist nagu edasi saada — et mis me ka päriselt nagu ära teeme...—ja omavalitsus määraks meile mingid piirid või võimalused kasutamiseks.“ (FG10_ID1)

Osades omavalitsustes on proovitud regulaarseid kohtumisi teha, kuid need hääbusid kas ajapuudusel või ei edenenud koostöö.

„Üks kool on selline, kellega me nagu koostööle ei saanud... ja sellised regulaarsed kohtumised jäid ära eil oli selline kaitsepositsioon peal, ja tundsid, et nad peavad kogu aeg nagu midagi põhjendama ja selgitama. Koostöövormini me pole nagu jõudnud.“ (FG3_ID1)

Koostöö probleemidena toodi veel esile, et valla spetsialist lubab tegeleda, kuid unustab või ei jõua tegelikult tegeleda kõigi võetud kohustustega.

„Ühest küljest on meie valla spetsialistid hästi toredad, abivalmid, aga ma ei tea, suure koormuse tõttu või mille tõttu nad unustavad ... nad ütlevad, “jah, sellega ma tegelen ise, sellega tegelen ise”, ja kui ma mõned kuud hiljem küsin, “aga mis nendest saanud on?”, siis nad ütlevad, “sorry, unustasin”. (FG2_ID5)

Haridusasutuste esindajad leidsid, et probleemide ennetamiseks on vaja tegeleda rohkem **vanemaharidusega**. Tuleks leida võimalusi keerukamas seisus perede kaasamiseks vanemakoolitustele. Muuhulgas tehti ettepanek, et lastekaitse spetsialistid teeksid vanematele vastavaid ettekirjutusi.

„...sellest on meil ka juttu olnud, et meie lastekaitse võiks rohkem rakendada selle ettekirjutuse alusel sinna koolitusele suunamist. Nad tegelikult saavad teha sellise ametlikus vormis soovitus, mis on täitmiseks lapsevanemale. ...Aga nemad ei ole seda väga rakendanud. (FG6_ID5)

Mitmes omavalitsuses kaalutakse **hariduse tugikeskuse loomist**. Valla spetsialistid olid üldiselt selles osas positiivsemalt meelestatud, haridusasutuste esindajad osaliselt kõhklevad.

„Mulle jääb arusaamatuks, kuidas see praegu nagu takistab seda sama tegevust – jagamist ja koolitust ja nii edasi. Kui nagu inimressurssi sellest juurde ei tule, siis ma sellel mingit pointi väga ei näe.“ (FG12_ID1)

Positiivsena toodi hariduse tugikeskuse kohta järgmist:

- Sujuvam kogemuste vahetus ja võrgustikutöö spetsialistide vahel.

„Meile meeldiks, kui tugispetsialistid oleksid nagu tugikeskusesse koondunud ...Psühholoogil ei ole kellegagi jagada; eripedagoogil ei ole jagada. See, et ta räägib koolidirektoriga nendest lugudest, see ei ole see.“ (FG11_ID1)

- Tugimeeskonnal oleks eraldi juht, mis loodetavasti aitaks kaasa spetsialistide koostööle, enese täiendamisele ja töökorraldusele.

„Ühes kohas nagu on juht, kellel ei ole õiguseid, eks; teises asutuses meil juhib tugimeeskonda koolidirektor. Noh, see ei peaks üldse tema töö tegelikult olema.“ (FG3_ID2)

- Lihtsam on jagada koormust mitme asutuse vahel

„Kui sul seal lasteaias või koolis on mingi 0,2 kohta logopeedi, eks, leida kedagi sellise väikse koormusega, see on väga keerukas. Kui see oleks nagu ühise tugikeskuse alla koondatud, siis on seda koormust võimalik jagada.“ (FG5_ID1)

- Vähem probleeme andmekaitsega, sest kõik spetsialistid on ühe asutuse all ja võivad andmeid vahetada.

„Kaks asutust nagu omavahel ei tohiks vahetada laste kohta infot... Aga kui oleks see tugikeskus, siis seal mitmed erinevad spetsialistid võivad vahetada seda infot.“ (FG12_ID3)

- Spetsialistid teevad erialast tööd, ei täida lisaülesandeid koolis

„Teda ei saadeta kuskile ekskursioonile ja ta teeb oma erialast tööd.“ (FG8_ID1)

Potentsiaalsete probleemidena nähakse tugikeskuse loomisel:

- Tugispetsialist on vähem aega haridusasutuses kohapeal.

„Mitte valla töötaja, sest tavaliselt need asjad kipuvad juhtuma siis, kui neid majas ei ole. Ja kui sa helistad, siis ta ütleb, „ei, ma olen vallamajas koosolekul“, sest ta on ka valla töötaja — tal on kohustus ka seal käia.“ (FG12_ID4)

- Kardetakse, et tugispetsialist ei sulandu haridusasutuse meeskonda ja selle võrra on koostöö kehvem.

„Ma olen kuulnud ka seda tagasisidet, et kuna siis see tugispetsialist ei tööta kooli all, siis ta on kooli personalile nagu võõrkeha. Kooli personal ei võta teda omaks. On ka olnud seda arvamust, et meil on nüüd mingi spioon siia majja saadetud.“ (FG12_ID3)

V Laste ja peredega seotud spetsialistide koolitus- ja toevajadus

Küsitluse vastanud spetsialistidest enamus tõid välja, et nad on **saanud koolitustel osaleda**. Liiga vähe on saanud koolitustel osaleda alla viiendiku ja üldse pole saanud osaleda 7% vastajaist. Üle poolte küsitlusele vastanutest (52,2%) sooviksid käitumisraskustega laste toetamise teemalist koolitust, seejuures olid esindatud tugispetsialistid eri aladelt. Erinevate hindamisvahendite/testide kasutamise koolitust sooviksid 46,4% vastajatest, sh eripedagoogid, logopeedid, psühholoogid ja HEVKOd. Lisaks etteantud variantidele toodi välja söömishäirega seotud koolitusi (2 vastajat).

„Väga raske on leida oma tasemele sobivat koolitust, mida toetaks riik/omavalitsus. Kõik logopeedidele ja eripedagoogidele vajalikud täiendkoolitused on väga kallid.“

Üldiste koolituste vastu oli huvi väiksem ja mõned vastajad kommenteerisid, et on saanud juba piisavalt koolitusi. Enim sooviti enese vaimse tervise toetamise (42,0%), toevajadusega laste õppe korraldamine haridusasutuses (37,7%) ja kiusamise ennetamise (34,8%) koolitusi. Seejuures oli koolituste soovijate seas esindatud erinevad tugispetsialistid. Lisaks etteantud variantidele toodi välja iseloomustuse koostamist (sotsiaalpedagoog) ja toitumisalast koolitus, et last toetada söömisel (tugiisik).

Nii küsitlusest kui ka intervjuudest tuli välja, et erialast kõrgharidust omandavad spetsialistid tunnevad, et nad ei ole valmis õpingute kõrvalt koolitusi veel juurde võtma. Vahel on ka raske sobivaid edasijõudnutele mõeldud koolitusi leida.

„Ja ma olen nii kaua sellega töötanud, et tihtilugu ma vaatan neid koolitusi, mis pakutakse, ja siis, noh, mul ei ole sinna mõtet minna, sest see on nagu sissejuhatuse nendesse erivajadustesse.“
(FG12_ID3)

Fookusgruppides osalenud haridusasutuste esindajate peamised **koolitusvajadused olid:**

- Vanemaga suhtlemine

„Tegelikult on vaja — eriti kui on lapsed, kes vajavad tuge. Kuidas rääkida lapsevanematega?...Ma tean, et koolitusi on palju, aga kvaliteet on väga erinev. Ja mitu koolitust... no ei olnud väga head.“
(FG10_ID3)

- Hindamismetoodikad

„Mina isiklikult tunnen puudust koolitustest, et ma saaksin ka nagu õigused laste hindamiseks — mingite hindamistestide koolitust. ...Tihtilugu need Rajaleidjad ju venivadki sellepärast, et nendel on ka need spetsialistide ajad täis. ...Aga kui ma koolis juba saaksin nagu hindamise ära teha, siis läheks need asjad kindlasti palju kiiremini.“ (FG12_ID3)

- Õpetajate õigused ja võimalused enda kaitsmiseks

„Millistel juhtudel on õpetajal õigus olla... milliseid otsuseid vastu võtta ja kuidas käituda. Millised on need tema õiguslikud raamid iseennast kaitsta õpetajana?“ (FG8_ID1)

„Meil on ka see [Verge koolitus] läbitud, üks seitse õpetajat — aga tuleb tunnistada, et see on küll asi nii, et kui sul selle praktikat ei ole, ehk siis a la iga päev ei ole kedagi rahustada, siis see kuidagi distantseerub sinu sellisest aktiivsest, ma ei tea, tööriistakastist.“ (FG4_ID9)

- Aineõpetajatele eripedagoogika alused

„Mulle kui aineõpetajale... konkreetseid eripedagoogilisi võtteid, kuidas nende lastega siis töötada. Kuidas nagu päriselt selles klassis hakkama saada, kus on üheksast lapsest... kolm Rajaleidja otsusega, kolm on väga tublid... siis kolm jääb sihukest keskmist.“ (FG10_ID1)

- Individuaalse õppekava koostamine

„Väiksed algteadmised erivajadustest võiksid kõik õpetajad saada ja läbida tänapäeval, et oleks nende töö tunduvat lihtsam. Ja jännis on nad ka tööpoolest individuaalse õppekava koostamisega — ka see on keeruline nende jaoks.“ (FG12_ID2)

- Käitumisõpetuse tunni läbiviimise metoodika

„...selline sotsiaalsete oskuste või käitumisõpetuse tund. Aga et see selline kord nädalas tund üles ehitada süsteemselt, ja tõesti juba mänguväljakul need riiud oleks kergemini lahendatavad — tegelikult täna ei ole nagu valmis sellist õppekava... See jalgratta leiutamine on päris... päris aeganõudev.“ (FG4_ID9)

Mainiti veel ka **koolituste rahastamisega seotud probleeme**. Vahepeal tehakse ühiselt koolitusi mitme õppeasutuse peale, aga võiks olla neid rohkem. Lisaks muutub keeruliseks koolituse pakkumine spetsialistidele, kes töötavad mitmes asutuses.

„Kui üks spetsialist töötab mitmes erinevas asutuses 0,5 kohaga ja 0,2, 0,3-ga, tal on üks koolitus — noh, kuidas ta siis neid kulusid nagu jagama peaks?“ (FG1_ID1)

Küsitlusele vastanutel paluti valida kõige olulisem toevajadus. Pea poolte (44,9%) jaoks oli selleks **kogemuste jagamine teiste sama valdkonna spetsialistidega (võrgustiku kohtumised)**.

„Kuigi mul koolis on väga suur ja toetav tugimeeskond, siis ma vahel tunnen ikkagi puudust, et võiks mõne sotsiaalpedagoogiga suhelda, kontakteeruda, et jagada siis muresid, rõõme, küsida nõu või mis iganes.“ (FG4_ID9)

Ühiseid arutelusid juhtumite lahendamisel soovis enim üle veerandi (27,5%) küsitletutest. Alla 10% valisid peamiseks vajaduseks kovichiooni, mentorlust, supervisiooni ja võimalust töö kõrvalt erialase tasemehariduse omandamiseks (BA, MA). Sarnaseid arvamusi avaldati ka fookusgruppides.

„Vahel on mingeid selliseid olukordi, et noh, ei oskagi nagu... või noh, kuidagi ise jooksed nagu kokku, et mida edasi teha. Pigem oleks vaja ...kokkusaamisi, kus saadki arutada mingid asjad, mingid asjad paika panna. Ja mingit selles mõttes võib-olla süsteemi, mis oleks selline konkreetne ja kuidagi ka vallaülene, et sa nagu tead, mis olukorras sa mida peaks tegema täpselt.“ (FG6_ID5)

„Aga supervisioon — see on alati hea. ...Mina näiteks pean küll väga vajalikuks, ja praegu ongi meil plaanis seda teha. ... räägimegi nendest asjadest, mis nagu kogu aeg on hinges, aga jälle aeg läheb edasi ja jälle me ei saa rääkida; meil ei ole kohta sellist, kus me räägime“ (FG2_ID4)

Fookusgruppides toodi välja, et **supervisioon on kallis ja aeganõudev** ning seetõttu pole seda tehtud.

„... ma ei läinud isegi direktori jutule selle supervisiooniga, sest mina vaatasin seda hinda, ja siis ma vaatasin seda, mis aega nagu see minu käest tahab saada, minu töö kõrvalt, või minu töökohustuste täitmise aja juurest, ja ma tundsin, et see võib-olla... noh, see sellel hetkel polnud nagu minu jaoks.“ (FG4_ID1)

Võimaliku lahendusena nähti võrgustiku kohtumiste ühendamist kovichiooni või supervisiooniga.

„Võrgustiku supervisioon... Niimoodi tekib selline koostöö, ühtsus; me saame võib-olla... võtame mingisuguseid... Noh, ühesõnaga, me saame rohkem, paremini tuttavaks ja kuidagi see koostöö sujub ka paremini. ” (FG2_ID3)

Lisaks koostöö parandamisele on võrgustikus võimalik paremini tegeleda noorte seas laiemalt levivate probleemidega.

„... tavaliselt kõik igasugused sellised probleemsed tegevused käivad lainetena. Kui on mingi lõikumine, siis ta jõuab igasse meie kooli sisse... Kui on veipimine, siis see käib ka lainena üle ... Siis on mokatubaka laine, siis on... ühesõnaga, nad tõusevad ja langevad, aga meie noored suhtlevad hästi palju tegelikult.“ (FG6_ID3)

Ühes lasteaias oli lahenduseks praktikavõimaluse pakkumine coachingu ja kosisiooni õpingutel osalejatele.

„Lisaks olen saanud tasuta coach'imise meie lasteaia töötajatele, mida ma võimaldan neile tööaja sees, seda teeb üks inimene, kes õpib coach'imist ja oma praktika raames siis ta peab nagu oma praktikatunnid täis saama ja tuleb nagu tasuta teeb meile. Ja kosisiooni võimalusel täpselt samamoodi — tuttavat kasutan ära, kes õpib seda ja teeb tasuta oma praktika raames.“ (FG2_ID5)

Huvi on veel mentorite kaasamiseks uutele õpetajatele.

„Kui sul on ikka rasked õpilased klassis, siis on väga hea, kui sul oleks kasvõi mingi mentor noore õpetajana.“ (FG10_ID2)